NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13032

YIDISHE KINDER IN BIRO-BIDZSHAN

Solomon Davidman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אידישע קינדער אין בירא-בידזשאן

געשיכטעס

פון

שלמה דאווידמאן

אינהאלט:

1. יאָגן זיך צווײ טײכן — — — — — — — — — — 5
2. און דער טאַטע וועט נאָכאַמאָל געבוירן ווערן!... — 15
3. אידע — — — — — — — — — — — 26
4. בירא־בידזשאַן — — — — — — — — — — — 31
5. מאַטעלע פון דאָרף „איקאָר" — — — — — — — 39
6. און די קאַץ איז געשטאָרבן בא דער טיר — — — — 48
7. אַזוי האָט אַ קו געראַטעוועט אַ אינגעלע — — — — 55
8. נאָר דאָס לאַשיקל האָבן זײ געגלעט!... — — 62
9. אַז דאָס הינטעלע האָט אױש געוויינט — — — — 71
10. און פון שטעקן איז געוואָרן אַ שלאַנג!... — — 76
11. ערשטע אידישע סאָוועטישע רעפּובליק בירא־בידזשאַן — — — — — — — — — — 99
12. עס ווערט פאַרשריבן אין בירא־בידזשאַן — — 113
13. אין אַ לאַנד — — — — — — — — — — 122

טייערער פריינט — — — — —!

מיר שיקן אייך דעם ערשטן באַנד פון אַ ספּעציעלער אויסגאַבע, וואָס הייבט אָן דערשיינען צום 50־טן געבוירנטאָג פון מעכאַבער, וואָס קומט אינגיכן אָן.

מיר בעטן אייך אינזינען האָבן:

1. אַז אָן אייער מיטהילף וועלן די ווייטערדיקע בענדער ניט קענען דערשיינען.

2. העלפט פאַרשפּרייטן אַ בוך צו: אַ שאָכן, אַ פריינט, אַ באַקאַנטן, אַן אייגענעם.

3. שיקט אַ מאַטאָנע אייערן אָן אייגענעם אויף יענער זייט יאָם (מיר קענען עס טאָן פאַר אייך).

4. לאַדט איין דעם מעכאַבער מיטן בוך צו אייער: א. פּ. א. צווייג, קינדער־שול פאַראיין, פּראָגרעסיוון אָ. ר., לאַנדסמאַנשאַפט, איקאָר־אַמבידזשאַן קלוב, געזאַנג־ און־שפּיל פאַראיין, דראַמאַטישער קלוב, — אויף אַ ליטעראַרישן אָונט.

שלוימע דאַווידמאַן

5. אַראַנזשירט ביי אייך אין הויז אַ ליטעראַרישן צוזאַמענקונפט פון אייערע שכיינים, פריינט, באַקאַנטע, אייגענע, — און לאַדט איין דעם מעכאַבער מיטן בוך.

6. שיקט צו אַ בריוול מיט אייער מיינונג וועגן בוך.

7. זעט, אַז אייער צייטונג, זשורנאַל זאָל דרוקן אַן אָפּהאַנדלונג וועגן בוך.

8. שיקט אַריין אַ סומע, לויט אייערע מעגלעכקייטן, וואָס זאָל העלפן דערשיינען די ווייטערדיקע בענדער.

9. זעט, אַז אין צווייטן באַנד זאָל דאָס צעטל פון פריינט פון שרייבער און זיין בוך זיין אַ גרעסערער.

10. שטייט אין שריפטלעכן קאָנטאַקט מיטן מעכאַבער.

אייער

מיט בעסטע גרוסן

שלוימע דאַווידמאַן

אַדרעס:

S. DAVIDMAN'S "SUBWAY LIBRARY"

3109 Brighton 7th St., Brooklyn 24, New York.

יאַג־ן זיך צוויי טײַ־ע־כן, בירא און בי־דזשאַן!

(געווידמעט דעם אַנדענק פון כאַשעוועון טוער פייוול פיידער פון אומאַן)

ס'איז אַזאַ שיינער טאָג אין מיטן אַגוסט, נאָר די יונגע מאַמע אײַדע גייט עפּעס היינט ניט אַרויס אין גאַס. אַלע טאָג גייט די מאַמע אַרויס מיט איר קינד אויף אַ קורצן שפּאַציר. זי זיצט לעבן דער הויז און איר קינד שפּילט זיך אויפן טראָטואַר. צו ווייט קען די מאַמע איצט ניט גיין. ס'איז איר שווער. זי טראָגט אין איר בויך אַ ברודערל אָדער אַ שוועסטערל, אַזוי האָט זי אַליין איר קינד דערציילט. נאָר היינט גייט די יונגע מאַמע פון הויז ניט אַרויס. זי זיצט בײַם פענצטער און קוקט אַזוי טרויעריק אַרויס.

מיטאַמאָל צעזינגט זי זיך אויף שטילע טענער:

יאַ־גן זיך צוויי טײַ־ע־כן,
בירא און בי־דזשאַן.
צווישן ביי־דע טײַ־ע־כן,
אַ פריי־לעך לאַנד פאַ־ראַן . . .

— מאַמע, מאַ, דאָס איז זיידעס ליד . . . וואָס מאַכט זיידע פייוול? . . . ווען קומט ער? . . . ער איז שוין לאַנג ניט געווען. ער האָט מיר צוגעזאָגט צו קויפן אַן עראָפּלאַן, וואָס וועט פליען פון ניו־יאָרק ביז בירא־בידזשאַן . . . מאַ, וואָס ווײַנסטו, מאַ? —

און דאָס קינד טוליעט זיך צו דער מאַמען. די

מאַמע גלעט דאָס קעפּל פון איר קינד און טוליעט עס צו זיך:

— זיידע פייוול איז היינט אַוועקגעפאָרן אויף אַ לאַנגער, לאַנגער רייזע . . . ער וועט מער שוין צו אונדז ניט קומען, קינד מיינס! . . .

— עס קען ניט זיין, אַז ער זאָל אַוועקפאָרן און זיך מיט אונדז ניט געזעגענען, מאַ. ער האָט דאָך אונדז אַזוי ליב געהאַט. מאַ, סיידן זיידע פייוול איז געשטאָרבן! . . . אָ, ער איז דאָך געווען אַזאַ פריילעכער זיידע . . . ער איז דאָך געווען אַזאַ טאַנצנדיקער און זינגענדיקער . . . מאַ, פאַרוואָס שטאַרבן מענטשן? . . .

— וועסט ניט פאַרשטיין, מיין קינד, ביסט נאָך אַזוי יונג.

— כ'וועל פאַרשטיין, מאַ, כ'וועל פאַרשטיין. דער זיידע פייוול פלעגט מיר דערציילן מייסעס און איך האָב פאַרשטאַנען. איך האָב ליב געהאַט זיינע מייסעס. דערצייל מיר די מייסע פון זיידן, דערצייל, מאַ! — האָט דאָס קינד געבעטן.

די מאַמע איידע האָט פאַרביסן די ליפּן. זי האָט זיך אויסגעווישט די טרערן פון די אויגן. פריער האָט זי זיך אַביסל פאַרטראַכט, דערנאָך האָט זי אָנגעהויבן וועבן פאַר איר קינד אַ געשיכטע:

„לאַנג, לאַנג צוריק, שוין דאָ אין דעם זיבן און פופציק יאָר, איז אין דער שטאָט אומאַן געבוירן געוואָרן אַ אינגעלע פייוול. אָרעם זיינען געווען

פיוולס טאטע־מאמע. א סאך אידן זיינען געווען אָרעם אין יענער שטאָט. ווייל אין יענעם לאַנד, רוסלאַנד האָט עס געהייסן, האָט רעגירט א צאַר, א קעניג. ער האָט געהאַלטן אַלע פעלקער פאַרש־קלאַפּט, און צווישן אַלע האָבן די אידן געלעבט אַמערגסטן.

ווען דאָס אינגעלע פּיוועלע איז אויסגעוואַקסן, איז ער געווען דאַר. זייער הויך איז ער ניט גע־וואַקסן, ווייל ווייניק האָט ער געהאַט צו עסן. דער טאַטע זיינער איז געווען א קירזשנער, פוטערנע היטלען האָט ער געמאַכט פאַר די פּאַרמערס. נאָר אויך די פּויערים זיינען געווען אָרעם, זיי האָבן ניט געהאַט קיין געלט צו קויפן אַלעמאָל א ניי היטל. האָט דער טאַטע זייער ווייניק פאַרדינט, איז געווען ווייניק צו עסן.

און אויך קיין נייע קליידער האָט דאָס אינגעלע פּיוועלע ניט געהאַט. פון אַלטע קליידעלעך פלעגט דער טאַטע, די מאַמע איבערנייען א פאַר הייזלעך פאַרן אינגעלע.

נאָר דאָס אינגעלע פּיוועלע האָט געהאַט א שיינע שטימע. ער פלעגט זינגען לידלעך. ער האָט ליב געהאַט צו זינגען די לידער, וואָס דער טאַטע און די מאַמע האָבן אים געזונגען.

און ווען ער איז אביסל עלטער געוואָרן, האָט מען אים גערופן פּיוול דער מעשאָרעס. ער האָט יונג אָנגעהויבן אַרבעטן. ער האָט געאַרבעט אין

אַ גאַלאַנטעריי־קראָם באַ „מיריעם־כּײַע די גאַלאַנ־טערייטשניצע פון אומאַנער רוטעם". אַ מעשאָרעס איז ער געווען. ער האָט געהאָלפן פאַרקויפן שטיק־לעך וואָרע אויף־קליידער. און געהאָלפן פאַרדינען אַ שטיקל ברויט און אַ שוך פאַר זיך און זיינע עלטערן.

און פּייוול האָט ליב געהאַט זינגען, איז ער געװאָרן אַ מעשוירער, אַ זינגער באַ אַ כאַזן.

און אַז פּייוול איז נאָך עלטער געוואָרן, האָט ער אָנגעהויבן צו פאַרשטיין, אַז ס׳איז ניט גוט, וואָס אַ קעניג, אַ צאַר הערשט איבערן לאַנד און פאַר־שקלאַפּט אַלע מענטשן. און ער האָט זיך דער־וואוסט, אַז אַרבעטער קומען זיך צונויף שטילער־הייט ערגעץ, אין פאַרבאָרגענע פלעצער, הינטער דער שטאָט, אין וואַלד. און דאָרטן טראַכטן זיי אויס פּלענער, רעדן זיך צענויף ווי אַזוי אַרונטערצע־וואַרפן דעם קעניג און באַפרייען דאָס לאַנד פון שקלאַפעריי. ער האָט זייער געוואָלט, אַז אַלע מענטשן זאָלן לעבן פריי און גלייך, און ס׳זאָל ניט זיין קיין אָרעם און רייך. און נייע לידער האָט ער זיך אויסגעלערנט באַ די אַרבעטער. לידער פון אַ שיינער און אַ פרייער וועלט.

נאָר אַז פּייוול איז אַלט געוואָרן איין און צוואַנ־ציק יאָר, האָט ער געמוזט ווערן אַ סאָלדאַט פאַרן קעניג. דער קעניג האָט געדאַרפט האָבן אַ סאַך סאָלדאַטן, אַז ער זאָל קענען האַלטן דאָס לאַנד מיט

מענטשן אין שקלאפעריי. א פאר יאר איז פייוול געווען א סאלדאט און דערנאך איז ער אנטלאפן פון קעניגס קאזארמעס, זיך באהאלטן אין קעלערן און אויף בוידעמס, באנאכט געפארן פון שטאט צו שטאט, ביז ער איז אנטלאפן פון דעם קעניגס לאנד און אוועק קיין אמעריקע.

נאר דא איז אים אויך ניט געווען אזוי גוט. ער איז געווען ארעם. בלויז צוויי הענט האט ער גע־האט. האט ער געארבעט. אין א שאפ האט ער געארבעט א גאנצן טאג. אין א ליד פון שווערער ארבעט האט ער זיך געזונגען.

דא האט ער כאסענע געהאט. און צוויי מיידע־לעך האט אים זיין פרוי געבוירן. איינע איז דיין מאמע אידע. דיין באבע איז קראנק געווארן און מ׳האט זי אוועקגענומען אין א שפיטאל. און מער האבן די מיידעלעך קיין מאמע ניט געהאט.

און דער טאטע פייוול איז געווען אזא גוטער טאטע. א טאטע און א מאמע צוזאמען. ער האט געזען, אז די מיידעלעך זאלן האבן וואס צו עסן און צו טרינקען. זיי זאלן האבן שיך און קליידער. זיי זאלן זיך לערנען אין סקול און אין שול. ער האט זיי דערציילט מייסעס, ווי ער פלעגט דיר דערציילן, און זיי געזונגען שיינע לידעלעך.

און אויך דא פלעגט ער גיין אויף אלע מיטינגען פון ארבעטער. ער פלעגט העלפן, אז ארבעטער זאלן קריגן מער באצאלט פאר זייער ארבעט, אז

זיי און זייערע קינדער זאָלן בעסער און שענער לעבן. אויך דאָ האָט ער זיך אויסגעלערנט זינגען נייע לידער.

און איינמאָל האָט ער אונדז דערציילט, אַז אין זיין אַלטן לאַנד, רוסלאַנד, האָבן די אַרבעטער טאַקע אַרונטערגעוואָרפן דעם שלעכטן צאַר, דעם קעניג. און די מענטשן פון יענעם לאַנד זיינען געוואָרן פריי. און די אידן פון זיין שטאָט אומאַן זיינען געוואָרן פריי. ער איז געווען דעמאָלט אַזוי פריילעך און לעבעדיק. און די אַרבעטער־פירער פון יענעם לאַנד האָבן איינגעפירט, אַז יעדעם פאָלק, וואָס וואוינט אויף זיין ערד, קען רעדן אויף דער אייגענער שפּראַך פריי, און קען אַרבעטן און זיך לערנען פריי, און קען זינגען זיינע אייגענע לידער.

נאָר די אידן, וואָס האָבן געלעבט אַמערגסטן אין די אַלטע שלעכטע צייטן, האָבן קיין אייגענע ערד ניט געהאַט. האָבן די אַרבעטער־פירער פון יענעם לאַנד, וואָס רופט זיך סאָוועטן־פאַרבאַנד, אויסגע־זוכט אַ גרויס שטיק ליידיק לאַנד, וואָס ליגט צווישן צוויי גרויסע טייכן, בירא און בידזשאַן, און עס אוועקגעגעבן אַ מאַטאָנע די אידן.

און אָרעמע אידן, אַרבעטער אידן, פון אומאַן און אַנדערע שטעט זיינען אַוועק אין יענעם לאַנד אַריין און אָנגעהויבן בויען אַ אידיש לעבן.

און דער טאַטע פייוול האָט זיך געגעבן זיין ערן־וואָרט, אַז ער וועט טאָן אַלצדינג, וואָס ער קען

און ווי שווער עס זאָל ניט זיין, צו העלפן בויען דאָס אידישע לאַנד ביראָ-בידזשאַן.

און נאָך דער שווערער ארבעט אין שאַפּ פלעגט ער אַרומגיין אין הייזער, פלעגט גיין צו פריינט, צו אַרבעטער, צו באַקאַנטע. ער פלעגט זיי דערציילן, אַז סע בויט זיך אַ אידיש לאַנד, ביראָ-בידזשאַן, אַז אַלע אידן דאַרפן העלפן. ער האָט געזאַמלט זייער אַ סאַך געלט, נוצלעכע זאַכן פאַרן אידישן לאַנד. ער אַליין האָט אַוועקגעגעבן יעדן איבעריקן דאָלער, וואָס ער האָט פאַרמאָגט. ער האָט פאַרשפּרייט ביכער און זשורנאַלן וועגן ביראָ-בידזשאַן.

און איינמאָל איז ער געקומען אַהיים מיט גאָר אַ גרויסער פרייד: „קינדער, איך האָב אַ ניי ליד. דאָס ליד האָט אָנגעשריבן אונדזערער אַ לערער פון די אַרדן-שולן, אַ פּראָלעטפּען-שרייבער מיטן נאָמען בעצאַלעל פרידמאַן. און די מוזיק האָט אָנגעשריבן אונדזערער אַן אַרדן-שולן דיריגענט בען יאָמען. הערט, קינדער, און זינגט מיט מיר:

יאַג־ן זיך צוויי טייַ־ע־כן,
ביראָ און ביי־י־דזשאַן.
צווישן ביי־דע טיי־ע־כן,
אַ פריי־לעך לאַנד פאַ־ראַ־נ־נ־ן.
האָלץ באַזאַר־גן וועָ־על־דער,
טיי־כן גיבן פיש.
פעלדער ברויט דער־לאַ־אַנ־גען

צו דעם נייעם טיש.
דורך געדיכטע וועלדער
יאגט מיט פרייד א באן,
נייע אידן קומען
אין לאנד בירא-בידושאן.
זון איז פרישע פעלדער,
שטראל איז נייעם דאך,
ס'האבן אזוי אידן
קיינמאל נישט געלאכט.
הערן צו די ביימער,
הערט זיך צו די ערד:
אוי, אזא געלעכטער
נאך קיינמאל נישט געהערט! . . .
זאל געזונט איז ערד זיין
יעדער נייער שפאן.
ס'זינגט די פרייע אַרבעט
אין בירא בידושאנגען.

און מער האט ער דאס ליד נישט ארויסגעלאזט פון זיין מויל. אומעטום, איז יעדן שריט און טריט האט ער געזונגען און זיך אונטערגעברומט דאס ליד. און שפעט בא דער ארבעט האט ער אריינגע-זונגען דאס ליד אין דער מאשין, ביי יעדער פאר הויזן וואס ער האט געניט. בא די פארזאמלונגען און סימכעס פון זיינע פריינט פון פאלקס-ארדן, פון דער ארבעטער-פארטיי, פון די קינדער-שולן,

פון „איקאָר" האָט ער געווונען דאָס ליד. אומע־טום, אומעטום.

נאָך איינמאָל איז ער געוואָרן קראַנק. קיין אינ־געלע איז ער שוין מער ניט געווען. א לעבן־לאַנג האָט ער געאַרבעט שווער. און קיינמאָל האָט ער ניט גערוט. ער האָט ניט אָפּגעהיט זיין געזונט. ער האָט נאָר געוואָלט העלפן יענעם, העלפן א צווייטן, העלפן די אייגענע קינדער, העלפן די אידן אין ביראָ־בידזשאַן. העלפן די אָרעמע, אַר־בעטער מענטשן פון דער וועלט. האָט ער זיך איבערגעאַרבעט, איז ער געוואָרן קראַנק. 55 יאָר איז ער שוין אַלט געווען. אַן אָפּעראַציע האָט מען אים געמאַכט. און די דאָקטוירים האָבן אים גע־זאָגט, אַז ער זאָל זיך אָפּהיטן, אויב ער וויל לעבן.

נאָר זיידע פייזל האָט באַלד פאַרגעסן, וואָס די דאָקטוירים האָבן אים אָנגעזאָגט. אַזוי שנעל ווי ער איז געזונט געוואָרן, האָט ער ווידער אָנגע־הויבן אַרבעטן שווער. ער האָט געזאָגט: „קינדער, ווי קען איך זיין רואיק? — היטלער און די פאַ־שיסטן האָבן פאַרפירט א גרויסע מלחמה אויף דער וועלט. מיליאָנען אידן זיינען אויסגעהאַרגעט געוואָרן. עס זיינען געבליבן א סך יתומים. דאָס זיכערסטע ווינקל פאַר אידן אויף דער וועלט איז ביראָ־בידזשאַן. מע דאַרף דאָרטן באַזעצן און דערציען די פאַרבליבענע קינדער אין א שיינער וועלט!"

און אין דער אַרבעט האָט ער זיך פאַרגעסן, אַז ער איז קראַנק. און אַ טאָג איז געקומען און זיין האַרץ האָט זיך אָפּגעשטעלט. דאָס גרויסע, שיינע, מענטשלעכע האַרץ האָט זיך אָפּגעשטעלט.

און אויף די ליפּן איז אים געבליבן הענגען יענער גרויסער שמייכל, יענע גרויסע פרייד, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך, ווען ער האָט געזונגען דאָס ליד פון בירא-בידזשאַן.

פריינט זיינען זיך געקומען געזעגענען מיט אים, פריינט פון שאַפּ און פון די אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס. מע האָט געהאַלטן רעדעס. מע האָט דערציילט פון זיין גוטסקייט, פון זיין איבערגעבנקייט צו זיין פאָלק, צו זיין קלאַס — מע האָט דערציילט פון זיין ברייטן האַרץ. מע האָט דערציילט פון זיין לעבן, אַ לעבן פון אָרעמקייט, פון שווערער אַרבעט, נאָר פול מיט געזאַנג און ליבע. — — —

און דער ווידער פייוול, קינד מיינס, איז היינט אויסגעפאָרן אויף אַ לאַנגער, לאַנגער רייזע . . .

נאָר פון דאַנען, פון די גאַסן אין ניו־יאָרק, ביז די גאַסן פון אומאַן, ביז די גאַסן אין די שטעט און דערפער פון בירא-בידזשאַן וועט מען געדענקען דעם נאָמען פון אַ פּאַשעטן שניידער מיט אַ זינגענדיקן האַרץ מיטן נאָמען פייוול.

און יעדעס מאָל, ווען מיר וועלן זיך דערמאַנען אָן ווידען, וועלן מיר זינגען: „יאַ־גן זיך צווי טיי־עבן, בירא און בי־דזשאַן!" . . .

אידישע קינדער אין ביראָ־בידזשאַן

די דערציילונג איז טיילווייז באַזירט אויף מאַ־טעריאַל, וואָס אַוראָם לערנער פון פילאַדעלפיע האָט פאַרצייכנט און צוגעשיקט.

און דער טאַטע וועט נאָכאַמאָל געבוירן ווערן! . . .

געדענקט די בעסאַראַבער לאַנדסלייט.

טאַ־טאַ־טאַ, טאַ־טאַ־טאַ, טאַ־טאַ־טאַ, וואַ־ר־ר־ר, לויפט און גאַלאָפּירט אַ סאָוועטישע באַן. זי שניידט דורך בעסאַראַבישע שטעטלעך און דערפער. זי יאָגט איבער די ברייטע אוקראַאינישע פעלדער. זי קלאַפּט און טאַראַטאַקעט מיט די רעדער איבער די רעלסן. זי וואָיעט־און פייפט און וואָרנט און פליט: מאַכט אַ וועג, מאַכט אַ וועג! איך בין אַ באַשעדיגע סאָוועטישע באַן! איך טראָג זיך אין אַ אידיש לאַנד אַריין! איך פיר קינדער קיין ביראָ־בידזשאַן! טאַ־טאַ־טאַ, טאַ־טאַ־טאַ! טאַ־טאַ־טאַ! וואַ־ר־ר־ר, וואַ־ר־ר!

די באַן זעט אויפן וועג באַרעיע דערפער, שטעטלעך און שטעט. דאָס זיינען סימאָנים פון דער דייטשער פאַשיסטישער אַרמיי. די באַן זעט ביי־בריגאַדעס איבער אַלע וועגן. דאָס זיינען סימאָנים פון סאָוועטישן בירגער. מען רייניקט, מען פאַרריכט, מען בויט דאָס אַרבעטער לאַנד.

***

אין באַן געפינט זיך אַ פאַרטיקע האַלבע אין גאַנצע יעסוימים. זיי פאָרן אין אַ נייער שטענדי־

קער הים. זיי פארן קיין בירא-בידזשאן. אינגעלעך און מיידלעך פון פארשיידענעם עלטער. ווייערע טאטעס און מאמעס זיינען געפאלן אין די שלאכטן קעגן דעם סינע. טאטעס און מאמעס האבן געקעמפט אין די פארטיזאנישע אטריאדן. טאטעס און מאמעס זיינען פארפייניקט געווארן פון היטלערישן דייטש, פון היטלערישן הומענער. האבן סאוועטישע רויט-ארמייער, סאוועטישע מענטשן איפגעזוכט אידישע קינדערלעך. מ'האט זיי געפונען אין וועלדער, אויף פעלדער, ביי גוטע מענטשן באהאלטענע.

מיט דער גרופע קינדער פארט מאשע די לערערין. די גוטע מאשע מיט די שווארצע אויגן. די לערערין, וואס איז מיטאמאל געווארן א מאמע פון איבער פערציק קינדער. די לערערין מאשע, וואס קען זינגען אלע שיינע אידישע לידער און קען דערציילן אלע שיינע אידישע מייסעס. און די לערערין מאשע ווייסט שוין און געדענקט אויף אויסנווייניק די לעבנס-געשיכטעס פון אלע קינדערלעך. און זי האט דאך פאר יעדן אזא קלוג און וואַרעם ווארט, וואס קומט אריין אין די יונגע הערצעלעך פון די קינדער. און עס ווערט זיי אזוי גוט. זיי דערפילן זיך אזוי נאענט און היימיש צו דער לערערין מאשע. זיי ווייסן, די קינדערלעך, אז די לערערין מאשע האט אויף יעדער פראגע אן ענטפער. זי ווייסט אלעס און פארשטייט אלעס.

אַז מ׳איז מיט דער לערערין מאַשע, האָט מען שוין פאַר קיינעם קיין מורע נישט. די אויגן הייבן אָן ביי זיי צו פינקלען. די ליפּעלעך הייבן אָן צו שמייכלען. די הערצלעך הייבן אָן פריידיק צו קלאַפּן. אַזוי פיל פרייד און פאַרגעניגן וואַרט דאָרטן אויף זיי.

***

און צווישן די קינדער געפינט זיך אַ מיידעלע, וואָס איר נאָמען איז אויך מאַשע. די ערשטע פאַר טעג איז מאַשע געווען זייער פאַרטראַכט. זי האָט זיך געהאַלטן פונדערווייטנס פון דער לערערין מאַשע. דאָס איז נאָך געווען אין דער „צייטווייליקער היים פאַר פּאָדאָליער־בעסאַראַביער קינדער". אין דער היים אַריין האָט מאַשען געבראַכט איר אייגענע בלאַסע מאַמע. די מאַמע האָט געוויינט פאַר דער לערערין מאַשע. און די לערערין מאַשע האָט פאַרשריבן און פאַרשריבן.

און אַז מאַשעס מאַמע האָט זיך געזעגנט מיט איר מיידעלע, האָט מאַשעלע געוויינט און די מאַמע האָט געוויינט. ערשט שפּעטער האָט די לערערין מאַשע אַרומגענומען דאָס מיידעלע מאַשע און צו איר גערעדט: „די ווילסט האָבן אַ געזונטע מאַמע, אַ שטאַרקע און אַ שיינע מאַמע. אונדזער לאַנד שיקט אַוועק אַלע קראַנקע טאַטעס און מאַמעס אין סאַניטאָריומס. מען וועט זיי דאָרטן אויסהיילן פון אַלע קראַנקהייטן און זיי נאָכאַמאָל שטעלן אויף

וויכטיקע ארבעטן. דיין מאמע איז א גרויסע העל־
דין. זי האט זיך אין דיך געראטעוועט פון טויט.
זי האט געהאלפן דעם לאנד. דו ווילסט איך זיין
אזא העלדין ווי דיין מאמע, עמעס? — איז צום
ערשטן, געדענק, העלדן וויינען נישט!..." און
מער האט מאשעלע נישט געוויינט.

נאר זי פלעגט זיצן ביים פענצטער פון „הויז"
און ארויסקוקן מיט בענקענדיקע אויגן. זי האט
זיך נישט געוואלט שפילן מיט די קינדער. זי האט
געטראכט און געטראכט. זי האט נישט געוואלט
זאגן דער לערערין מאשע פון וואס זי האט גע־
טראכט. נאר די לערערין מאשע האט שוין אליין
געוואוסט, פון וואס דאס מיידעלע מאשע האט
געטראכט. פון איר פאפא האט זי געטראכט. זי
ווייסט, אז איר טאטע איז דערמארדעט געווארן
פון די דייטשע מערדער. ער איז דאך געווען אזא
גוטער פאפא, אזא שיינער פאפא, אזא וואוילער
פאפא.

*
* *

„שאלעמקע דער העלד" האט ער געהייסן און
שטעטל איפן בעסאראבייער ברעג פון דניעסטער.
אויף דער בעסאראבייער ערד איז ער געבוירן גע־
ווארן אין יאר 1909. נאך אלס קינד האט ער שוין
פיל געליטן. שאלעמקעס מאמע האט געארבעט
שווער און שנעל, האט זי זיך צעשניטן א האנט
און פארגיפטעט איר בלוט. די גאנצע הארעוואניע

פון דער פאמיליע איז אוועק אויף היילן מאשעלעס באבען. און ניט גוט איז געווען שאלעמקען אין לעבן, אז זיין מאמע איז געווען קראנק. נאר אז די מאמע האט זיך אביסל אויסגעהיילט, האט זי ווידער געארבעט שווער. זי האט געשיקט איר אינגל זיך לערנען אין א חדר און אין א גימנאזיע. זי האט אים געשיקט זיך לערנען שפילן אויף א טרומפייט און א פידל.

נאר ווען שאלעמקע איז נאר אלט געווארן 14 יאר, קוימאט נאך א קינד, האט ער מיטאמאל אנגעהויבן פארשטיין ווי א גרויסער. וואס הייסט עס, ער זאל זיך לערנען און די קראנקע מאמע זאל ארבעטן? — האט ער פארלאזט די גימנאזיע און אוועק ארבעטן אין א דרוקעריי. די דרוקעריי איז געווארן פאר אים אן אוניווערזיטעט. ער האט זיך דארטן אזוי פיל געלערנט און געלייענט. יעדער אס, וואס ער האט געזעצט, האט אים עפעס געלערנט, דערציילט. און די עלטערע ארבעטער־דרוקער האבן אים זייער ליב באקומען. איז ער אזוי יונג געווארן אן ארבעטער־דרוקער, א כאווער מיט אלע ארבעטער.

אין יענער צייט האבן די ארבעטער פון בעסאראביער שטעטל געגרינדעט א „קולטור־ליג”. די „קולטור־ליג” האט דורכגעפירט לעקציעס, מיטינגען, וועטשערינקעס, ספעקטאקלען און טענץ. מען האט אנגעפירט קלאסן פאר דערוואקסענע. שא־

לעמקע ווערט אַקטיוו אין דער „קולטור־ליג". ער טראָגט צו זיין טייל אַרבעט דורך שפּילן פידל, דורך לערנען מיט דערוואַקסענע. ער אַרבעט שטיל, געלאַסן און זייער געטריי. ער וואַקסט אַזוי שנעל, כאָטש ער איז נאָך אַזוי יונג.

ביז . . . ביז ס'האָט געטראָפן אין אַ נאַכט: ס'אַ רויִקע פאַרזאַמלונג פון דער „קולטור־ליג". מען רעדט וועגן פאַרשענערן דאָס לעבן פון אידישן אַרבעטער דורך לערנען, דורך טעאַטער און ליטעראַטור . . . עס עפנט זיך די טיר און די רומענישע „סיגוראַנצע" אין פּאָליציאַנטן באַווייזן זיך. מען צעטרייבט די פאַרזאַמלטע און איניקע אַרעסטירט מען. דער איינציקער, וואָס האָט זיך געשטעלט און פּראָטעסטירט, איז געווען שאָלעמקע. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט און אויסגערופן: „מיט וואָס פאַר אַ רעכט צעטרייבט איר אַ פאַרזאַמלונג פון אַ לעגאַלער אָרגאַניזאַציע אין רומעניע? מיט וואָס פאַר אַ רעכט אַרעסטירט איר די מיטגלידער? — האָט איר אַ מאַנדאַט (וואַראַנט) פאַר דעם?"

נאָר אָנשטאָט אַן ענטפער, האָט די רומענישע „סיגוראַנצע" שאָלעמקען אויסגעהאַקט אַ פּאָר ציין און אונטערגעשלאָגן די זייטן. ער ווערט אַרעסטירט צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע באַוויירים. זיצט אין טורמע דריי מאָנאַטן.

די קראַנקע מאַמע טראָגט עסן איר שאָלעמקען אין טורמע. איר זון איז שוין אַזאַ גרויסער, דער־

וואַקסענער העלד. ער איז שוין באַלד אַלט גאַנצע אַכצן יאָר. און אַז שאָלעמקע ווערט באַפרייט, האָבן שוין באַלעבאַטים פאַר אים מוירע, מען גיט אים קיין אַרבעט ניט אין זיין בעסאַראַביער שטעטל. ער הייבט אָן צו וואַנדערן איבער שטעט און שטעט־לעך פון רומעניע: ביקאַרעסט, גאַלאַץ, יאַסי. ער אַרבעט אומעטום צו ביסלעך, ביז מען דערקענט זיין רעוואָלוציאָנערע נאַטור. מען געפינט ביי אים אומלעגאַלע ליטעראַטור. אַרעסט, און עטאַפּ. וואו גענעכטיקט, ניט געטאָגט.

און אָט ווערט שאָלעמקע 20 יאָר. די רומענישע רעגירונג נעמט אים גראָד אָן פאַר אַ סאָלדאַט. אַרום 3 יאָר לערנט ער זיך אין רומענישע קאַזאַר־מעס. די עלטערן זיינע שטאַרבן. שאָלעמקע בלייבט אַליין, אַ דערוואַקסענער, נאָר אַ יאַטעם. ער באַ־גענט זיך מיט אַ מיידל, וואָס איז אויך אַן אַרבע־טערין. זיי האָבן כאַסענע. ביידע אַרבעטן. און אָט איז געבוירן געוואָרן אַ מיידעלע מאַשעלע. פאַפאַ און מאַמע האָבן זיך געפריים. מאַמע האָט געזונגען לידעלעך און אויסגענייט שיינע קליידעלעך, זעקעלעך, העמדעלעך, לענטע־לעך. פאַפאַ האָט געשפּילט אויפן פידל און דער־ציילט שיינע מייסעס. און מאַשעלען איז געווען אַזוי גוט אויף דער וועלט.

נאָר איינמאָל, מאַשעלע געדענקט עס שוין, ס'איז געווען דעמאָלט אַ שרעקלעכע רעגנדיקע

נאַכט. מען האָט אָנגעהויבן שטאַרק קלאַפּן אין דער טיר. עס זיינען אַריין רומענישע פּאָליציאַנטן אין הויז. מען האָט אַלע שאַפעס, שופלאָדן און קאַסטנס צעוואָרפן. מען האָט צוגענומען פיל זאַכן און ווידער פּאַפּאַן אַרעסטירט. די מאַמע פלעגט זינגען בענקנדיקע לידער פאַר מאַשעלען. פּאַפּאַן האָט מען אַלעמאָל אָפּגעלאָזן און אַרעסטירט, אָפּ- געלאָזן און אַרעסטירט.

און איינמאָל איז געקומען זייער אַ שיינער טאָג אין זייער בעסאַראַביער שטעטל. דאָס איז געווען אין יאָר 1940. די רויטע אַרמיי האָט דעמאָלט אַריינמאַרשירט אין בעסאַראַביע. דער טאַטע און די מאַמע זיינען געווען דעמאָלט אַזוי פריילעך. און אַלע ייִדן אין שטעטל זיינען געווען פריילעך. מאַ- שעלע איז שוין געווען אַ גרויסע, אַריבער זעקס יאָר אַלט. זי געדענקט ווי זי פלעגט גיין מיטן טאַטן און דער מאַמען אויף מיטינגען. דער טאַטע פלעגט זיך אויפשטעלן רעדן פאַר אַ סך מענטשן. אַלע האָבן ליב געהאַט צו הערן, ווי ער רעדט. מען האָט געפּאַטשט בראַוואָ. מען האָט אים גערופן „שלאָימקע דער העלד". ער ווערט דערוויילט אין שטאָטישן סאָוועט. ער ווערט סעקרעטאַר פון אַר- בעטער פאַראיין. ער אַרבעט אין אַ צייטונג. די מאַמע איז פּרעזידענטין אין מאָפּר-הילף-קאָמיטעט. און מאַשעלע מיט אירע עלטערן האָבן געלעבט פריי און גליקלעך.

אָבער בלויז איין יאָר.

היטלער שיקט זיינע באַנדיטישע אַרמייען אויפֿן סאָוועטן־פֿאַרבאַנד. די גרויסע מילכאָמע הייבט זיך אָן. מאַשעלע מיט איר מאַמען הייבן אָן וואַנדערן־איבער־שטעט און דערפֿער פֿון סאָוועטן־פֿאַרבאַנד. דער פאַפאַ בלייבט אַרבעטן אין דער דרוקעריי אין בעסאַראַביע. באַדאַשים און טעג און יאָרן פֿון שוידערלעכער מילכאָמע. פֿאַר מאַשעלען איז דאָס געווען עפּעס טויזנט יאָר. מאַשעלע הייסט שוין מאַשע. אָט ווערט זי צען יאָר. די מילכאָמע איז פֿאַרענדיקט. די רויטע אַרמיי האָט פֿאַרטריבן די דייטשע באַנדיטן. אָבער וואו איז פאַפאַ?

ווען מאַשע מיט איר מאַמען האָבן זיך אומגעקערט אין בעסאַראַביער שטעטל, האָט מען דערציילט, אַז „שאַלעמקע דער העלד" איז געשטאָרבן מיט אַ העלדישן טויט. ס'האָבן די נאַציס און די נאַצישע רומענער געצוואונגען די דרוקער צו דרוקן אַ מעלדונג, אַז אַלע אידן זאָלן זיך פֿאַרזאַמלען אויף איין פּלאַץ. פֿון דאָרטן וועט מען זיי פֿאַרפֿירן אין אַ געטאָ. שאַלעמקע האָט זיך אָפּגעזאָגט צו דרוקן אַזאַ מעלדונג. מען האָט אים געשלאָגן און געדראָט מיט ביקסן. נאָר ער האָט זיך אָפּגעזאָגט. דאַן האָבן די נאַציס אים געבונדן די הענט. זיי האָבן אויף אים אָנגעקלעפּט די מעלדונגען וועגן אַ געטאָ פֿאַר אידן און אים געפֿירט איבערן שטעטל.

נאָר שאָלעמקע האָט זיך ניט געשראָקן. ער
האָט ביזן לעצטן אָטעם־צוג געשריגן: „אידן, לאָזט
זיך ניט פאַרשפּאַרן אין קיין געטאָס. גיט אַ ווי־
דערשטאַנד. שלאָגט זיך קעגן דעם כוינע פאַרן
קאַווּעד אין פאַר דער קולטור אין פאַר דער פריי־
הייט פון אונדזער פאָלק און פאַר אַלע פעלקער!"

***

אין די לערערין מאַשע איז צוגעקומען צום פאַר־
טראַכטן מיידל מאַשע. זי האָט איר אַרומגענומען,
ווי אַ מאַמע איר טאָכטער, און זי צוגעדריקט צו
זיך: „ביסט נאָך אַזוי יונג, טאָכטער מאַשע, און די
ביסט שוין אַזוי קלוג, אַזוי דערפאַרן, אַזוי דער־
וואַקסן. איך וויל מיט דיר רעדן, ווי מען רעדט
צו אַ שוועסטער, אַ העלדישער, אַ בראַווער שוועס־
טער . . . העלדן שטאַרבן קיינמאָל ניט . . . דיין
טאַטע איז ניט געשטאָרבן . . . ער לעבט און ער
וועט לעבן אייביק מיט אַלע העלדן פון דער גע־
שיכטע . . . זיין וואָרט און זיין טאַט שוועבט אַרום
איבער דער וועלט, אין אַלע טיילן ערד. זיין וואָרט
און זיין טאַט ווערט ערגעץ פאַרצייכנט אין דער
ליטעראַטור. זיין וואָרט און זיין טאַט וועט איבער־
גיין פון דור צו דור . . . דו ביסט יונג, אָבער דו
פאַרשטייסט, אַז דו וועסט אויסוואַקסן, ווערן רייף,
כאַסענע האָבן און האָבן קינדער. און עס קאָן דאָך
זיין, אַז דיינער אַ זון וועט אויפקומען אין דער
געשטאַלט פון דיין טאַטן, דעם העלדישן, ערלעכן

שאָלעמקען . . . דאַרפסטו זיין בראַוו, געזונט,
פרייליך, געלערנט. און אַז דו וועסט שטאַרק ליב
האָבן דאָס לעבן, דיין לעבן, וועסטו אַ גרעסערן
העלד פון דיר אַרויסגעבן . . .״

און מאַשעלע האָט ברייט צעעפנט אירע איגן.
און אין זיי האָט מען דערזען אַזאַ נײַ ליכט.

*
**

איצט זיצט מאַשע אין דער באַן מיט אַלע אינג־
לעך און מיידלעך. זי קוקט דורך דעם פענצטער
מיט פריידיקע איגן. זי זעט אַזוי פיל און הערט
אַזוי פיל. עס רעדט צו איר אַ וועלט. יעדער מאַן
און פרוי און קינד, וואָס שטייט ערגעץ אויף די
וועגן און בויט דאָס לאַנד, איז אַ העלד. אַ לאַנד
פון העלדן. און מאַשע וויל אויך זיין אַ העלדין.

און איר דאַכט זיך, אַז די סאָוועטישע באַן לויפט
מיט אַ באַזונדערן אימפעט. זי הערט די שפּראַך
פון דעם צוג: טאַ־טאַ־טאַ, טאַ־טאַ־טאַ, טאַ־טאַ־טאַ,
וואַ־וו, וואַ־וו. מאַכט אַ וואָרע, מאַכט אַ וואָרע!
איך בין אַ באַשעריע סאָוועטישע באַן. איך טראָג
זיך אין אַ אידיש לאַנד אַריין! איך פיר קינדער
קיין בירא־בידזשאַן!

און באַהאַלטן ערגעץ טיף אין מאַשעס האַרצן
ליגן אַזעלכע וואַרעמע ווערטער: „ליוף שנעלער.
אַ העלדין וויל איך זיין . . . אַ גרייסע וויל איך
שנעלער זיין . . . און דער טאַטע וועט נאָכאַמאָל
געבוירן ווערן!...

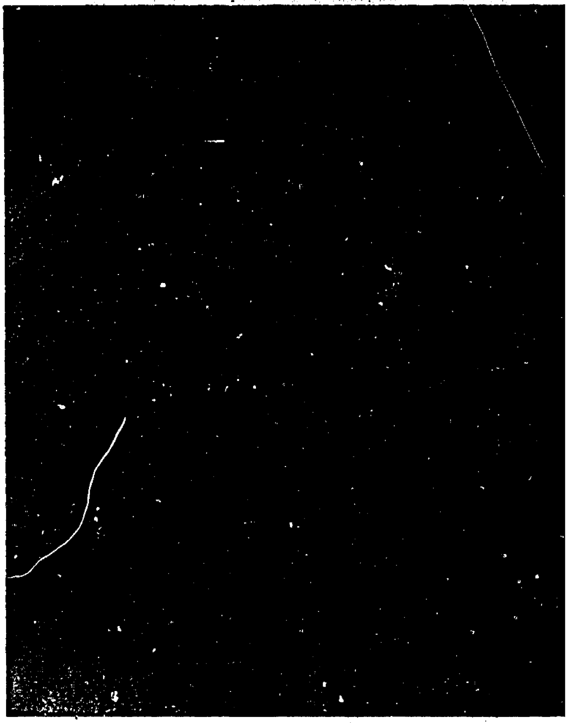

איידע.

איידע איז פערצן יאָר אַלט. זי לערנט אין צווייטן קלאַס פון דער מיטלשול. זי פאַרענדיקט היי־סקול. זי שפּילט אַף עטלעכע אינסטרומענטן, נאָר קיין נײַ־עם מאַנטל האָט זי ניט.

דער טאַטע אירער איז אַ פּעדלער. פון פאַרטאָג ביז שפּעט אין אָוונט גייט ער נאָך זיין אָפּגעריבן פערדל און קרעכצנדיקן וואָגן און שרייט אַף אַלע זיינע קוילעס:

— עפּל, עפּל!

קען מען אים שוין אַף אַלע גאַסן און געסעלעך.

נאָר ווען ער וואָלט פאַרקויפט אַפילע אַ האַלבן וואָגן עפּל אַ טאָג, וואָלט איידע אַלץ קיין נייעם מאַנטל ניט געהאַט, ווייל אין זייערע צוויי צימערן דרייען זיך אַרום נאָך דריי שוועסטערלעך און צוויי ברידערלעך.

איידע איז זייער אַ שטילע. ווען זי קומט אין קלאַס זעצט זי זיך אַוועק ערנסט, אַנגעלאָדן מיט בלייפעדערס און העפטן, גרייט צו פאַרצייכענען די רייד פון אירע פּראָלעטאַרישע לערער. זיי האָבן איר דערקלערט פאַרוואָס זי האָט ניט קיין נייען מאַנטל און פאַרוואָס איר גאַנצע פאַמיליע לעבט אַזוי אַף צאָרעס. און איידע ווייסט שוין, אַז קומען וועט אַ צייט, ווען אַלע וועלן האָבן נייע מאַנטלען.

איידע איז גראָדע אַביסל פעטלעך, קיילעכדיק, מיט רויטע שמייכלענדיקע באַקן. פון וואָס איידע איז פעט, ווייסט זי ניט און קיינער ווייסט נים. זי־כער ניט פון די קעסט, וואָס זי קריגט בא אידע על־טערן.

זי האָט זייער ליב צו לייענען און צו הערן מייסעס. עטלעכע מאָל אַ וואָך, ספּעציעל שאַבעס און זונטיק, זעצט זי זיך אַוועק, רינגלט אַרום זיך די שוועסטערלעך און ברידערלעך, טאַטע און מאַמע, און זי לייענט פאַר זיי מייסעס, מייסעס פון אידישן אַרבעטער לעבן, פון קינדער לעבן אין אַמעריקע און סאָוועטן פאַרבאַנד. אַמאָל לייענט אויך די מאַמע

און אַמאָל דערציילט דער טאַטע.

נאָר פון זינט מען האָט זי אויסגעקליבן פאַר סעק־רעטאַרשע פון דער קינדער סעקציע פון „איקאָר", לייענט זי אַזוי פיל באַגייסטערטע געשיכטעלעך פון די אידישע קאָלאָניעס אין סאָוועטן פאַרבאַנד, פון ביראָ־בידזשאַן, אַז מע קען זי גאָרניט פון זיי אָפּ־רייסן.

און איידע טראַכט אליין אויך אוים מייסעס. זי זאָגט, אַז סע האָט זיך איר געכאָלעמט אַ שטייגער אַזאַ בילד:

— עס איז אַ גרויסער פּאַראַד. רויטע ארמייער שטייען אויסגעשטעלט. ארבעטער, פּויערים און פּי־אָנערן שטייען שטאָלץ. זי שפּאַנט פאַראויס. נאָך איר גייען די קינדער פון דער „איקאָר" סעקציע. אין מיטן דעם גרויסן פּלאַץ שטעלט זי זיך אויף מיט דער גרופּע אַף אַ גרויסער בינע, וואָס איז ספּעציעל אויפגעבויט געוואָרן פאַר דעם פּאַראַד. עס הענגען רויטע פאָנען און פּלאַקאַטן. איין גרויסע שילד לייענט זיך אַזוי:

איקאָר קינדער טוער פון די שולן
באַם
אידישן פראַטערנאַלן פאָלקס אָרדן
זייט געגריסט!
אונדזער לאַנד, אידישע סאָוועטישע רעפּובליק
ביראָ־בידזשאַן
עפנט די טויערן פאַר אייך!

און רעדנער פון דער רויטער אַרמיי, פויערים און אַרבעטער און קינדער האַלטן באַגריסונגען. אַלע קינדער פון דער „איקאַר" סעקציע שטייען און הערן מיט אָפענע מיילער און גרויסע אויגן און עס קלאַפּן די הערצלעך אַזוי שטאַרק באַ זיי פון פרייד.

און איידע האָט אויפגעהויבן די האַנט צום סאַלו־טירן, ווען די אָרקעסטערס האָבן געשפּילט דעם הימן, האַלט זי אַזוי די האַנט און האָט זי פאַרגעסן אַראָפּצולאָזן...

און ווען איידע כאַפּט זיך אויף, צעפינקלען זיך אירע אויגן. דערציילט זי יעדן איינעם איר כאַלעם.

איז דערפאַר, ווען זי קומט צו דעם מיטינג, עפנט זי אויף איר העפטל, לייגט אויס די רויטע מיטגליד קאַרטלעך און לייענט אַף גיך פאַר זיך נאָכאַמאָל אי־בער:

איקאַר קינדער סעקציע.

און באַם ברעג פון ביכל האָט זי שוין אונטערגע־שריבן מיט טינט:

סעקרעטאַרשע
א י י ד ע.

און זי שרייבט עס אויס אַזוי קלאָר און ריין, אַז אַפילע די קליינע קינדער זאָלן קענען איבערלייענען איר נאָמען. און זי שטעלט זיך אַוועק און האַלט אַ פייערדיקע רעדע:

— באַוויירים, די אידישע אַרבעטער און פויערים פון בירא־בידזשאַן וואַרטן, אַז מיר זאָלן אַרויסשיקן

געצייג, מאַשינען, טראַקטאָרס, זיי זאָלן שנעלער און גרינגער קענען ארבעטן און בויען דאָס לאַנד, און איר, גאַרניט, טוט ניט אריין קיין האַנט אין קאַלטע וואַסער, אינטערעסירט זיך ניט. פאַרגעסט ניט צום קומענדיקן מיטינג ברענגען צו פינעף סענט מיטגליד־אָפצאָל.

קינדער שמייכלען און זאָגן צו צו ברענגען.

אײדע פאַרשפּיליעט איר אלטן מאַנטל, וואָס איז שוין ענג און קורץ און אָפּגעריבן. זי לייגט צענויף אירע פּאַפּירלעך, העפטן און בלייפעדערס, געזעגנט זיך מיט יעדן מיט אַ שמייכל און שפּאַנט אהיים ערנסט און פאַרטראַכט. זי כאַלעמט וועגן נייע מייסעס פון בירא־בידזשאַן און וועגן דעם קומענדיקן טאָג, ווען אלע וועלן האָבן נייע מאַנטלען.

דעטרויט, 1932.

מ׳כאַפּט אַ שווים אין טייך בירא.

בירא-בידזשאַן

אַמאָל, אַמאָל, ווען די מענטשן זיינען נאָך געווען נאַריש. זיי האָבן געפירט צווישן זיך מילכאָמעס. זיי האָבן געמאַכט גרעניצן צווישן איין טייל ערד און דער צווייטער, — האָט זיך געפירט, אַז איינער, אַ קעניג האָט ער זיך גערופן, האָט געהערשט איבער אַ גאַנץ פאָלק. ער פלעגט טראָגן גאָלדענע קליי־דער, וואוינען אין זילבערנע פאַלאַצן, עסן געפרעגל־טע געגנדזלעך און טרינקען די בעסטע וויינען. און די מענטשן האָבן געאַרבעט שווער אין די פאַב־ריקן, אויף די פעלדער. זיי האָבן גענייט קליידער, געבאַקן ברויט. נאָר די קליידער און דאָס ברויט האָבן צוגענומען דעם קעניגס באַדינער און שמיי־סער פאַר זיך און פאַרן קעניג.

עס זיינען געווען פיל קעניגן. יעדער קעניג האָט זיך געהערשט איבער זיין פאָלק אין זיין לאַנד. אַז די הערשער האָבן געוואָלט נאָך גאָלד און זילבער, פלעגן זיי באַפעלן די אַרבעטער אין די פאַבריקן און די פויערים אויף די פעלדער, זיי זאָלן נעמען די ביקסן אין די הענט, אַנפאַלן אויף אַ צווייטן לאַנד, הארגענען יענע מענטשן, צונעמען ביי זיי דאָס פאַר־מעגן און די ערד. פלעגן זיי אַזוי טאָן.

אַ טייל מענטשן האָבן זיך ניט געקאָנט שלאָגן. האָט מען זיי געגומען געפאַנגען. האָבן זיי געאַרבעט שווער פאַרן קעניג און זיינע אַרויסהעלפער. די גע־פאַנגענע פלעגט מען רופן פרעמדע. זיינען אין יעדן

לאַנד געווען פרעמדע מענטשן, פעלקער, וואָס האָבן געשקלאַפט פאַר די הערשער.

אַזוי האָט זיך געפירט יאָרן און יאָרן אַף אונדזער ערד.

איינמאָל איז געקומען אַ מאַן, זייער אַ קלוגער, מיט אַ גרויסן שטערן, צוויי פייערדיקע אויגן און אַ שמייכל אַף די ליפּן, און ער האָט אַזוי געזאָגט:

„ברידער און שוועסטער!

מיר בויען אַלעס אַף דער וועלט; מיר אַרבעטן אויס קליידער, ברויט, הייזער, גאָלד, זילבער; שיך און ביכער, און מיר האָבן גאָרניט. און דער קעניג טוט גאָרניט, הערשט איבער אונדז און נעמט צו אַלעס. לאָמיר אַראָפּוואַרפן דעם הערשער און זיך צעטיילן מיט אונדזער וועלט".

און זיין נאָמען איז געווען לענין.

איז די מענטשן זייער געפעלן געוואָרן לענינס רייד. אָבער לענין איז געווען זייער אַ קלוגער מענטש, האָט ער די ערשטע זיינע פריינט געהייסן קיינעם ניט דערציילן זיינע ווערטער. און ער אַליין איז געגאַנגען פון דאָרף צו דאָרף, פון שטאָט צו שטאָט, צונויפגענומען מענטשן אין די קעלערס, אַף די בוידימער, זיי דערציילט זיינע ווערטער, זיי געהייסן מאַכן אַ שוויג און — געגאַנגען ווייטער.

אַז דער קעניג האָט זיך דערוואוסט פון לענינען, האָט ער אַרויסגעשיקט זיבעצן טויזנט רייטער אין אַלע עקן פון זיין לאַנד, ס'האָט געהייסן רוסלאַנד,

מע זאָל כאַפּן דעם קלוגן מאַן, וואָס רעדט אָן די אַרבעטער און די פּויערים, זיי זאָלן אים מאַכן אויס הערשער.

אָבער לענין פּלעגט זיך איבערטאָן אין פאַרשיי־דענע קליידער. אַמאָל האָט ער זיך געקליידט ווי אַ באָבע, ווי אַ זיידע. אַמאָל — ווי אַ בעטלער, אַ קאַליקע. און מע האָט אים קיינמאָל ניט געפּאַקט.

האָט זיך דעם קעניג פון יענעם לאַנד געוואָלט האָבן נאָך אַ פּאַלאַץ, האָט ער באַוואָפנט זיינע מענטשן און געהייסן מילכאָמע האַלטן מיט אַ צווייטן לאַנד. האָבן די מענטשן גענומען די ביקסן אין די הענט און זיך שוין געוואָלט גיין שלאָגן, איז אָנגעקומען לענין און אויסגעשריען:

„ברידער און שוועסטער!

איצטאָ, ווען איר האַלט די ביקסן אין די הענט, זענט איר זייער שטאַרק, וואַרפט אַראָפּ דעם קעניג מיט זיינע באַדינער און שמייסער און צעטיילט זיך מיטן לאַנד".

האָבן די מענטשן באַלד פאַרשטאַנען, אַז לענין איז גערעכט. האָבן זיי געבונדן דעם קעניג מיט שטאַרקע שטריק און אים אַריינגעוואָרפן אין אַ טיפן גרוב. און פון דאָרטן איז ער שוין קיינמאָל ניט אַרויסגעקומען.

און אַז זיי האָבן זיך גענומען איינטיילן מיט זיי־ער לאַנד, האָבן זיי דערזען, אַז עס זיינען דאָ פאַר־

שיידענע פעלקער מיט פאַרשיידענע שפּראַכן. און דאָס לאַנד איז זייער גרויס און רייך. און מענטשן זיינען דאָ אַ סאַך.

— ווי אַזוי זשע צעטיילט מען זיך? —

איז צום ערשטן געגאַנגען דער לענין און האָט אָנגעשריבן אַזאַ מין בריוו צו אַלע מענטשן פון יענעם לאַנד. און דעם בריוו האָט ער געשריבן אַף אַלע שפּראַכן פון דער גאַנצער וועלט. ערשטנס, זאָלן די אַרבעטער און פּויערים פון אַלע לענדער זיך דערוויסן, אַז זיי האָבן זיך באַפרייט פון קעניג און זיי, אין אַנדערע לענדער, זאָלן זיך אויך באַפרייען. און צווייטנס, זאָלן די באַזונדערע פעלקער פון דעם לאַנד אויסקלייבן די בעסטע מענטשן, די וואָס אַרבעטן שווער און ערלעך, וועלן זיי מאַכן אַזאַ מין איינפירונג, אַז אַלע זאָלן לעבן גלייך און אַרבעטן גלייך.

צווישן די פאַרשיידענע פעלקער איז געווען איין פאָלק, וואָס מע האָט גערופן אידן און זיי האָבן גערעדט אידיש. די אידן זיינען געווען גאַנץ קלוגע מענטשן. דערפאַר פלעגן זיי די קעניגן טרייבן פון לאַנד צו לאַנד. אַזוי האָבן זיי זיך פאַרשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט. זיי האָבן געקענט זייער גוט לערנען. זיי האָבן געשטאַמט פון די ערשטע קלוגע פעלקער אַף אונדזער ערד, נאָר קיין מאַזל האָבן זיי ניט געהאַט. מע פלעגט זיי פייניקן און שלאָגן מער ווי אַנדערע.

ל ע נ י ן

אז מע האט יעדן פאלק ארבעטער און פויערים אויסגעטיילט שטיקער לייריקע לאנד, האט מען די אידן געגעבן א גרויס פעט לאנד, וואס ציט זיך פון טייך צו טייך, פארמאגט א סאך וועלדער און אויצרעס.

און דאס לאנד האט מען גערופן בירא-בידזשאן.

אז אידן האבן דאס דערהערט, האט איינער גענומען א האמער, א צווייטער האט גענומען א סערפ, א דריטער א שער-און-אייזן. מע האט זיך אויפגעזעצט אף פערד און וואגנס און זיך אוועקגעלאזט קיין בירא-בידזשאן.

זיי האבן באלד אוועקגעשיקט בריוו איבער דער גאנצער וועלט. אין יעדן לאנד האבן זיך געפונען אידן, וואס האבן צוגעשיקט מאשינען, געלט און פערד און בעהיימעס.

די אידן האבן צעאקערט דאס לאנד, אויפגעבויט הייזער, געעפנט שולן פאר קליין און גרויס, איינגעפירט שיינע טעאטערס און זאלן צו פארברענגען. קינדער ווערן דערצויגן און געלערנט פון די בעסטע לערער פון ארבעטער פאלק. אלע מענער און פרויען גייען אינדערפרי צו דער ארבעט אף דריי שטונדן. דערנאך קומען זיי אין זייערע הייזער עסן און פארברענגען. פארנאכט גייען זיי ווידער צו דער ארבעט אלע גלייך. אין אוונט גייט מען אין טעאטערס, צו קאנצערטן.

נאר די קינדער מוזן גיין פרי שלאפן. זיי דארפן

אויסוואקסן געזונטע און שטארקע ארבעטער, דארפן זיי רוען געגוג.

און ווען די קינדער ליגן אין די בעטן און ווילן נאך ניט איינשלאפן, זיצן לעבן זיי די לערערס און דערציילן זיי מייסעלעך:

„אמאל, אמאל, ווען די מענטשן זיינען נאך געווען נאריש, האבן זיי געהאט הערשער און פלעגן פירן מילכאמעס. זיך הארגענען איינער מיטן צווייטן, האט מען אונדזערע זיידעס גערופן פרעמדע. מע פלעגט זיי שלאגן, פייניקן און טרייבן פון לאנד צו לאנד.

איז געקומען א מאן, זייער א קלוגער, מיט א גרויסן שטערן, מיט פייערדיקע אויגן און מיט א שמייכל אויף די ליפן, און ער האט באפרייט אלע מענטשן פון אלע קעניגן.

און זיין נאמען איז געווען לענין.

פריער זיינען געווען פארשיידענע קליינע לענדער מיט פארשיידענע שפראכן, מיט גרעניצן. און אז די מענטשן האבן זיך באפרייט פון די קעניגן, האבן זיי א נאמען געגעבן דער גאנצער וועלט:

ל ע נ י נ ע ר ד

און די אידן האבן זיך באזעצט אין טייל בירא־בידזשאן און אויפגעבויט א שיין לאנד, וואו אלע ארבעטן גלייך און לעבן, ווי אף דער גאנצער לענינערד.

נאר די קינדער דארפן שוין צומאכן די אייגעלעך.

קינדער מוזן גיין שלאָפן פרי. זיי דאַרפן רוען א סאַך. זיי זאָלן קענען אויסוואַקסן געזונטע און שטאַרקע אַרבעטער".

אַזוי פאַרענדיקן די לערערס די מייסעלעך. זיי פאַרלעשן די לעמפּעלעך. ווינטשן די קינדער אַ „גו־טע נאַכט" מיט שיינע כאַלוימעס און גייען אַרויס פאַרבערענגען אַף די ווייכע, גלאַטע און ליכטיקע גאַסן פון ביראָ־בידזשאַן.

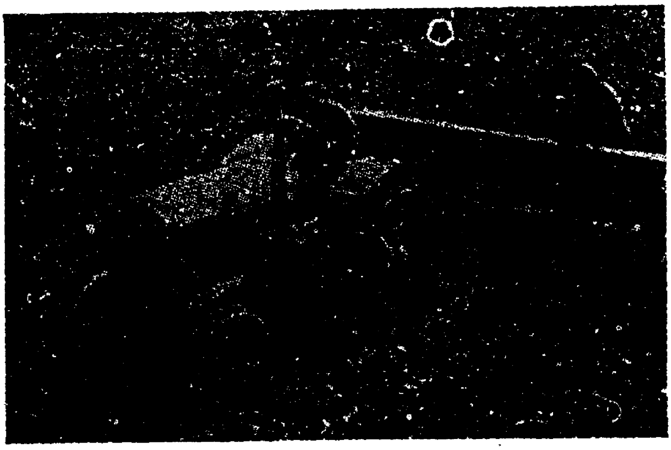

אויף ביראָ־בידזשאַנער פעלדער

מאַטעלע פון דאָרף „איקאַר״

מאַטעלע האָט געלעבט אין דאָרף „איקאַר״, אין סאָוועטן פאַרבאַנד. ער איז געקומען מיט אַ סאַך קינדער, טאַטעס און מאַמעס פון קליינע שטעטלעך און זיך באַזעצט אין דער קאָלאָניע. זיינע עלטערן זיינען געווען אַמאָל הענדלער. נאָר אַז עס איז געוואָרן די רעוואָלוציע, די אַרבעטער און פּויערים האָבן פאַרכאַפּט די מאַכט, האָבן זיי איינגעפירט אַזאַ לעבן, אַז אַלע זאָלן אַרבעטן גלייך און לעבן גלייך. אָבער די הענדלער, וואָס אַרבעטן ניט, זיינען געבליבן אָן פּאַרנאָסע. איז זיי געווען זייער שלעכט. זיי האָבן ניט געהאַט קיין שטיקל ברויט צום עסן. און אויך מאַטעלע און זיין טאַטע און מאַמע האָבן ניט געהאַט וואָס צו עסן.

איז איינמאָל אַרויס אַ באַפעל פון כאַווער לעניני נען, וואָס האָט געזאָגט אַזוי: „אַלע מענטשן, וואָס האָבן פריער געהאַנדלט, אָדער זיך אַזוי אַרומגע־דרייט ליידיק און געגעסן דאָס ברויט, וואָס אַרבע־טער האָבן געבאַקן, זאָלן זיך נעמען צו אַרבעט. ווער עס וויל גיין אַרבעטן אין פאַבריק, זאָל גיין אין פאַבריק, און ווער עס וויל גיין אַפן פעלד, זאָל גיין אַרבעטן אַפן פעלד!״

האָבן טאַקע מאַטעלעס טאַטע און די מאַמע אַריינגעפּאַקט אַלע זאַכן און אַוועק אין דעם דאָרף „איקאַר״. וואוינען זיי שוין אין דער קאָלאָניע צוויי יאָר. און זיי איז אַזוי גוט. אַזאַ גרויסער הימל איז דאָרט דאָ, אַזוי פיל ערד, און עס איז ליכטיק, און

אַלע טאָג עסן זיי ברויט, און מאַטעלע שפּילט זיך מיטן קעלבל. דער קאָלעקטיוו פֿון דאָרף האָט אים דערלויבט יעדן טאָג צו פֿירן דאָס קעלבל אויף פּאַשע. איז ווען ער פֿירט דאָס קעלבל, שפּילט ער זיך אין לויפֿערלעך. עס איז אַזוי גוט. מאַטעלע האָט גאָר־נישט קיין זאָרגן. ער לערנט זיך גוט אין שול. ער העלפֿט אַרבעטן אויפֿן פֿעלד. ער העלפֿט אין קינדער קלוב. עס איז אַזוי גוט, אַז ער האַלט אין איין לאַכן.

נאָר איינמאָל האָט ער זיך פֿאַרטראַכט. אַזוי פֿאַרטראַכט, אַז ער איז אַרומגעגאַנגען אַ גאַנצן טאָג און נישט געשלאָפֿן אַ גאַנצע נאַכט. וואָס איז? — ער וויל זען באַזונדער לענין. ער מוז אים זען. ווען נישט באַזונדער לענין, וואָלט ער דאָך נישט געהאַט אַזאַ גוט קעלבל, וואָלט דאָך אים נישט געווען אַזוי גוט. ער האָט אַ פּאָר מאָל געבעטן די עלטערע באַווייַרים, מע זאָל אים מיטנעמען קיין מאָסקווע, אָבער מע האָט זיך אויסגעלאַכט פֿון אים.

האָט זיך מאַטעלע געטראַכט: „וואָס האָט ער מוירע און פֿאַר וועמען האָט ער מוירע? — ער וועט גיין צופֿוס“. האָט ער גענומען אַ זעקעלע מיט ברויט און קיכלעך און אוגערקעס און קנאָבל און זיך אַוועקגעלאָזט קיין מאָסקווע. גייט ער אַזוי אַ טאָג און אַ נאַכט. ער לייגט זיך אַביסעלע צו שלאָפֿן אינמיטן וועג אויפֿן גראָז. גייט נאָך אַ האַלבן טאָג און קומט קיין מאָסקווע.

אַזוי ווי ער איז נאָר אָנגעקומען קיין מאָסקווע,

איז אים זייער פריילעך געוואָרן. ער וועט דאָך באַלד זען לענינען. דערווייל קוקט ער אָף די שיינע גאַסן, אָף די גרויסע הייזער און אָף די גרויסע טראַמווייען און אַטאָמאָבילן, וואָס פליען אַזוי שנעל. און ער גייט זיך אַזוי פון גאַס צו גאַס. און יעדן שטעלט ער אָפ און פרעגט:

— כאַווער, וואו וואוינט כאַווער לענין?

קוקט מען אַזוי אָף אים, מע שמייכלט און מע הייבט גיין אַהין, אַהין. גייט ער.

מיטאָמאָל קומט ער אָן אָף אַ גרויסן פלאַץ. דער רויטער פלאַץ. און דאָרטן שטייט אַ גרויס הויז, דער רויטער קרעמל. און דאָרטן, זאָגט מען אים, וואוינט כאַווער לענין. ווערט ער שוין גאָר לעבעדיק. אָט באַלד וועט ער שוין טאַקע זען כאַווער לענינען. אָבער בא דער טיר פון דעם גרויסן הויז שטייען צוויי סאָלדאַטן מיט ביקסן, מיט שטערנדלעך אָף די היטלען און לאָזן אים ניט אַריין.

— וואָס דאַרפסטו דאָ, כאַווערל? — פרעגט אים איין סאָלדאַט.

— איך דאַרף זען כאַווער לענינען! — ענטפערט מאָטעלע שטאָלץ, און וויל זיך לאָזן אַריינגיין.

— אָבער צו וואָס דאַרפסטו זען כאַווער לענינען? — פרעגט אים דער צווייטער סאָלדאַט.

— איך דאַרף מיט אים עפּעס רעדן — זאָגט מאָטעלע.

— וואָס דאַרפסטו מיט אים רעדן? — פרעגט

נאָכאַמאָל דער ערשטער סאָלדאַט.

— זע נאָר, וואָס פרעגט איר מיך אַזוי פיל? עס וואוינט דען דאָ אַ שלעכטער קיניג, אַ צאַר? עס לעבט דאָ כאַווער לענין! — איז שוין מאָטעלע בייז.

— פאַרשטייסט, כאַווער מאָטעלע, — דערקלערט אים שוין דער צווייטער סאָלדאַט מיט אַ שמייכעלע, — כאַווער לענין איז איינער אויף דער גאַנצער וועלט. מיר האָבן ניט נאָך אַזאַ כאַווער. היטן מיר אים זייער אָפּ. עס קענען קומען די בייזע סאָנים און אים וועלן שלעכטס טאָן. דעריבער דאַרפן מיר וויסן וואָס און ווער עס וויל מיט אים רעדן.

— איב אַזוי — האָט שוין מאָטעלע פאַרשטאַנען — זאָגט כאַווער לענינען, אַז אַ אינגעלע, אַ פיאָנער מאָטעלע, פון דער אידישער קאָלאָניע „איקאָר”, וויל אים זען און אים עפּעס דערציילן.

איז דער כאַווער סאָלדאַט באַלד אַרויף און באַלד געקומען צוריק מיט אַ שמייכעלע: „כאַווער לענין האָט געזאָגט, אַז דו קענסט גלייך אַריינגיין”. און מאָטעלע איז אַרויף. בא דער טיר איז שוין געשטאַנען כאַווער לענין און געוואַרט אויף אים מיט אַ שמייכעלע: „קום אַריין, כאַווער מאָטעלע, וואָס ווילסטו עפּעס דערציילן?” און כאַווער לענין האָט אים אויסגעשטרעקט אַ האַנט.

מאָטעלען איז מיטאַמאָל אַזוי וואַרעם געוואָרן פון לענינס האַנט און שמייכל, אַז ער האָט גאָר

פאַרגעסן וואָס ער וויל דערציילן. האָט באַזוער לענין עס באַלד פאַרשטאַנען, ווייל באַזוער לענין איז דאָך געווען דער קלוגסטער מענטש אויף דער וועלט. האָט ער אים געהייסן זיך זעצן, האָט אים דערלאַנגט אַן עפּל, אַ גרויסן עפּל, מיט אַ גרויס שטיק ברויט. האָט מאָטעלע דערוויייל גע־געסן און באַזוער לענין האָט דערוויייל געשריבן. איי, האָט שנעל געשריבן באַזוער לענין. מאָטעלע האָט נאָך אויף זיין לעבן ניט געזען אַזאַ מענטשן, וואָס זאָל שרייבן אַזוי שנעל.

— וואָס שרייבסטו אַזוי שנעל, באַזוער לענין? קיינער טרייבט דיך ניט.

— פאַרשטייסטו, מאָטעלע, בײַ אונדז אין לאַנד זיינען דאָ אַזוי פיל מיליאַנען אַרבעטער און קינדער. און אויף דער גאַנצער וועלט זיינען עפּשער דאָ הונ־דערט טויזנט מיליאָן מיליאָנען אַרבעטער און קינ־דער. און אַלע שרייבן בריוועלעך צו מיר. דאַרף איך זיי ענטפערן. מוז איך שרייבן שנעל מיין גאַנץ לעבן.

און דערביי האָט אים באַזוער לענין געוויזן אַזוי פיל בריוו אויפן טיש און אין קאַסטנס און אין שאַ־פעס, מערער וויפל גראָז עס וואַקסן אויף די פעל־דער פון זיין דאָרף.

— זאָג נאָר, מאָטעלע, ביסטו אַ גוטער פיאָנער?

— אַוודאי, איך טו, וואָס דו האָסט געהייסן.

— וואָס טוסטו אַ גאַנצן טאָג? — פֿרעגט באָוועך לענין מיט אַ שמייכעלע.

— אינדערפֿרי גיי איך אין שול. די האָבט געזאָגט, אַז מע דאַרף זיך לערנען. איך העלף אין הויז דער מאַמען. איך העלף אין פֿעלד דעם טאַטן. און איך טו אַלע אַרבעטן, וואָס אונדזער קאָלעקטיוו דאַרף. פֿאַרשטייט זיך, אַז ניט אַליין, מיט אַלע קינדער פֿון אונדזער דאָרף.

— ווי רופֿט זיך דיין דאָרף?

— אידישער דאָרף „איקאָר". וואָס זשע, די ווייסט גאָר ניט? — די אַליין האָבט דאָך געגעבן אַ באַפֿעל, אַז מיר זאָלן אַריבערפֿאָרן פֿון שטאָט אין דאָרף און אַרבעטן אױף די פֿעלדער!

— ניין, מאַטעלע, איך האָב ניט געגעבן קיין באַפֿעל. איך האָב זיי נאָר געשריבן אַ בריוועלע און געזאָגט, אַז עס איז בעסער פֿאַר מענטשן צו אַרבעטן, האָט מיך דיין טאַטע געפֿאָלגט. בין איך צופֿרידן.

— אַלע קינדער און טאַטעס און מאַמעס זיינען דאָך אַזוי פֿריילעך. זיי דערמאָנען יעדן טאָג דיין נאָמען. און איך האָב באַשלאָסן, אַז איך מוז דיך זען און דיר דערציילן פֿון מיינע עלטערן, פֿון מיין דאָרף און מיין קעלבל.

— האָסט אַ קעלבל אויך? בא בא בא — האָט זיך באַוועך לענין צעלאַכט. — וועסט גיין מאָרגן מיט מיר צום פּאַראַד?

שלימע דאַווידמאַן

— וואָס איז דאָס פאַר אַ פּאַראַד ?

— עס וואַקסט אַ נאָך ברייט אַף אונדזערע פעלדער. וועט זיין ברויט פאַר אַלע אַרבעטער און קינדער פון אונדזער לאַנד. ווילן מיר האָבן דערפאַר אַ יאַנטעוו און מאַרשירן איבער די גאַסן מיט רויטע פאָנען.

— אַף אַ פּאַראַד וויל איך זיך שעמען צו גיין.

— פאַרוואָס ? — האָט באָזיער לענין געפרעגט דערשראָקן.

— איך האָב צעריסן מיינע הויזן אַפן וועג. און מיט צעריסענע הויזן איז ניט שיין צו גיין מיט דיר אַף אַ פּאַראַד.

— אַ נו, ווייז !

און באָזיער לענין האָט געדרייט מאַטעלען פון אַלע זייטן און באַטראַכט זיינע הויזן.

— און קיין אַנדערע הויזן האָסטו ניט ?

— ניין, באָזיער לענין, מער האָב איך ניט.

— טו אויס גלייך די הויזן ! — האָט באָזיער לענין באַפוילן.

האָט מאַטעלע אַזוי געטאָן. האָט באָזיער לענין אַריינגערופן באָזיערטע לענין, און איר דערציילט די גאַנצע מייסע, ווער מאַטעלע איז און פון וואַנען ער קומט. האָט זי זיך ווייער דערפרייט און אויסגעבאַפט די הויזן און איז אַנטלאָפן. באָזיער לענין האָט דערווייל דערציילט מאַטעלען מייסעלעך ביז מאַטעלע איז איינגעשלאָפן.

אינדערפרי כאַפּט זיך מאַטעלע אויף. ווען ער זעט ווי באָוער לענין האַלט זײַנע הײזן און שמייכלט. קוקט אזוי מאַטעלע אַף זײַנע הײזן און קען זיי ניט דערקענען. זיי זײַנען אזוי שיין געוואָרן. גלײַך ווי נײַע.

דערנאָך זײַנען זיי געגאַנגען אַפן גרויסן פּאַראַד. אזוי פיל קינדער און עלטערן זײַנען געגאַנגען, אַז מען קען זיי גאָרניט איבערציילן. און אזוי פיל רויטע פאָנען! און לידער האָט מען געזונגען. אוי, איז געווען פריילעך!

נאָכן פּאַראַד האָט באָוער לענין אַוועקגעזעצט מאַטעלען אַף אַ גרויסן וואָגן און האָט געזאָגט דעם פורמאַן: „פיר אים גלײַך אַהיים אין זיין דאָרף „אי־קאָר". ער איז אַ גוטער פּיאָנער".

אַז מאַטעלע איז אַהיימגעקומען, האָבן זיך אַלע קינדער און עלטערן דערפרייט. מע האָט צונויפגערופן אַ גרויסן מיטינג. מאַטעלע האָט זיך אַוועקגעשטעלט אַפן טיש און ער האָט דערציילט, וואָס ער האָט גערעדט מיט לענינען. ווי אזוי לענין האָט אים געגעבן אַ גרויסן עפּל און אַ שטיק ברויט, און געזען, אַז באָוערטע לענין זאָל אים פאַרריכטן זײַנע הײזן. „און ווייסט איר פאַרוואָס? — האָט מאַטעלע פאַרענדיקט — ווײַל באָוער לענין האָט אינגאַנצן זיין לעבן ליב געהאַט קינדער".

האָבן אַלע קינדער פון דער אידישער קאָלאָניע

אידישע קינדער אין ביראָ־בידזשאַן

„איקאָר" אויפגעהויבן זייערע הענטעלעך און גע־
שוואוירן צו דער רויטער פאָן:
„מיר וועלן גיין אין לענינס וועגן. מיר זיינען
גרייט דורכצופירן לענינס געבאָטן!"

דעטרויט, 1931.

און די קאַץ איז געשטאָרבן
בײַ דער טיר — — —

אין דער אָרדן־שול זיינען איצט פאַרזאַמלט אַ סך קינדער. עס זיינען אויך געקומען אַ צאָל עלטערן און שול־פאַרוואַלטער. ס׳איז אַ שול־סימכע.

שטייט שוין דער לערער ווידער לעבן גרויסן טיש. ער קוקט אַזוי מיט זיינע אויגן אויף אַלעמען, ווי ער וואָלט זיי וועלן זאָגן: „אַז איר ווילט, קינדער, הערן אַ מייסע, מוזט איר זיין זייער שטיל!“ אין האַנט האַלט ער אַ העפט. אויפן העפט איז שוין אויפגעשריבן „אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן“. ער ליינענט ניט, דער לערער, נאָר ער האַלט בלויז דעם העפט, אַז די קינדער און די עלטערן זאָלן זעהן, אַז פון דעם ביכל וועט ער דערציילן אַן עמעס מייסע. . .

—

„איר ווייסט — הייבט אָן דער לערער — אַז די קינדער, די עלטערן און די פריינט פון אָרדן, פון די אָרדן־שולן, זאַמלען איצט אַ מיליאָן דאָלער אין געלט, קליידער און ביכער פאַר אונזערע ברידער און שוועסטער אויף יענער זייט ים. און דער „איקאָר“ און דער „אַמבּידזשאַן“ און אַ סך אַנדערע אָרגאַניזאַציעס זאַמלען הילף פאַר די, וואָס האָבן געליטן פון דער גרויסער מילכאָמע.

וויל איך אייך איצט דערציילן פון אַ אינגעלע, וואָס איז געבליבן אַ יאָסעם. ס׳איז אַן עמעסע מייסע, וואָס איז פאַרשריבן אין ביכל „אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן“ — — —

און בײַ די װעכטער הײבט ער אױף דאָס ביבל און װײַזט עס פֿאַר אַלעמען.

„ס׳איז געװען אין די טעג װען די היטלער־באַנדיטן האָבן געכאַפּט אידן אין די גאַסן, װי די הינט באַפֿאַלן הינט, און זײ אַרײַנגעװאָרפֿן אין גרױסע װאָגנס און זײ אַװעקגעפֿירט ערגעץ. אין דאָרטן, ערגעץ װײַט פֿון דער שטאָט, האָט מען זײ געהאַרגעט.

דעמאָלט האָבן די פּאַרטיזאַנען פֿון די אוקראַיִנישע װעלדער באַשלאָסן צו ראַטעװען פֿריער פֿאַר אַלעמען די קלײנע קינדער. האָבן צװײ פּאַרטיזאַנען געפֿונען אַ קלײן ײנגעלע אין אַ גאָרטן, זײ האָבן אים גענומען אױף די פּלײצעס און געבראַכט אין װאַלד אַרײַן.

זײ האָבן געהאַלטן דאָס ײנגעלע אַ לאַנגע צײַט אין װאַלד, זײ האָבן אים געגעבן עסן און טרינקען און אים אָפּגעהיט. און װען די צײַט איז געקומען, װען מע האָט שױן די דײַטשן געטריבן פֿון רוסישן לאַנד, האָט מען דאָס ײנגעלע מיט נאָך קינדער און אַלטע לײַט אַװעקגעשיקט קײן מאָסקװע אין אַן עראָפּלאַן.

אין מאָסקװע האָט מען דאָס ײנגעלע געהאַלטן אַ קורצע צײַט און דערנאָך האָט מען אים אַװעקגעשיקט קײן ביראָ־בידזשאַן.

אין ביראָ־בידזשאַן האָט מען דאָס ײנגעלע אַרײַנגענומען אין אַ קינדער־הײם. אין דאָרטן װעט

ער וואָלט געוואָלט אַז ער זאָל לערנען ביז ער וועט אויסוואַקסן און ווערן אַ גרויסער מענטש, וועט קענען אַרבעטן און זיך פאַרדינען אויפן לעבן.

און דאָרטן, אין דער קינדערהיים פון בירא־בי־דזשאַן, איז דאָ אַ לערערין, סאָרע, הייסט זי. זי האָט גרויסע, שוואַרצע מאַמעשע אויגן, און זי האָט זייער ליב די קינדער פון קינדערהיים. און זי פאַר־שרייבט אַלע מייסעלעך, וואָס די קינדער דערציילן.

און אַז דאָס אינגעלע פון אונדזער מייסע איז אָנ־געקומען, האָט זי אים גלייך אויפגענומען מיט אַ שמייכל. זי האָט אים איבערגעטאָן אין נייע קליי־דער, וואָס זיינען אָנגעקומען פון אַמעריקע. זי האָט אים געגעבן עסן און זיך אויסגעוואַרט הערן אים אַביסל רעדן:

„וואָס איז דיין נאָמען, אינגעלע?" האָט זי אים געפרעגט מיט אַ ברייטן שמייכל.

„מיין נאָמען איז **אינגעלע**!" — האָט דאָס אינ־געלע אַ קוק געטאָן אויף איר מיט זיינע שוואַרצע אייגעלעך. ער האָט אָבער באַלד געזען, אַז זי גלייבט אים עפּעס ניט. האָט ער גענומען און דער־ציילט זיין גאַנצע מייסע פון זיין לעבן:

„איך געדענק, אַז מיין מאַמע האָט מיך גערופן מיין **אינגעלע**, דער טאַטע האָט מיך גערופן מיין **אינגעלע**. די שוועסטער האָט מיך אויך גערופן **אינגעלע**, און אַלע מענטשן האָבן מיך גערופן **אינגע־לע**.

באַ אונדז אין הויז איז געווען אַ גרויסע קאַץ. מיר האָבן זייער ליב געהאַט די קאַץ. מיין מאַמע האָט מיר דערציילט, אַז די מאַמע פון דער קאַץ האָט גע־לעבט באַ אונדז אין הויז אַלע אירע יאָרן, ביז זי איז געשטאָרבן. די באָבע פון דער קאַץ האָט אויך געלעבט באַ אונדז אין הויז אַלע אירע יאָרן, ביז זי איז געשטאָרבן. נאָר די קאַץ, די לעצטע גרויסע קאַץ, וואָס איך האָב געקענט, איז געשטאָרבן באַ דער טיר און קיין קעצעלעך ניט איבערגעלאָזט.

אַך, איז דאָס געווען אַ קלוגע קאַץ! זי האָט פאַר־שטאַנען, ווען מע האָט זי צוגערופן מיט אַ מאַך פון אַ פינגער. אַ טייערע קאַץ געווען. איך האָב זייער ליב געהאַט זיך צו שפּילן מיט איר. איז זי געשטאָרבן ביי דער טיר.

ס'איז געווען זייער לאַנג צוריק. די דייטשן זיינען געווען באַ אונדז אין שטאָט. אַ סך אידן זיינען אַנטלאָפן פון שטאָט איידער די דייטשן זיינען געקומען. נאָר מיר האָבן פאַרשפּעטיקט, זיינען מיר געבליבן אין שטאָט.

דערנאָך זיינען ~~די דייטשן~~ געגאַנגען פון הויז צו הויז און געזוכט אידן, ווען זיי זיינען געקומען לעבן אונדזער הויז, האָבן זיי שטאַרק געקלאַפּט אין טיר. מיר האָבן אַלע זייער מורא געהאַט. איך האָב זיך באַהאַלטן אין אַ שאַפע און אַרויס־געקוקט דורך אַ שפּאַלט.

די דייטשן האָבן אַ שטאַרקן קלאַפּ געטאָן אין

מיר, איז די טיר צעבראָכן געוואָרן און די טיר מיט די דייטשן זיינען אַריינגעפאַלן אין הויז אַריין. בייזע, שלעכטע סאָלדאַטן זיינען זיי געווען. זיי האָבן געטראָגן ביקסן אין די הענט. זיי האָבן גלייך אַ כאַפּ געטאָן מיין מאַמען, מיין טאַטן און מיין שוועסטער און זיי אַרויסגעפירט פון הויז.

איך האָב אָנגעהויבן צו ציטערן אין שאַפע. איך האָב אָנגעהויבן וויינען אין דער שטיל. דער־נאָך האָב איך געהערט ווי די דייטשן שרייען און שלאָגן מיין טאַטן און מיין מאַמען און מיין שוועס־טער. איך בין אַרויס זייער שטיל פון דער שאַפע און זיך צוגעגאַנגען צום פענצטער און געזען ווי איין סאָלדאַט האָט געשלעפּט מיין שוועסטער און די אַנדערע האָבן געשלאָגן מיינע עלטערן. מיי־נע עלטערן האָבן זיך געוועהרט, געשלאָגן צוריק, געבעטן, געשריגן. האָבן די דייטשן זיי דערשאָסן און זיי געלאָזט ליגן טויט. די דייטשן האָבן גע־כאַפּט מיין שוועסטער און זיינען מיט איר אַוועק.

אַז זיי זיינען אַוועק, בין איך אַרויס אין דרויסן. בין צוגעלאָפן צו זיי, זיי געוועקט און געריקט. נאָר איך האָב זיי שוין ניט געקענט אויפוועקן, זיי זיינען געווען געשטאָרבן.

איך האָב דערפילט, אַז אימיצער קיצלט מיך. איך קוק זיך אום, די קאַץ, אונדזער גרויע קאַץ שטייט לעבן מיר. זי רייבט איר קאָפּ אין מיין פּנים. זי קוקט אויף מיין טאַטן, אויף מיין מאַמען.

מיר דאַכט זיך, אַז זי האָט געוויינט. זי האָט גע־מאַרקעט. זי איז־צוגעגאַנגען נאָענט צו מיין מאַ־מעס האַנט און זי געלעקט מיט איר צונג. דער־נאָך איז זי צוגעגאַנגען צום טאַטנס האַנט און זי געלעקט מיט איר צונג. זי האָט עפּעס אַזוי אַ קליין קוק געטאָן אויף מיר. און מיט שטילע טריט איז זי אַוועקגעגאַנגען צו דעם הויז, האָט זיך אַוועקגעלייגט אויף דער שוועל, זיך אויסגע־צויגן און געשטאָרבן.

איך האָב זי אָנגעהויבן וויינען, וויינען, נאָר איך האָב זי ניט געקענט אויפֿוועקן, זי איז געשטאָרבן.

איך האָב מורא געהאַט צו בלייבן אַליין אין הויז, בין איך אַוועק און זיך באַהאַלטן אין גאָרטן. דאָרטן האָבן מיך צוויי פּאַרטיזאַנען געפֿונען און אַוועקגעפֿירט אין אַ וואַלד. איך האָב מיט זיי געלעבט אין וואַלד אַ לאַנגע צייט. דערנאָך האָט מען מיך געבראַכט קיין מאָסקווע, און פֿון מאָסק־ווע האָט מען מיך געבראַכט אַהער. און מער גע־דענק איך גאָרנישט. דאָס איז מיין גאַנצע מייסע!"

האָט דאָס אינגעלע מיט די שוואַרצע אייגעלעך פֿאַרענדיקט און געקוקט אויף דער לערערין טאַניע.

די לערערין האָט אַזוי געקוקט אויפֿן אינגעלע מיט ליבשאַפֿט, געוואָלט האָט זי וויינען, נאָר זי האָט מורא געהאַט, אַז זי וועט וויינען, וועט דאָס אינגעלע אויך וויינען, האָט זי ניט געוויינט. זי האָט אים אַרומגעכאַפּט און אים געקושט און זי

האָט צו אים אַזוי געזאָגט: „הער זיך איין, אינ־געלע, מיר רופן דיך דערווייל אינגעלע נומער 18. דו ביסט דער אַכצנטער אין אונדזער קינדער־היים, אין אַלט־אידיש, העברעאיש, מיינט אַכצן חי (כאַי). און חי מיינט אויך לעבן. דו וועסט לעבן און זיין שטאַרק און געזונט און שיין און געלערנט. און פון דיר וועט נאָך עפשער אויסוואַקסן אַ גרויסער אידישער שרייבער, אַ גרויסער פירער, אַ גרויסער וויכטיקער מענטש.

און ווען דו וועסט שוין זיין אַ גרויסער, וועסטו אויפטאָן אַזעלכע גוטע זאַכן פאַר די מענטשן, אַז זיי וועלן מער ניט לאָזן פירן קיין מילכאָמעס. דו און אַזעלכע ווי דו, וועלן בויען אַ שיינע וועלט!"...

און פון דעמאָלט אָן איז אים פאַרבליבן דער נאָ־מען, אַזאַ לאַנגער נאָמען: „דאָס אינגעלע נומער 18 מיט דער מייסע פון דער קאַץ, וואָס איז גע־שטאָרבן בא דער טיר!"...

און ווען די קינדער און עלטערן פון דער אָרדן־שול זיינען זיך צעגאַנגען אַהיים, האָבן זיי ניט־ווילנדיק אַ קוק געטאָן אויף דער שוועל און גע־וואָלט זען צי ליגט ניט דאָרטן די קאַץ, וואָס איז געשטאָרבן בא דער טיר...

אָקטאָבער, 1945, ניו־יאָרק.

אַזוי האָט אַ קו געראַטעוועט אַ אינגעלע

און יעדעם מאָל ווען די לערערין סאָרע און די קינדער פון דער „היים אין בירא־בידזשאַן״ גייען אַרויס אויף אַ שפּאַציר לעבן די פעלדער, דערמאָנט מען זיך אין דער מייסע, וואָס מייערל האָט דערציילט.

מייערל איז פון די געזונטע, פריילעכע אינגלעך. און ער איז אַ לאַנגער מיט אַ שפּיציקער נאָז. און די האָר זיינען בײַ אים אויך רויט. זאָגן טאַקע קינדער, אַז ער קוקט שוין באַלד אויס ווי אַ גרויסער מער. און די קינדער, וואָס קומען פון אוקראַאינע און בעסאַראַביע זאָגן אויף אַ מער, מייער. רופן זיי אים „מייער, דער רויטערמייער!״

נאָר מייערל באַליידיקט זיך ניט. עס אַרט אים גאָר ניט. ווייל די לערערין סאָרע האָט גאָר געזאָגט, אַז מערן זיינען זייער געזונט צום עסן. אַז מע עסט אַ סאַך מערן, האָט מען רויטע באַקן. און פון מערן מאַכט מען דעם בעסטן צימעס. און מערן זיינען זיס.

און נאָך אַ זאַך האָט די לערערין סאָרע דערציילט, זי קען אַ סאַך און זי ווייסט אַ סאַך. זי האָט געזאָגט, אַז אין אַלט־אידיש, העברעאיש, הייסט מאיר (מייער) אַ ליכטיקייט־ברענגער. הייסט דאָך עס, אַז מייערל ברענגט ליכטיקייט! איז ער זייער צופרידן, לאַכט ער זיך און איז שטענדיק פריילעך.

און די לערערין סאָרע רופט אים גאָר: „מייערל,

אונדזער פּאַסטוכל!" פון דעם נאָמען איז ער גאָר, גאָר צופרידן. ערשטנס, האָט ער טאַקע ליב צו זיין אַ פּאַסטוכל. ער האָט זייער ליב שעפעלעך, קעלבעלעך, ציגעלעך, לאַשיקלעך און גרויסע קי. באַזונדערס האָט ער ליב גרויסע ווייסע קי מיט געלע פלעקן. מיר וועלן אייך אַביסעלע שפּעטער אויסזאָגן פאַרוואָס ער האָט זייער ליב גרויסע קי.
און צווייטנס, זאָגט מייערל, געפעלט אים שטאַרק דער נאָמען „מייערל, אונדזער פּאַסטוכל", ווייל די ערשטע אידן אויף דער וועלט זיינען גע-

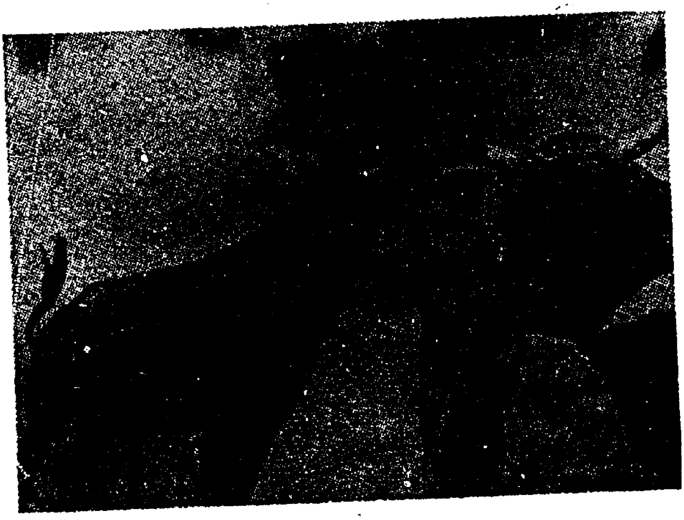

וועז פּאַסטוכער. אין די מייסעס פון דער ביבל, וואָס די לערערין סאָרע האָט דערציילט, איז פאַר־שריבן, אַז דער ערשטער איד, אַווראַהאַם, איז גע־וועז אַ פּאַסטוך. און זיין זון און זיין אייניקל זיי־נען געוועזן פּאַסטוכער. און זיינע אור־אייניקלעך, יאַקעווס צוועלף זין, זיינען געוועזן פּאַסטוכער. און פון אָט די ערשטע אידן זיינען אַרויסגעקומען אַזוי פיל מיליאָנען אידן איבער דער וועלט.

נו? — נו, וועלן פון „מייערל, אונדזער פּאַס־טוכל" אויך אַרויסקומען מיליאָנען אידן איבער דער וועלט — — — איז אים דערפאַר גוט, מייערלען.

ער איז זיכער, מייערל, אַז זיין טאַטע און זיין מאַמע וועלן אַמאָל קומען קיין ביראָ־בידזשאַן, זיי וועלן אַן עפן טאָן די טיר פון דער „היים", זיי וועלן צולויפן צו אים און אים־אַרומכאַפּן קושן:

„וואָס מאַכסטו, מייערל? — וועלן זיי זאָגן — מיר האָבן דיך געזוכט אויף אַלע בעסאַראַבער פעל־דער, אין אַלע געדיכטע וועלדער, געפרעגט אויף דיר אין אַלע שטעט איבער דער וועלט, — און דיך נים געקענט געפינען. ביסטו גאָר אין ביראָ־בידזשאַן?!"...

ווייל מייערל זאָגט, אַז זיין טאַטע און זיין מאַ־מע זיינען געוועזן אַזוי געזונט און שטאַרק, אַז קיי־נער האָט זיי נים געקענט שלאָגן, נאָר ער ווייסט נים וואוהין זיי זיינען ערגעץ אַהינגעקומען.

ס'איז געוועזן, דערציילט מייערל, אין דער צייט

פון דער גרויסער מילכאָמע. נאָר באַ זיי אין דאָרף האָט מען פון קיין מילכאָמע ניט געוואוסט. ערשטנס, האָבן די קינדער געזאָגט, אַז די מילכאָ־מע קען צו זיי ניט קומען, ווייל ניט ווייט פון דאָרף געפינט זיך דער גרויסער דניעסטער־טייך. דער טייך איז אַזוי טיף, ווי אַ יאַם. און צווייטנס, דער גרויסער באַרג. דער באַרג איז אַזוי הויך, אַז ער פאַרשטעלט דאָס דאָרף. און פרעמדע מענטשן, וואָס ווייסן ניט דעם וועג, וועלן קיינמאָל אין זייער דאָרף אַריין ניט קומען.

נאָר דערנאָך, אַז די מילכאָמע האָט זיך דער־נעענטערט צו זייער דאָרף, האָבן אָנגעהויבן פליען עראָפּלאַנען, און פון די עראָפּלאַנען, ווייזט אויס, האָט מען דערזען מייערלס דאָרף.

איז געווען עפּעס איינמאָל אין אַ טאָג, ער גע־דענקט שוין ניט פּינקטלעך וואָס פאַר אַ טאָג ס׳איז געווען, צי אַ מיטוואָך אָדער אַ דאָנערשטיק, ער, מייערל, און נאָך קינדער פון דאָרף, האָבן גע־טריבן די קי אָף פּאַשע. די קינדער האָבן געטראָגן שטעקלעך און בייטשלעך. מייערלס הונט איז אים נאָכגעגאַנגען און אים געהיט. דער קוס קעלבל איז נאָכגעגאַנגען נאָך איר מאַמען און געמוקעט מיט אַ דין קעלעכל. און די קינדער האָבן דעמאָלט גע־זונגען אַ לידל, וואָס וועלוול דער שרייבער האָט אויסגעטראַכט. דאָס לידל איז געגאַנגען אַזוי, זאָגט מייערל:

אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן

אויפן הויכן באַרג,
אויפן גרינעם גראָז,
שטייען אַ פּאָר דייטשן,
מיט די לאַנגע בייטשן,
קליינע קינדער שלאָגן זיי,
גרויסע מענטשן יאָגן זיי,
זיי ראַבעווען אַ וועלט, —
אַנטלויפט אין פעלד!

און אַזוי ווי די קינדערלעך גייען זיך אַזוי פּריוולעך און זינגען זיך דאָס לידל, און די קי מעקען צו, און די הינט האַווקען צו, הייבט עס אָן פון ערגעץ צו שיסן: טאַ־טאַ־טאַ־טאַ און טראַ־טאַ־טאַ־טאַ. די קינדער און די קי און די הינט האָבן אָנגעהויבן לויפן אין אַלע זייטן פון גרויס שרעק, נאָר מיי־ערלס קו איז געבליבן שטיין, זי האָט אויפגעהויבן איר קאָפּ און געקוקט אַט אַהער און אַט אַהין. זי האָט געמוקעט אויף הויכע קוילעס. דאָס האָט זי, ווייזט אויס, אין איר שפּראַך גערעדט צום קעלבל, אַז סע. זאָל צוקומען צו איר. איז טאַקע דאָס קעלבל צוגעקומען און זיך באַהאַלטן אונטער דער מאַמעס בויך. אַז מייערל האָט געזען, אַז זיין קו און קעלבל גייען נִיט, לויפן נִיט, האָט ער זיך אויך באַהאַלטן אונטער דער קו און געוואַרט.

פּלוצים האָבן אָנגעהויבן לויפן אידן פון מיי־ערלס דאָרף. אַז זיי האָבן דערזען מייערלען אונ-

טער דער קו, זיינען זיי צו, זיי האבן אים געגעבן
א כאפ, און מיט אים אוועק — — —

אט יענע אידן, וואס האבן א כאפ געטאן מייערלען און מיט אים אנטלאפן אין וואלד אריין, פארטיזאנען האט מען זיי גערופן, האבן אים געזאגט, אז די קו האט געראטעוועט זיין לעבן. ווייל די דייטשן, וואס האבן זיי נאגעיאגט און געשאסן, האבן זיך נאר געצילעוועט אין מענטשן. קי און אנדערע בעהיימעס האבן זיי געלאזט לעבן. האבן זיי זיך דערפאר ניט געצילעוועט אין מייערלען, ווייל ער איז געליגן אונטער דער קו...

א לאנגע צייט איז מייערל געווען מיט די פארטיזאנען אין וואלד, דערנאך האט מען אים געפירט דורך פארוואָרפענע שטעגן און וועגן, ביז זיי זיינען געקומען צו א שטאט. אין דער שטאט האט מען אים אריינגעזעצט אין א באן מיט נאך קינדער, וואס האט זיי געפירט קיין בירא־בידזשאן.

איז אויפן וועג, פארנדיק אף דער באן אזוי לאנג און אזוי ווייט, האט מייערל געזאגט צו די קינדער, אז ער וועט מער אויף זיין לעבן ניט זידלען קיין מענטשן מיט די ווערטער: „ביסט א בעהימע, ביסט א קו!“, ווייל זיין קו האט גאר געהאט א סאך סייכל. מער סייכל פון א מענטשן. ווייל ווען זי האט אויפגעהויבן דעם קאפ און אים געדרייט אהין און אהער און שטארק געמוקעט, האט זי ניט נאר גערופן איר קעלבל צו זיך, נאר

זי האָט אים אויך געהרופן צו זיך, אַז ער זאָל זיך ראַטעווען פון די דייטשן — — —

און ווען די לערערין סאַרע האָט געשריבן אַ בריוו פון די קינדער פון דער „היים אין ביראָ־בידזשאַן" קיין אַמעריקע, האָט זי געשיקט אַ גרוס פון אַלע קינדער. ווייל די לערערין האָט דערציילט, אַז אין אַמעריקע איז דאָ אַזאַ מין אָרגאַניזאַציע, וואָס הייסט „איקאָר". און איר ווייסט, וואָס זי טוט? — זי זוכט אויס אַזעלכע אידן, וואָס ווילן ווערן טאַטעס און מאַמעס צו קינדער, וואָס האָבן פאַרלוירן זייערע עלטערן אין דער מילכאָמע.

„און וואָס פאַר אַ גרוס זאָל איך פון דיר שרייבן, מייערל, אונדזער פאַסטוכל?" — האָט די לערערין סאַרע געפרעגט.

„ווייסט איר וואָס, טייערע לערערין סאַרע, שרייבט זיי אָן מיין מייסע, וואָס איך האָב אייך דערציילט. בעט זיי, אַז זיי זאָלן דאַרטן אַ זוך טאָן מיין טאַטן מיט מיין מאַמען. עפּשער זיינען זיי אַהין פאַרפאָרן? — און אויב זיי ווילן מיר שיקן אַ מאַטאָנע, זאָלן זיי מיר שיקן אַ קו, אַ ווייסע, מיט געלע פלעקן. ווייל אַ קו האָט געראַטעוועט אַ אינגעלע!" — — —

נאָוועמבער, 1945, ניו־יאָרק.

נאָר דאָס לאָשיקל האָבן זיי געגלעט!...

יאָסעלע האָט טיפע אויגן און גרויע האָר. יאָ־סעלע איז דאָס איינציקע אינגעלע אין דער קינ־דער־היים פון „אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן", וואָס האָט גרויע האָר. און ער איז זייער שרעקעוו־דיק. פאַר יעדער קלייניקייט שרעקט ער זיך. אַז אימיצער גיט אַ הויכן געשריי, ווייל ער גלייך אַנ־הויבן אַנטלויפן. וואוהין וויל ער לויפן? — אין וואַלד אַריין.

שוין עטלעכע מאָל, אַז יאָסעלע ווערט פאַר־לוירן. די לערערין סאָרע נעמט דעמאָלט מיט עט־לעכע גרויסע אינגלעך און מיידלעך מיט זיך. זי לאָזט זיך אַוועק מיט זיי אין וואַלד אַריין. זיי שרייען אויף הויכע קולעס: „יאָסעלע, יאָסעלע, קום אַהיים, יאָסעלע!" נאָר יאָסעלע ענטפערט ניט, ער ליגט ערגעץ אויף אַ בוים. „יאָסעלע, דיין לערערין סאָרע רופט דיך, יאָסעלע!" נאָר יאָסעלע ענטפערט נים. ער ליגט ערגעץ צווישן גראָזן און באַהאַלט זיך.

נאָר סאָרע, די גוטע לערערין, ווייסט שוין דע־מאָלט וואָס צו טאָן: זי נעמט צענויף אַלע קינדער. זי שטעלט זיי אוים אין אַ קרייז. אין מיטן לייגט זי אוים צווייגלעך, שטיקלעך האָלץ און זי מאַכט אַ פייער, און זיי הייבן אָן זינגען אַ ניי פּאַרטי־זאַנער־ליד, וואָס זי, די לערערין סאָרע, האָט טאַקע אַליין אויסגעטראַכט:

„די גוטע פּאַרטיזאַנען,
פון דאָרטן און פון דאַנען,
טוען אויף וואונדער —
זיי ראַטעווען קינדער" — — — —

אַלע קינדער זינגען מיט דער לערערין. זיי טאַנצן אַרום דעם פייער און פּליעסקען מיט די הענט. און דעמאָלט באַווייזט זיך יאַסעלע פון ערגעץ. ער גאַנוועט זיך פון צווישן די ביימער און קומט אַן

מיט אַ שמייכל. ער האָט ליב די פּאַרטיזאַנען. זיי האָבן אים געראַטעוועט פון די דייטשן.

און יאָסעלע זעצט זיך אַוועק, אַלע קינדער און די לערערין אַרום אים, און ער דערציילט די מייסע פון זיין לעבן:

ער איז געבוירן געוואָרן אין קיעוו. אַ גרויסע שטאָט קיעוו. אַ סאַך אידן האָבן דאָרטן געוואוינט. יאָסעלע האָט געלערנט אין אַ אידישער שול. שוין אַ גרויסער געווען. ער האָט שוין באַלד דערמאָלט געדאַרפט ווערן ניין יאָר. און אין יענעם יאָר, זו־מער, 1941, האָט זיך אָנגעהויבן די מילכאָמע. די דייטשן זיינען באַפאַלן דאָס גרויסע סאָוועטישע לאַנד.

אין איין טאָג האָט מען גענומען אַ סאַך קינדער, און יאָסעלען צווישן זיי, און מע האָט זיי אַוועקגע־שיקט אין אַ דאָרף אַריין. מע האָט געמיינט, אַז די דייטשן וועלן אַהין ניט קומען. יאָסעלע האָט געוואוינט בא אוקראַינער מענטשן, דאָרף־מענטשן. יאָסעלען האָט מען אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל ניט דער־מאָנען, אַז ער איז אַ אידיש קינד. אַז מע וועט אים פרעגן זיין נאָמען, זאָל ער זאָגן, אַז ער הייסט טאַראַס.

אין דאָרף אַריין זיינען אָנגעקומען זייער שלעכ־טע נייעסן. מע האָט דערציילט, אַז די דייטשן האָבן פאַרכאַפּט די שטאָט קיעוו. און אַלע אידן, וואָס זיינען ניט אַנטלאָפן אין צייט, האָבן די

דייטשן אויסגעהאַרגעט. יאָסעלע, טאַראַס איז דער־מאָלט געליגן אַף זיין געלעגער. און די שטוב־מענטשן האָבן געמיינט, אַז ער שלאָפט, האָבן זיי דערציילט, אַז די דייטשן האָבן באַגראָבן אַ סאַך אידן לעבעדיקערהייט. יאָסעלע איז דעמאָלט אַראָפּ פון זיין געלעגער און אריין אין שטוב און געפּרעגט מיט טרערן אין די אויגן: „און מיין מאַמע און מיין טאַטע און מיינע שוועסטער?״ — — — —

אַלע שטוב־מענטשן האָבן אַרונטערגעלאָזן די אויגן און גאָרניט געענטפערט. נאָר יאָסעלע האָט שוין פאַרשטאַנען...

און אַפן צווייטן טאָג זיינען אַרונטערגעקומען די דייטשן אויף מאָטאָרציקלעטן און אַטאָמאָבילן. זיי האָבן באַפוילן אַלע מענטשן אַרויסצוקומען אַפן גרויסן פּלאַץ. דייטשע אָפיצירן זיינען געגאַנגען איבער די רייען און יעדן איינעם אַריינגעקוקט טיף אין די אויגן. און ווער ס'איז זיי ניט געפעלן געוואָרן האָבן זיי גלייך אַרעסטירט. צען אידישע קינדער, וואָס מע האָט זיי דערקענט אין אויסזען, אַז זיי זיינען אידישע, האָט מען אויך אַרעסטירט.

אַ גאַנצע נאַכט איז דאָס דאָרף ניט געשלאָפן. מע האָט מוירע געהאַט. און מע האָט געטראַכט וואָס צו טאָן מיט די אידישע קינדער, וואָס די דייטשן האָבן נאָך ניט דערקענט. וואָס זאָל מען טאָן מיט זיי? — וואו באַהאַלט מען זיי?

און אויפן צווייטן אינדערפרי האָבן פּייקלען גע־

פויקט און מע האָט ווידער גערופן אַלע מענטשן פון דאָרף, נאָר דאָס מאָל האָט מען שוין יאָסעלען ניט געוואָלט מיטנעמען. זיי האָבן אים געלאָזט אין הויז און אָנגעזאָגט ניט אַרויסגיין פון הויז ביז זיי וועלן אַהיים קומען. נאָר יאָסעלע האָט ניט געוואָלט בלייבן אין הויז. ער האָט זיך שטיל אַרויסגעגאַנוועט פון דער הויז און זיך אַרויפגעדראַפּעט אויפן דאַך און פון דערווײַטנס געקוקט.

וואָס יאָסעלע האָט געזען האָט ער זיך ניט געקענט גלויבן זײַנע אויגן. ער האָט נאָך קיינמאָל ניט געהערט פון אַזאַ זאַך און קיינמאָל ניט געלייענט פון אַזאַ ווילדקייט אַפילו אין די ביכער פון די אַלטע צײַטן ווען די מענטשן זײַנען געווען קאַניבאַלן: אַרום און אַרום זײַנען געשטאַנען דייטשע סאָלדאַטן מיט אויסגעשטרעקטע באַיאָנעטן. אַ צאָל דייטשע אָפיצירן האָבן געוואָרפן די צען אידישע קינדער אין דער לופטן און די סאָלדאַטן האָבן זיי געדאַרפט כאַפּן אויף די באַיאָנעטן. מע האָט אַזוי לאַנג געוואָרפן מיט די קינדער, ביז זיי זײַנען אַלע געבליבן הענגען אויף די ביקסן — —

ס'איז געוואָרן אַ גרויסער הורא. הויכע, ווילדע געשרייען. דערנאָך האָט מען געבראַכט אַ וואָגן, אַ קליינעם וואָגן. מע האָט אַלע קינדער אַרײַנגעוואָרפן אין וואָגן, ווי מע וואַרפט אַרײַן געקוילעטע הינער. מע האָט אײַנגעשפּאַנט אַ לאָשיקל. אַ יונג שוואַרץ לאָשיקל. די אָפיצירן זײַ-

גען צוגעגאַנגען צום לאַשיקל און עס באַטראַכט און עס געגלעט, זייער וואַרעם געגלעט מיט ליבע! — — —

מער האָט יאַסעלע ניט געזען. ער איז אַראָפּ פון דאַך און אַריין אין הויז. ער האָט געלאָזט אַ צעטעלע, אַז מיט אַזעלכע מענטשן, ווי די דייטשן זיינען, וויל ער מער ניט וואוינען אין איין דאָרף. ער לויפט אַוועק אין וואַלד אַריין. ער וועט שוין בעסער לעבן צווישן כייעס — — —

און ער איז אַנטלאָפן.

טעג און נעכט פון הונגער און שרעק האָט יאַסעלע איבערגעלעבט. ער ווייסט ניט וויפל טעג און נעכט. נאָר זייער אַ סאַך, זייער אַ סאַך. ער ווייסט ניט ווען ער איז גרוי געוואָרן.

נאָר איינמאָל האָט ער אַזוי אַרומגעוואַנדערט אין וואַלד, האָט ער מיטאַמאָל דערזען אַ רויך. פריער האָט ער זיך שטאַרק דערשראָקן, ער האָט געמיינט, אַז די דייטשן זיינען אים געקומען זוכן. נאָר דערנאָך האָט ער פאַוואָלינקע גענומען אַרויפּ־קריכן אויף אַ בוים, אויפן שפּיץ פון אַ הויכן בוים. האָט ער דערזען עטלעכע פּויערישע מענטשן זיצן אַרום אַ פייער. מע קאָכט און מע זינגט אין דער שטיל. ער האָט זיך גוט איינגעקוקט און דער־קענט איינקע מענטשן פון זיין דאָרף. ער איז גלייך אַרונטער און צוגעלאָפן צו זיי. זיי האָבן אים דערקענט און אים אַרומגעכאַפּט קושן: „יאַס־

קע—טאַראַס, יאַסקע—טאַראַס, דו לעבסט?" —
האָבן זיי זיך אַלע געפרייט. —

און זיי האָבן יאַסעלען דערציילט, אַז זיין ברי־וועלע, וואָס ער האָט געלאָזט, „אַז ער וועט שוין בעסער לעבן מיט די כייעס אין וואַלד איידער מיט די דייטשן", האָט מען געלייענט איבערן גאַנצן דאָרף, און ניט נאָר אין זייער דאָרף, נאָר איבער אַ סאַך דערפער. און אַ סאַך מענטשן זיינען אַוועק אין וואַלד אַריין. זיי זיינען געוואָרן פּאַרטיזאַנען.

„וואָס טוען די פּאַרטיזאַנען?" —האָט יאַסעלע געפרעגט בא די מענטשן אין וואַלד.

„זיי רייסן אויף בריקן, אַז באַנען מיט דייטשע סאָלדאַטן זאָלן אַריינפאַלן גלייך אין וואַסער אַריין. זיי צעשטערן די רעלסן, אַז באַנען זאָלן זיך איבער־קערן. זיי צינדן אונטער הייזער מיט דייטשע פאַשיסטן. זיי פאַרכאַפּן געווער. זיי שלאָגן זיך קעגן סוינע און העלפן דערמיט דער רויטער אַרמיי וואָס שנעלער אַרויסצוטרייבן די נאַצים פון לאַנד. זיי ראַטעווען מענטשן פון געפאַר. באַזונדערס ראַ־טעווען זיי אידישע קינדער."

„איך וויל אויך זיין אַ פּאַרטיזאַן!" — האָט זיך יאַסעלע געבעטן.

„ניין, דו ביסט נאָך צו יונג. מיר וועלן דיך באַ־האַלטן און אָפּהיטן. מיר וועלן דיר געבן עסן און טרינקען, און ווען מיר וועלן נאָר קענען, וועלן מיר דיך אָפּשיקן גלייך קיין מאָסקווע, צו סטאַ־

לינען. ער וועט שוין קריגן פאַר דיר אַ היים"...
אַזוי האָבן געזאָגט צו יאָסעלען די גוטע פּאַרטיזאַנען.

און פיל טעג און נעכט, זייער פיל, ער געדענקט שוין ניט וויפיל, האָט ער געוואוינט מיט די פּאַרטיזאַנען אין וואַלד. יאָסעלע האָט זיך אויסגעלערנט צו דערקענען דעם אונטערשייד צווישן דעם רויש פון בלעטער אין וואַלד און דעם רויש, וואָס אַ מענטש מאַכט, ווען ער גאַנוועט זיך אין וואַלד. ווי אַ שפּיר־הונט, האָט ער נאָכגעשנישטערט יעדן גערויש. ער האָט עפּעס געוואָלט טאָן פאַר די פּאַרטיזאַנען. ער האָט זיי געהיט פון געפאַר.

ער האָט געהאָלפן דעם אַלטן וואַסיל קלייבן שפּענדלעך צו מאַכן אַ פייער. ער האָט געהאָלפן שיילן די בוריקעס פאַר באַרשט. ער האָט געהאָלפן מיט וואָס ער האָט געקענט.

און אַמאָל האָבן די דייטשן אַרומגערינגלט דעם וואַלד. זיי האָבן אַ סאַך געשאָסן. און די פּאַרטיזאַנען האָבן זיך באַהאַלטן. דערנאָך זיינען זיי אַוועק אין אַן אַנדער וואַלד — — —

יאָסעלע קען זיצן און דערציילן אַ סאַך מייסעס פון די פּאַרטיזאַנען. און ווען די לערערין סאָרע מאַכט אַ פייער און שפּילט די פּאַרטיזאַנען־שפּיל איז ער זייער צופרידן. דעמאָלט האָט ער פאַר גאָרניט און פאַר קיינעם ניט קיין מורע. ער

שלוימע דאַווידמאַן

זינגט מיט מיט אַלע קינדער דאָס לידל, וואָס די לערערין סאַרע האָט אַליין אויסגעטראַכט:

„די גוטע פּאַרטיזאַנען,
פון דאָרטן און פון דאַנען,
טוען אויף וואונדער —
זיי ראַטעווען קינדער" — — —

„און וויפיל יאָרן איך וועל לעבן, וועל איך געדענקען, איך וועל עס זען פאַר מיינע אויגן און עס קיינמאָל ניט פאַרגעסן, ווי אַזוי די דייטשן האָבן געוואָרפן אידישע קינדער אין דער לופטן, זיי געכאַפּט אויף די באַיאָנעטן און זיי אויסגעהאַרגעט מיט גרויס פרייד, ווי שרעקלעכע גאַזלאָנים. נאָר אַ קליין פערדל, וואָס איז אַפילע קיין מענטש ניט, האָבן זיי געגלעט מיט אַ שמייכל, מיט ליבע; נאָר דאָס לאַשיקל האָבן זיי געגלעט!" . . .

„יונגוואַרג", יאַנואַר, 1946.

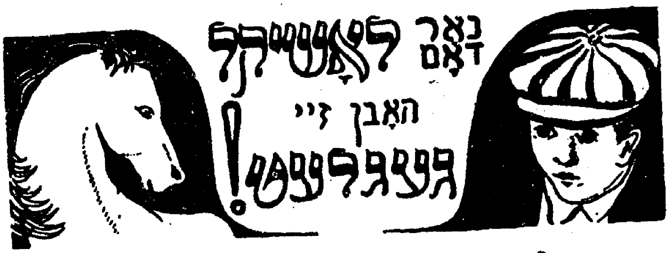

אַז דאָס הינטעלע האָט אַזש געוויינט

כּאוועלע איז היינט געוואָרן צען יאָר אַלט. זי איז שוין אַ גרוים מיידל. זי האָט גרויע אויגן און בלאָנדע האָר. איר פּנים איז ערנסט, נאָך בלאַס־לעך אַביסל. אַז זי גיט אויף אימיצן אַ קוק, קען מען גלייך דערקענען, אַז זי איז קלוג און זי פאַר־שטייט שוין אַ סאַך זאַכן אין איר יונג לעבן.

זי לערנט זיך גוט אין דער קינדער־היים אין בי־ראָ־בידזשאַן. זי איז איינע פון די בעסטע קינדער. זי קען שוין אַליין איבערוואַשן אירע קליידלעך און זאָקן. זי קען שוין אַביסל נייען און קאָכן, און שרייבן און מאָלן האָט זי ליב זייער אַ סאַך.

די לערערין סאָרע, וואָס איז אַ מאַמע צו אַלע קינדערלעך, האָט זי זייער ליב. כּאוועלע העלפט זייער פיל אַרוים דער לערערין סאָרע, ווייל פאַר אַ מאַמען, וואָס האָט צוואַנציק קינדער, פאַלט זיי־ער שווער די אַרבעט. שפּילט זיך כּאוועלע מיט די קלענערע קינדערלעך, דערציילט זיי מייסעס און העלפט זיי מאָלן בילדער.

דאָס באַליבטסטע בילד, וואָס כּאוועלע האָט ליב צו מאָלן, איז אַ הויז מיט אַ טאַטן און אַ מאַמען מיט אַ סאַך קינדערלעך. און זי, כּאוועלע, זאָגט די קליינע קינדערלעך, אַז ווען זי וועט אויסוואַקסן, ווערן אַ גרויסע, וועט זי כּאַסענע האָבן און האָבן אַ סאַך, אַ סאַך קינדערלעך. איין קינד וועט הייסן „מיין טאַטעלע". אַ צווייט קינד וועט הייסן „מיין מאַמעלע". צוויי פון אירע מיידעלעך וועט זי אָנ־

רופֿן מיט די נעמען „שוועסטערל מאַניע און שוועס־
טערל פֿאַניע". און צוויי פֿון אירע אייניקלעך וועט
זי רופֿן מיט די נעמען „ברודערל מוישע און ברו־
דערל כייעם". און די איבעריקע קינדער וועט זי
רופֿן אויף די נעמען פֿון אירע פֿריינט און באַקאַנ־
טע, וואָס זיינען פֿאַרברענט געוואָרן אין איר דאָרף...
און אַלע קינדער פֿון דער קינדער־היים אין בי־
ראָ־בידזשאַן ווייסן שוין די מייסע פֿון כאַוועלעס
לעבן: געבוירן געוואָרן איז כאַוועלע אין אַ דאָרף
לעבן אָדעס. אירע טאַטע־מאַמע האָבן געאַרבעט
אָף די פֿעלדער מיט אַלע קאָלווירטישע פּאַרמער.
געהאַט האָט כאַוועלע צוויי עלטערע שוועסטער־
לעך און צוויי עלטערע ברידערלעך, אַ קו, אַ קעלבל,
קאַטשקעס, הינער און אַ הינטל. אַ ווייס הינטל
מיט געלע פֿלעקן. און געהאַט האָט כאַוועלע אַ
סאַך פֿריינט, און געלעבט האָט כאַוועלע פֿריילעך
אין דעם לאַנד פֿון די סאָוועטן, אין דעם לאַנד פֿון
גרויסן פֿירער סטאַלין.

„איינמאָל, דערציילט כאַוועלע, האָט מען גע־
זאָגט, אַז ס'איז געוואָרן אַ מילכאָמע. כאַוועלע
האָט גאָרניט געוואוסט וואָס מילכאָמע איז. מע
האָט איר געזאָגט, אַז מילכאָמע מיינט, אַז מע
הארגעט מענטשן. כאַוועלע האָט ניט פֿאַרשטאַנען
צוליב וואָס מע דאַרף אַ מילכאָמע און פֿאַרוואָס
זאָל מען הארגענען מענטשן. נאָר אַז זי איז דאָך
נאָך געווען אַ קינד, קען זי עפּעס לערנען דער־

וואָקסענע מענטשן? —

נאָר מיטאַמאָל האָבן אָנגעהויבן פליען עראָפּלאַ־נען איבערן דאָרף. די מילכאָמע האָט געשיקט עראָפּלאַנען אויפן הימל און די עראָפּלאַנען האָבן אַרונטערגעוואָרפן באָמבעס. און די באָמבעס האָבן געמאַכט פייערן. און אַלע מענטשן, פערד, קי, קאַטשקעס, און הינער און הינטלעך האָבן מיט־אַמאָל אָנגעהויבן מוירע צו האָבן.

מע האָט אָנגעהויבן צו פאַרפּאַקן דאָס גאַנצע דאָרף אויף וועגענער, אויף אַטאָמאָבילן און מע האָט זיך געלאָזט פאָרן קיין מאָסקווע. נאָר אַזוי ווי מע האָט נאָר אָנגעהויבן צו פאָרן, זיינען אַנט־קעגן געקומען די דייטשן אויף אַטאָמאָבילן און מאָטאָרציקלעטן און יעדן איינעם באַפוילן זיך אומ־קערן אין דאָרף אַריין.

און איינמאָל האָבן גענומען די דייטשן און פאַר־טריבן אַ סאַך מענטשן אין אַ גרויסער הויז, די גרעסטע הויז אין דאָרף. דאָרטן איז געווען מיין טאַטע און מיין מאַמע, מיינע שוועסטערלעך און ברידערלעך און נאָך אַ סאַך מענטשן. מע האָט מיך אויך געוואָלט אַריינפירן אין דער גרויסער הויז, נאָר שכיינים האָבן מיך אַוועקגעשלעפּט און געהאַלטן אויף אַ בוידעם מיט נאָך קינדערלעך.

און מיין וויים הינטעלע מיט די געלע פלעקן, מוציקל, איז געווען מיט מיר. מיר זיינען געלעגן אויסגעצויגן אויפן דיל און אַרויסגעקוקט דורך אַ

פענצטער. מיטאַמאָל האָבן די דייטשן אָנגעצונדן דאָס גרויסע הויז פון אַלע פיר זייטן. אַלע מענטשן, וואָס זיינען געווען אין דער הויז האָבן אָנגעהויבן שרייען און וויינען און קווייטשען. זיי האָבן אָנגעהויבן לויפן צו די פענצטער און טירן. זיי האָבן זיך געוואָלט ראַטעווען פון פייער. נאָר לעבן יעדער טיר און יעדן פענצטער זיינען געשטאַנען דייטשע סאָלדאַטן און געשאָסן אויף יעדן איינעם, וואָס האָט זיך באַוויזן. און דאָס גרויסע הויז מיט די מענטשן האָט געברענט אין אַ גרויסן, גרויסן פייער.

און מיר, די קליינע קינדער, זיינען געליגן און געוויינט, אַ סאַך געוויינט. און דאָס קליינע הינטעלע איז געליגן לעבן אונדז און אויך געוויינט" — — —

דערנאָך זיינען געקומען לאַנגע טעג פון הונגער און נויט און שרעק. כאַוועלע האָט זיך געדאַרפט היטן פאַר די דייטשן. זי האָט ניט געטאָרט רעדן קיין אידיש וואָרט. מ'האָט איר אָנגעזאָגט, אַז זי הייסט העלענע. מע האָט זי געפירט פון דאָרף צו דאָרף. אַלעמאָל אין אַן אַנדער הויז. ביז די רויטע אַרמיי איז איינמאָל אָנגעקומען. פון דעמאָלט אָן האָט זי שוין ניט מורא געהאַט. זי מעג שוין רעדן אידיש. און איר נאָמען איז שוין צוריק, כאַוועלע — — —

די לערערין סאָרע העלפט כאַוועלען פאַרשרייבן

אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן

אַלץ, וואָס זי האָט דורכגעלעבט. און היינט, ווען כאַוועלע איז געוואָרן צען יאָר אַלט, שרייבט זי אַ גרויסן בריוו קיין אַמעריקע. אין אַמעריקע זיינען דאָ אַ סאַך אָרגאַניזאַציעס וואָס העלפן די „אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן", וואָס האָבן געליטן פון דער מילכאָמע. שרייבט היינט כאַוועלע אין בריוו וועגן איר ווייסן הינטל מוציק. דאָס הינטל מיט די געלע פלעקן, וואָס האָט געוויינט ווי אַ מענטש — — —

„ניי לעבן" דעצ. 1945

שלוימע דאַווידמאַן

און פון שטעקן איז געוואָרן אַ שלאַנג !...

(געווידמעט מיינע לאַנדסלייט פון מאָגילאָוו־פּאָדאָלסק)

מוישעלע איז שוואַרץ, ווי אַ ציגיינער־איינגל. זיינע אויגן זיינען שוואַרץ. זיינע האָר זיינען געוואַקסן געדיכט און גלאַנצנדיק, און שוואַרץ, ווי פּעך.

מוישעלע איז שטענדיק פאַרטראַכט. ער רעדט זייער ווייניק מיט די איבעריקע אינגלעך און מיידלעך פון דער היים פאַר „אידישע קינדער אין ביראָ־בידזשאַן". די לערערין סאַראַ, וואָס איז אַ מאַמע און אַ לערערין צו אַלע קינדער, ווייסט שוין, אַז מוישעלע איז אַ פאַרטראַכטער. זי האַלט אויף אים אַן אויג בײַ יעדער אַרבעט. אַפילו אין מיטן עסן קען ער זיך פאַרטראַכטן אַזוי טיף, אַז ער זאָל אַפילו ניט וויסן, אַז ער האַלט אין מיטן עסן. און אויך אין קלאַס, אין מיטן דער לעקציע, קען ער זיך אַזוי פאַרקוקן ערגעץ ווייט, ווייט, אַז ער זאָל אַפילו ניט וויסן, אַז ער געפינט זיך אין שול.

די ערשטע צייט, ווען מוישעלע איז נאָר וואָס אָנגעקומען אין דער קינדער היים, און די קינדער האָבן אים נאָך־ניט־גוט אַזוי געקענט, האָבן זיי געלאַכט פון אים. זיי האָבן אים גערופן „דער פאַרטראַגענער מאַלעך" און „מוישע דער טרוימער" און נאָך אַזעלכע גרויסע נעמען.

נאָר אַז זיי האָבן געזען, אַז מוישעלע מאַכט

זיך ניט ווי ער זאָל וועלן זיין אומיסטן פאַרטראַכט, נאָר אַט אַזוי איז ער, אַ פאַרטראַכטער, האָבן זיי זיך צו אים צוגעוואוינט און אים צורו געלאָזט.

נאָר די לערערין סאָרע האָט אים געהיט, אַז ער זאָל עסן גוט, וועט ער אויסוואַקסן אַ געזונטער און אַ שטאַרקער. זי האָט אויך געזען, אַז ער זאָל זיך לערנען גוט, וועט ער אויסוואַקסן אַ געלערנטער מענטש. און די איבעריקע צייט האָט זי אים גע־לאָזט טראַכטן.

און מוישעלע האָט שטענדיק געטראָגן מיט זיך אַ שטעקן. ער האָט קיינעם ניט געשלאָגן מיטן שטעקן. ער האָט אַפילו קיין פליג אויף דער וואַנט ניט געטשעפּעט, אַזאַ שטילער איז מוישע־לע געווען. נאָר ער האָט זייער ליב געהאַט זיין שטעקן. די לערערין סאָרע און די קינדער פון דער היים ווייסן שוין גוט פאַרוואָס ער האָט ליב דעם שטעקן. ער שלאָפט אַפילו מיט אים אין בעט, און מע לאָזט אים דאָס טאָן.

ווען די קינדער פלעגן זיך שפּילן אויפן הויף, האָט זיך מוישעלע פאַרקליבן אין אַ ווינקל און געשניצט מיט אַ מעסערל זיין שטעקן, געמאַכט קאַרבן, געבויערט לעכעלעך און אַריינגעקוקט אין אַ בוך, געקוקט אַפן שטעקן און ווידער זיך גענו־מען צו דער אַרבעט. מוישעלע וויל מאַכן פון דעם שטעקן אַ שלאַנג. אַז ער וועט פאַרטיק ווערן מיטן שניצן און קאַרבן, וועט ער נעמען גרינע און געלע

פאַרבן און אַרומטאַלן זיין שטעקן־שלאַנג. און ער וועט אים האַלטן מיט זיך אויף זיין גאַנצן לעבן.

נאָר וואָס ער וועט טאָן אינגאַנצן זיין לעבן מיט זיין שטעקן־שלאַנג, ווייסט נאָך מוישעלע אַליין אויך ניט. און די קינדער פון קינדער־היים און די לערערין סאָרע ווייסן געוויס ניט, וואָס ער וועט טאָן מיטן שטעקן־שלאַנג.

נאָר אַלע קינדער זיינען דאַנקבאַר מוישעלען דערפאַר, וואָס צוליב זיין שטעקן־שלאַנג האָט די לערערין סאָרע זיי דערציילט אַ סאַך שיינע מיי־סעס פון דער ביבל, פון די גאָר־אַלטע ציימן. צי עס זיינען עמעסע אָדער אויסגעטראַכטע מייסעס, ווייסט ניט די לערערין סאָרע. עפשער, זאָגט די לערערין סאָרע, קען זיך נאָך טרעפן, אַז מע וועט אַמאָל געפינען אין דעם לאַנד עגיפטן אויסגעקריצ־טע שטיינער, וואָס זאָלן קענען באַווייזן וועלכע מייסעס עס זיינען עמעסע און וועלכע זיינען אויס־געטראַכטע.

דערווייל, ביז מע וועט אַמאָל אויסגעפינען די אויסגעקריצטע שטיינער, זיצן די קינדער פון בי־ראָ־בידזשאַנער קינדער־היים און הערן זיך צו צו די שיינע מייסעס פון דער ביבל, וואָס די לערערין סאָרע דערציילט:

„אַז ס'איז געווען אַמאָל אַ קלוגער אינגל, האָט ער געהייסן אַווראַהאָם. זיין טאַטע האָט געהייסן טערעך און ער איז געווען אַ שטיין־האַקער. פון

שטיינער האָט ער אויסגעהאַקט געשטאַלטן פון מענטשן און ער האָט געזאָגט, אַז זיי זיינען געטער. אָרעמע מענטשן, ווען דאָס לעבן איז געגאַנגען שווער און זיי האָבן געזוכט אַ הילף פון אימיצן, האָבן געטראַכט, אַז עפּשער זיינען די שטיינער־געשטאַלטן געטער און עפּשער וועלן זיי קענען עפּעס העלפן אין לעבן. האָבן זיי געקויפט בא טרעכן די שטיינער־געטער. נאָר אַוורהאָם — דאָס קלוגע אינגל פון טערעכן, האָט ניט געוואָלט גלויבן אין זיי, און דערפאַר, וואָס ער האָט ניט געוואָלט גלויבן אין זיי, האָט אים זיין טאַטע אַרויסגעטריבן פון דער הויז.

און אַוורהאָם איז אַוועק איבער דער וועלט זוכן אַן עמעסן גאָט. אַזאַ מין גאָט, וואָס מע זאָל קענען זאָגן אויף אים, אַז ער האָט באַשאַפן דעם הימל, די ערד, די שטערן, די לעוואָנע און די זון. — — —

ער איז געווען דער ערשטער איד אָף דער וועלט.

און אַז אַוורהאָם איז גרויס געוואָרן, האָט ער כאַסענע געהאַט מיט אַ מיידל. און איר נאָמען איז געווען סאַרע.

(איצט פאַרשטייען שוין די „אידישע קינדער אין ביראָ־בידזשאַן" פאַרוואָס זייער לערערין טראָגט אַזאַ שיינעם נאָמען סאַרע).

און זיי האָבן געהאַט אַ זון ייצכאָק. און אַז ייצ־

כאָק איז געוואָרן אַ גרויסער, האָט ער כאַסענע געהאַט מיט אַ מיידל ריווקע. און זיי האָבן גע־האַט אַ זון יאַנקעוו. און אַז יאַנקעוו איז גרויס גע־וואָרן האָט ער כאַסענע געהאַט מיט אַ מיידל ראָכל. און זיין פרוי איז געשטאָרבן. האָט ער כאַסענע געהאַט מיט איר שוועסטער לייע. און זיי האָבן געהאַט דרייצן קינדער. 12 אינגלעך און איין מיידל.

און צווישן אַלע קינדער איז געווען איינער יאָ־סעף. (און עפּשער האָט סטאַלין דערפאַר זיך גע־נומען דעם ערשטן נאָמען יאָסעף? — האָבן די קינדער געטראַכט) און ער איז געווען זייער אַ שיינער און אַ קלוגער. נאָר ער האָט זיך געהאַלטן גרויס, געווען אַ טרוימער, אַ פאַרטראַכטער, און זיך איינגערעדט, אַז ער וועט זיין דער פירער פון אַלע ברידער.

האָבן אים די ברידער פאַרקויפט פאַר אַ קנעכט אין דעם לאַנד עגיפּטן, וואָס רופט זיך אויף אַלט־יידיש (העברעאיש), מיצרייעם. נאָר אַנשטאָט אַ קנעכט, איז יאָסעף געוואָרן דער צווייטער צום קי־ניג פון יענעם לאַנד. און שפּעטער האָט יאָסעף אריבערגעבראַכט זיין פאָטער און אַלע זיינע ברי־דער מיט זייערע פאַמיליעס אין דעם לאַנד עגיפּטן און זיי באַזעצט אין דער שטאָט גוישן. און פאַר לאַנגע יאָרן האָבן די אידן דאָרטן געלעבט גוט.

און יאָרן זיינען אַוועק און יאָסעף איז דאָרט געשטאָרבן. און דער קיניג, וואָס האָט יאָסעפן

גרוים געמאַכט, איז א יך געשטאָרבן. און דער נייער קיניג האָט פיינט געהאַט די אידן, האָט ער זיי געמאַכט פאַר שקלאַפן. זיי האָבן געקנאָטן ליים און געטראָגן ציגל אונטער דער וואך פון היטער, וואָס האָבן געשלאָגן מיט בייטשן. און דאָס לעבן זייערס איז געוואָרן זייער שווער.

און דער קיניג האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אַז אַלע אידישע אינגלעך, וואָס וועלן געבוירן ווערן בא אידישע עלטערן, זאָל מען אַריינוואַרפן אין טייך נילוס, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אַז עס וועט אויסוואַקסן צווישן די אידן אַ גרויסער העלד, וואָס וועט באַפרייען די אידן פון שקלאַפעריי"...

„און דאַ קומען מיר צו די מייסעס, וואָס האָבן געבראַכט דערצו, אַז אונדזער מוישעלע זאָל זיך מאַכן פון אַ שטעקן אַ שלאַנג" — האָט די לערערין סאַרע דערציילט.

און די אידישע קינדער אין „בירא-בידזשאַן" האָבן זיך נאָך שטאַרקער איינגעהערט צו די רייד פון זייער ליבער לערערין.

„און ס'איז געבוירן געוואָרן אַ אינגעלע בא אידישע עלטערן. די מאַמע האָט געהייסן יאָכעוועד און די שוועסטער האָט געהייסן מיריעם. און די מאַמע האָט מורא געהאַט צו האַלטן דאָס קינד אין איר הויז. האָט זי אַריינגעלייגט איר אינגעלע, מוישעלע, אין אַ קעסטל און עס אַוועקגעלייגט לעבן ברעג פון טייך נילוס. און די שוועסטער מיריעם

איז געשטאַנען לעבן אַ בוים און געוואַרט צו זען, וואָס מיט איר ברודערל וועט געשען. און דעם שלעכטן קיניגס טאָכטער איז זיך געקומען באָדן מיט אירע מיידלעך אין טייך. און זי איז געזען אַ גוטע. אַז זי האָט דערזען דאָס שיינע אינגעלע אין דעם קעסטל, האָט זי עס ליב באַקומען און עס גענומען צו זיך אין פּאַלאַץ און אים דערצויגן פאַר איר קינד.

נאָר אַז מיישעלע איז אויסגעוואַקסן, געוואָרן אַ גרויסער און איז אַרויסגעגאַנגען איבער די גאַסן פון לאַנד עגיפּטן און געזען ווי אַזוי מע שלאָגט און מע פּייניקט די אידן, און ווי אַזוי די אידן שקלאַפן שווער, האָט ער זיך פאַר זיי אָנגענומען. ער האָט דערהאַרגעט אַ היטער און גערופן די אידן, אַז זיי זאָלן זיך פאַראייניקן און קעמפן פאַר זייער פריי-הייט.

און דערהייל איז מיישע אַנטלאָפן אין די בערג. דאָרטן האָט ער אויסגעטראַכט פּלענער ווי אַזוי צו באַפרייען די אידן פון שקלאַפעריי. איינער פון די פּלענער, וואָס יענער מיישע האָט פאַרטראַכט איז געווען צו מאַכן פון אַ שטעקן אַ שלאַנג. און אָט מיט דעם שטעקן-שלאַנג האָט ער געקענט אַלעס טאָן: ער האָט אים געוואָרפן אויף דער ערד, און ער איז געוואָרן אַ לעבעדיקער, קריכנדיקער שלאַנג. מיטן שטעקן-שלאַנג האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן אי-בערן טייך נילוס, און דאָס וואַסער איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין בלוט. און עפּעס איז דאָס פאַרוואַנדלט

געוואָרן אין בלוט פון די אידישע קינדערלעך, וואָס זיינען דאָרטן דערטרונקען געוואָרן. און שפּעטער האָט יענער מיישע געשפּאָלטן דעם יאָם מיט זיין שטעקן־שלאַנג און אַריבערגעפירט אַלע אידן פון לאַנד עגיפּטן און זיי באַפרייט פון שקלאַפעריי — —

דער ערשטער אידישער באַפרייער און העלד מיישע איז פאַרשריבן אין דער ביבל מיט די מייסעס פון אַ שטעקן־שלאַנג — —

„נאָר וואָס אַנדערע מיישעלע וועט טאָן מיט זיין שטעקן־שלאַנג, ווייסן מיר נאָך ניט!“ — האָט די לערערין באַרג פאַרענדיקט די מייסעס — —

אָבער וואָס האָבן די אַלע מייסעס צו טאָן מיט מיישעלען פון דער שול־היים „אידישע קינדער אין ביראָבידזשאַן“? — איז אַזאַ מייסע:

מיישעלע איז געבוירן געוואָרן אין אַ דאָרף לעבן דער שטאָט מאָהילעוו־פּאָדאָלסק, אין אוקראַינע, לעבן דעם שיינעם דניעסטער־טייך. און מיישעלעס טאַטע איז געווען אַ פישער. ער פלעגט כאַפּן פיש אין טייך און זיי פאַרקויפן צו דעם קאָאָפּעראַטיוו. זיין זיידע איז געווען אַ פישער. זיין־עלטער־זיידע איז געווען אַ פישער, און אַפילע זיין עלטער־עלטער־זיידע איז אויך געווען אַ פישער.

און אַלע זיינען זיי געווען געזונטע און שטאַרקע און ברייטע אידן. זיי האָבן געקענט זייער גוט שווימען. און זיי האָבן ניט מורע געהאַט פאַר די גרעסטע ווינטן, פאַר די העכסטע כוואַליעס און פאַר

די שטאַרקסטע פרעסט. זייערע פענימער און זיי־
ערע הענט זיינען געווען אַזוי שטאַרק, ווי דאָס
האָלץ פון אַ בוים. און דערפאַר וואָס זיי, די אי־
דישע פישער־לייט, זיינען געווען אַזוי שטאַרק און
געזונט, האָבן זיי געלעבט אַפילו ביז הונדערט יאָר.

און די דאָרפס־מענטשן, די אוקראַינישע פויע־
רים, זיינען געווען שטענדיק פריינטלעך צו דער
אידישער פישער־פאַמיליע. אַפילו אין די גאָר־אַל־
טע צייטן, ווען קיין כאַוועסט־לאַנד איז נאָך נישט גע־
ווען, ווען איבער רוסלאַנד האָט געהערשט אַ צאַר,
און שלעכטס האָט זיך געלעבט דעם מענטשן פון
דאָרף, און ווייניק האָט דער דאָרפס־מענטש פאַר־
שטאַנען די פירונגען פון לאַנד, און אַז מען האָט זיי
אָנגערייצט און געזאָגט, אַז אין שטאָט זיינען פאַ־
ראַן אידן, און יענע אידן זיינען שולדיק אין דעם,
וואָס זיי איז שלעכט, פלעגן זיי גיין אין שטאָט
אַריין און העלפן שלאָגן און ראַבעווען און האַרגע־
נען אידן, — נאָר די פישער־פאַמיליע האָבן זיי
נישט געטשעפעט.

ווייל זיי האָבן דאָך אַליין געזען, אַז די פישער־
לייט זיינען ערלעכע לייט. אַז זיי אַרבעטן שווער
צו פאַרדינען אויפן לעבן. און אַז די פישער־לייט
טראָגן די זעלבע אָרעמע קליידער ווי זיי, די פויע־
רים, און זיי וואוינען אין די זעלבע אָרעמע שטיב־
לעך, ווי זיי. און אַז זיי זיינען זייער גוטע און
פריינטלעכע שכנים. איז פאַרוואָס זשע זאָל מען

זיך מטשעפּען צו זיי? —

אין דערפאַר טאַקע, וואָס אין דעם דאָרף איז מער ניט געווען ווי איין אידישע פאַמיליע, איז דאָרט קיינמאָל קיין אידישע שול ניט געווען. ניט פאַר גרויסע און ניט פאַר קינדער. נאָר ס'איז שוין געווען בא זיי איינגעפירט, בא די אידישע פישער־לייט, אז א קינד איז אביסל אונטערגעוואַקסן, פלעגט מען עס אוועקפירן אין שטאָט אריין אויפן גאַנצן ווינטער. אין שטאָט האָט זיך דאָס קינד געלערנט אידיש ביז ס'איז גרויס געוואָרן, אז ס'זאָל שוין קענען ווערן א פיש־כאַפּער, אזוי איז עס אָנגעגאַנגען פאַר לאַנגע, לאַנגע יאָרן.

ביז — — —

די דייטשן זיינען באַפאַלן דאָס סאָוועטישע לאַנד. די דייטשן זיינען אריין אין יעדער שטאָט אריין און אין יעדן דאָרף אריין. זיי האָבן געשלאָגן און געהאַרגעט די בעסטע מענטשן. זיי האָבן באַרויבט יעדן איינעם ביז צום העמד אויפן לייב. אין שרעקלעכע נייעטן האָבן זיך געטראָגן פון לאַנד אין מישעלעס דאָרף אריין. מישעלע איז נאָך דעמאָלט געווען זייער יונג, קוים זיבן יאָר. ער האָט גאָר ניט געקענט פאַרשטיין אַלץ, וואָס ער האָט געהערט. לויט די מינעס, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט פון די דאָרפס־מענטשן וועגן די דייטשן, האָט ער געמיינט, אז זיי זיינען גאָר קיין מענטשן ניט. ער האָט געמיינט, אז ס'איז עפּעס אזאַ מין ביינע, וואָס

ער האָט ווײַטער נאָך ניט געהערט. און אַז די
בייזע קומען פֿון אַ פֿרעמדן לאַנד און עסן מענטשן
לעבעדיקערהייט.

מײַשעלע האָט שטאַרק אָנגעהויבן מורא צו
האָבן פֿאַר די דײַטשן. און דער טאַטע ווײַנט. און
די מאַמע ווײַנט אין דער ווײַטן. און זײַן עלטערע
שוועסטער האָבן דערמאָלט מיטאַמאָל אָנגעהויבן צו
אים אַ סך צו רעדן. זיי האָבן אים געזאָגט, אַז
ער איז אַ ייִד. זיי האָבן אים דערציילט אַ סך
מעשׂיות וועגן ייִדן פֿון אַמאָל; וועגן ייִדן אין די
גרויסע שטעט; וועגן ייִדן איבער דער גאַנצער
וועלט. מײַשעלע האָט זיך צוגעהערט צו די רייד
פֿון זײַנע אייגענע, נאָר ער האָט ווײַטער ווייניק פֿאַר-
שטאַנען נאָך דערמאָלט.

נאָר אַז די דײַטשן זײַנען אַרײַן צו מײַשעלען
אין דאָרף אַרײַן, האָט ער גלײַך אָנגעהויבן צו פֿאַר-
שטיין... געקומען זײַנען זיי אין שײַנע אוניפֿאָר-
מען און מיט אײַזערנע היטלען אויף די קעפּ. אויף
מאָטאָרציקלעטן און אויטאָמאָבילן זײַנען זיי אַרײַנ-
געקומען. און יעדער איינער פֿון זיי איז געשטאַנ-
ען אַזוי העלדיש און שטאַרק. און אַ סך ביקסן
האָבן זיי געהאַט. און די אָפֿיצירן ווײַטער האָבן גע-
טראָגן ברילן מיט איין גלאָז. און זיי האָבן אויסגע-
קוקט אַזוי ווי דאָקטוירים און גרויסע מענטשן, וואָס
קומען אַמאָל אַראָפּ אין דאָרף אַרײַן.

נאָר קיינער האָט ניט פֿאַרשטאַנען זייער שפּראַך.

נאָר מישעלעס פֿאַמיליע איז געווען די איינציקע פֿאַמיליע, וואָס האָט פֿאַרשטאַנען צו בלייבן, וואָס זיי האָבן גערעדט אויף דייטש.

נאָר עס האָט ניט געדויערט לאַנג און אַלע האָבן אָנגעהויבן פֿאַרשטיין די דייטשישע שפּראַך: די דייטשן האָבן אויסגעפֿירט פֿון דאָרף אַלע פֿערד און אָקסן, זיי האָבן אויסגעשאָכטן אַלע קאַטש־קעס, גענדז, הינער און באַהאַלטן. מען האָט געשמיסן פֿייערס איבערן נאַקעטן לייב, אַז מען האָט געפֿינען בײַ זיי „זאַכן“, וואָס די דייטשן האָבן „באַדאַרפֿט“. און וואָס האָבן די דייטשן ניט באַ־דאַרפֿט? ...

אין איינמאָל האָט מען געפֿינען אַ דייטשן סאָל־דאַט אַ טויטן אין אַ גאָרטן. די דייטשע אָפֿיצירן האָבן באַפֿוילן אַלע דאָרפֿס־מענטשן זיך אויסשטעלן אין רייען. זיי האָבן אויסגעקליבן צען ייִנגע פּוי־ערים און זיי געהאָנגען פֿאַר די אויגן פֿון גאַנצן דאָרף.

דאָס דאָרף האָט געוויינט. און מישעלעס פֿאַ־מיליע האָט געוויינט.

אין איינמאָל האָט מישעלע זיך אונטערגעהערט צו אַ געשפּרעך, וואָס דער דייטשער קאָמענדאַנט האָט געפֿירט מיט זיין טאַטן אין שטוב. די מוטער איז געווען פֿאַרטאָגט. נאָר מישעלע מיט זיין שוועס־טער מירלען און די מאַמע זענען געשטאַ־נען לעבן שוועל־טיר און זיך אונטערגעהערט.

דער קאָמענדאַנט האָט געשריגן אויפן טאַטן מיטן זיידן: „איר זיינט אידן, און איך ווייס דאָס זייער גוט. מיך קענט איר ניט אָפּנאַרן. אין אַלע שטעט און לענדער האָבן מיר איבערגעאַרבעט אײער פאָלק. מיר וועלן אייך פאַרניכטן פון דער גאַנצער וועלט. אַזוי איז דער באַפעל פון היטלערן פון דער נאַצי־פּאַרטיי. מיר וועלן פאַרשקלאַפן די גאַנצע וועלט, ווי דער עגיפּטישער קעניג האָט אַמאָל פאַרשקלאַפט אייער פאָלק אין עגיפּטן. נאָר איר קענט זיך אויסקויפן דאָס לעבן, נאָר איר ווייסט ניט. איך גיב אייך 24 שעה צייט מיר צושטעלן אַ צעטל פון אַלע קאָמוניסטן אין דאָרף. אַ צעטל פון די פאַמיליעס, וועמעס אייגענע זיינען איצט אין דער רויטער אַרמיי, צו די פּאַרטיזאַנער. און אַ צעטל פון אַלע זאַכן, וואָס די פּויערים האָבן באַהאַלטן אין דער ערד. אַז ניט וועט איר הענגען אין מיטן דאָרף, ווי די 10 פּויערים".

אָפּגעשריגן און אָפּגעזאָגט, האָט דער קאָמענדאַנט אַרויסגעטריבן מיישעלעס טאַטן און זיידן פון צימער.

בלאַס ווי די וואַנט איז דער טאַטע מיטאַמאָל געוואָרן. און ער האָט עפּעס ניט געוואוסט וואָס צו טאָן. נאָר דער זיידע, וואָס איז געווען זייער אַ קלוגער איד, האָט אינגאַנצן אַלעמען אויסגעקלערט. ער האָט גערעדט און גערעדט זייער אַ סך. ער האָט דערמאָנט אַ סך ווערטער און זאַכן, וואָס מיישע־

לע האט ניט פארשטאנען. ער האט אלעמאל גע-
זאגט „קידוש השם, קידוש האשעם". דער טאטע
און די מאמע אין די שייטער האבן געוויינט
מײשעלע האט ניט פארשטאנען נאר ער האט אויך
געוויינט.

שפעטער האט מען מײשעלען אוועקגעפירט אין
יארד ארײן. דאס ווייט פון בײך, וואו ער ווײנען
געוואקסן אבס געזעבען ביימער, איינער לעבן
צווייטן. האט דער טאטע און די מאמע אין די
שייטער און דער זיידע איבערגעלאזן א גרויסן
גרוב ייד א קײער. פון גרוב ווינען ארויסגעוואקסן
קליינע פענצטערלעך צו די געזעבען ביימער. אײ-
נעם גרוב איז געזעסן געמאכט א טיר. און איבער
דער טיר האט מען אנגעקלעפט שטיקער ערד מיט
גראז. אזוי, אז קיינער האט ניט געקענט דערקע-
נען, אז דארטן געפינט זיך א פיצל שטיבעלע.

„דא וועסטו וואוינען", האט דער טאטע גע-
זאגט צו מײשעלען, „ביז מיר וועלן פארטרײבן
די דײטשן פון אונדזער לאנד. מיר וועלן דיר ברענ-
גען ייעדן טאג עסן. און אויב מיר וועלן ניט קענען
ברענגען, וועלן מיר זען, אז אימיצער זאל דיר
ברענגען. וועסט האלטן אויף דאס טירל. קענסט
ארויסגיין פון צײט צו צײט. נאר אז די וועסט
דערהערן א גערויש פון מענטשן, זאלסטו ארײן און
זיך באהאלטן. פארשטייסטו? —"

מײשעלע האט געשאקלט מיטן קאפ, אז ער פאר-

שטים. נאָר ער האָט ווייטער מוירע געהאַט צו בלייבן אַליין.

אויפן צווייטן טאָג איז געקומען זיין שוועסטער מיריעם. זי האָט אָנגעקלאַפּט אין טיר פון מיישעלעס שטיבל. נאָר מיישעלע האָט ניט געענטפערט. האָט זיך מיריעם דערשראָקן און אַריינגעשריגן: „מיישעלע, דאָס בין איך, דיין שוועסטער מיריעם, עפן אויף!". ערשט דעמאָלט האָט מיישעלע אויפגעקייטלט דעם איינגעריינקבטן קייט- אין געעפנט די טיר.

„פאַרוואָס האָסטו ניט געעפנט, ווען איך האָב אָנגעקלאַפּט אין טיר?" — האָט מיריעם געפרעגט.

„און פון וואַנען האָב איך געקענט וויסן, ווער עס קלאַפּט? עפּשער האָט אַ דייטש אויסגעפינען מיין אָרט און ער איז מיך געקומען האַרגענען?" האָט מיישעלע דערקלערט מיט מורא.

מיישעלע האָט דערקענט אין מיריעמס אויגן, אַז זי האָט געוויינט. ער האָט געקוקט אויף איר און זי געבעטן: „מיריעם, דערצייל מיר, האָבן זיי געהאַנגען מיין זיידן?" —

מיריעם האָט אַרומגעכאַפּט איר ברודערל מיישעלען און זיך שטאַרק צעוויינט. האָט מיישעלע אויך אָנגעהויבן צו וויינען. און אַז זיי האָבן זיך גוט אויסגעוויינט, האָט מיריעם דערציילט מיישעלען אַ שרעקלעכע מעשה. מיישעלע האָט ניט אַלעס פאַרשטאַנען, נאָר ער האָט זיך ניט איינגעהערט:

„דער ווידל האט געבעטן דעם טאטן און דער מאמען, אז זיי זאלן אנטלויפן ערגעץ, זיך באהאלטן אין ערד, אזוי ווי ער איז שוין ביי זיי אלט, ער האט שוין אפגעלעבט א לאנג לעבן, וועט ער זיך איבערגעבן דעם קאמענדאנט פון די דייטשן. זאל ער מיט אים טאן, וואס ער וויל. ווייל ער האט געזאגט, אז אויב ער וועט זיך ניט מעלדן צום קאמענדאנט, וועט דער קאמענדאנט מיט זיינע סאלדאטן ערשטער איבערהארגענען אלע מענטשן און שפעטער אונטערצינדן דאס גאנצע דארף. איז איידער מע זאל איבערהארגענען א דארף מיט מענטשן, איז ער גרייט צו שענקען זיין לעבן.

נאר דער טאטע האט געזאגט, אז ער וועט דעם ווידל ניט לאזן אליין. וואס עס זאל ניט טרעפן, זאל טרעפן, נאר אליין וועט ער אים ניט לאזן. און די מאמע האט אויך אזוי געזאגט. זיי האבן אלע דריי מיך ארומגענומען און געקושט און מיר אנגעזאגט: „מירעלע, די מוזט זען אפהיטן מיישעלען. די זאלסט אים ברענגען עסן, הערסט?” און מער האבן זיי צו מיר ניט גערעדט. זיי האבן מיך ארויסגעשטופט פון דער הויז און אנגעזאגט זיך באהאלטן אין קעלערס, אויף בוידעמער, נאר איך זאל זען, אז די דייטשן זאלן מיך ניט כאפן.

נאר מיטאמאל איז געווארן א גרויסער טומל אין דארף. די דייטשן זיינען געגאנגען און געפייקט אין די גאסן. זיי האבן יעדן געריסן פון די הייזער.

יעדער איינער האט זיך געוואלט איבן גרייכן פֿראַן. איך בין אויך געגאנגען מיט די שכנים. נאָר מיין קאָפּ האב איך געהאַלטן אַראָפּגעלאָזן, אַז זיי זאָלן מיך ניט דערקענען. די דייטשן האָבן גע-פֿירט דעם זיידן, דעם טאַטן, די מאַמען און נאָך זיבן מענטשן.

מע האט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן גרייכן פֿראַן און אידער מע האט זיי געהאנגען האט זיך יע-דער געזעגנט מיטן דאָרף. יעדער איינער האט איבערגעשריען אַ פּאָר ווערטער. די מאַמע האט גע-שריגן: „איך שטאַרב פֿאַר מיין פֿאָלק, פֿאַר מיין לאַנד, פֿאַר מיין דאָרף, היט אָפּ מיינע קינדער!" דער טאַטע האט געשריגן: „מיר וועלן בעסער שטאַרבן אידער פֿאַרראַטן!" און דער זיידע האט געשריגן מיט אַזאַ גרויסער שטימע, עפּעס ווייער אַ שטאַרקע שטימע האט ער באַקומען פֿאַרן טויט: „קיין פֿאָלק קען מען ניט פֿאַרניכטן און דיין פֿאָלק קען מען אויך אייביק ניט פֿאַרשקלאַפֿן. אין איי-נעלע, מישעלע, וואָס איז געראַטעוועט געוואָרן אין לאַנד מיצראַיִם, האט באַפֿרייט זיין פֿאָלק און געגעבן דער וועלט די צען געבאָטן. עס וועלן די-מען נאָך אייניקלעך און וועלן נעמען נקמה פֿאַר אונדז און פֿאַרניכטן דאָס שלעכטס פֿון דער וועלט" — — —

און ווען אַלע זיינען שוין געהאַנגען איז די טליעס און שטיל איז געוואָרן. און די געהאַנגענע

האָבן זיך אָנגעהויבן ווייגן, האָט דאָס גאַנצע פֿאָלק פֿון דאָרף מיט זיי זיך געוויגט. און דער הימל האָט זיך געוויגט און די ערד האָט זיך געוויגט.

און ווען איך האָב א קוק געטאָן, האָב איך באַמערקט דער מאַמעס אויגן, דעם טאַטנס און דעם זיידנס אויגן. זיי האָבן געקוקט אויף מיר און מיט די ליפּן האָבן זיי באַוועגט. און דאַכט זיך, אַז זיי האָבן געשעפּטשעט: „היט אָפּ מײַשעלען, היט אָפּ מײַשעלען!“ . . .

און אַז מיריעס האָט פֿאַרענדיקט, האָט זי ווידער אַרומגעכאַפּט איר ברידערל מײַשעלען און זיך צעוויינט.

און מיריעס האָט געגעבן מײַשעלען עסן און טרינקען. זי האָט אים איבערגעלאָזט עסן אויף שפּעטער, ווען ער וועט נאָכאַמאָל הונגעריק ווערן. זי האָט אים דערציילט מעשׂיות. נאָר אין מיטן פֿון דערציילן א מעשׂה, האָט זיך אָנגעהויבן א שטאַרקער שיסערײַ. די קינדער האָבן זיך דערשראָקן. מיריעס האָט מײַשעלען גלײַך אַרײַנגעלאָזט אין זײַן גריב אַרײַן און פֿאַרמאַכט די טיר. און אַלײן האָט זי זיך באַהאַלטן ערגעץ אין וואַלד.

און מער איז שוין מיריעס קיינמאָל צו איר ברידערל מײַשעלען ניט געקומען. ווי לאַנג מײַשעלע איז אַזוי געלעגן פֿאַרשלאָסן, ווייסט ער ניט. נאָר ווײַזט, זייער לאַנג. ער האָט שוין געהאַט אויפֿגעגעסן, וואָס זײַן שוועסטער האָט אים געלאָזט. און

אַז ער איז געוואָרן שרעקלעך הונגעריק, אַזוי הונ-
געריק, אַז ב׳האָט געדאַכט באַלד שטאַרבן, האָט ער
שטיל אויפגעפּעקעט זײן טירל און פּאַוואָלינקע
אַרויסגעקראָכן. דער יאָלד איז געשטאַנען שטיל.
אין פֿון דאָרף האָט זיך גאָרניט געהערט. אין מיי-
שעלען האָט זיך געדאַכט, אַז די גאַנצע וועלט איז
געשטאָרבן. נאָר מיטאַמאָל האָט ער דערזען אַ
גרויסע שלאַנג קריכן. ער האָט זיך דערשראָקן און
געוואָלט אַנטלויפן, נאָר די שלאַנג האָט איינגע-
הויבן איר קאָפּ און אַרײנגעקוקט מיישעלען אין
די אויגן. און די שלאַנג האָט אַרונטערגעלאָזט דעם
קאָפּ און אַוועקגעקראָכן.

האָט שוין מיישעלע מער ניט מורא געהאַט אַזוי
שטאַרק פֿאַר די בהמות אין וואַלד, נאָר ער האָט
מורא געהאַט פֿאַר די מענטשן אין דאָרף. ווײל, אַז
זיי וועלן אים דערזען, וועלן זיי אים זיכער האַר-
גענען. ער האָט זיך געדוקט לעבן די ביימער, אַז
קיינער זאָל אים ניט באַמערקן, ביז ער איז אָנגע-
קומען נאָענט צום דאָרף. נאָר ער האָט דאָס דאָרף
ניט דערקענט. הייזער זיינען געלעגן צעבראָכענע
און צעברענטע און קיין מענטשן האָט מען ניט גע-
זען.

ער איז אַרומגעגאַנגען איבער די צעבראָכענע
שטיינער און ברעטער און געזוכט עפּעס עסן. ער
האָט געזוכט און געזוכט. מיטאַמאָל האָט ער דער-
הערט דאָס גאַלאָפּירן פֿון פֿערד. ער האָט זיך

שטאַרק דערשראָקן. דייפן האָט ער שוין מיידע גע־האַט, ווייל באַמער וועגן איז די רייטער דערזען. האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן אַף די צעבראָכענע ברעטער און אָנגעהויבן קריכן ווי אַ שלאַנג. ער האָט זיך באַהאַלטן אונטער אַ ברעט און אָפּגע־היטן.

ווען די רייטער זיינען צוגעקומען נעענטער, האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט. זיי האָבן גערעדט צווישן זיך. מיישעלע האָט דערזען, אַז עס זיי־נען כינעזישע מענטשן. ער האָט דערהערט, אַז זיי רעדן כינעזיש. נאָר ער איז נאָך געלעגן אַ ווײַלע אין געוואַרט. מיטאַמאָל האָט איינער פון די דריי ריי־טער אַ געשריי געטאָן: „הײַ, מענטשן, רופט זיך אָן, קריכט אַרויס פון ערגעץ!"

ערשט דעמאָלט האָט מיישעלע אַרויסגעקראָכן פון זיך די ברעט און זיך געלאָזט צו זיי מיט גיך דיין זיבעטע טריט.

אַז די דריי רייטער האָבן אים דערזען, זיינען זיי אַראָפּגעשפרונגען פון די פערד און זיך צוגעלאָזט צו אים. זיי האָבן אים גענומען אַף די הענט. זיי האָבן זיך מיט אים אויסגעקושט און אים אויסגע־פרעגט, וואָס ס'איז דאָ פאָרגעקומען אין דאָרף.

מיישעלע האָט דערציילט אַלץ, וואָס ער האָט געזען און וואָס מיטיעס, זיין שוועסטער, האָט אים דערציילט. נאָר ווער ס'האָט צעבראָכן און פאַר־

ברענט דאָס דאָרף, ווייסט ער נים. און וואוהין די דייטשן און די דאָרפסמענטשן זיינען אַנטלאָפן, ווייסט ער נים. ער איז דאָ איינער אַליין אין מיטן דער וועלט.

„דו וועסט שוין נים זיין איינער אַליין אין מיטן דער וועלט — האָט איינער פון די רייטער זיך אָנ־גערופן — מיר וועלן דיך שוין פאַרזאָרגן מיט אַ היים, מיט אַ גוטער היים!”

און דער רויטער אַרמייער האָט אַרויפגעזעצט מוי־שעלען מיט זיך אויפן פערד און זיי זיינען אַוועקגע־פאָרן. אפן וועג האָבן זיי מוישעלען געגעבן אַביסל עסן. זיי האָבן זיך מיט אים נאָכמער צערעדט.

און פּלוצלונג רופט זיך אָן דער רויטער אַרמייער, וואָס האָט געפירט מוישעלען: „איר הערט, זיין נאָ־מען איז מוישע, און ער האָט געוואוינט אין אַ קעסטל־גרוב. און זיין שוועסטער האָט געהייסן מי־ריעם, ווי אין דער ביבל דערציילט זיך פון מוישען, דעם באַפרייער פון די אידן אין לאַנד עגיפּטן!”

„מאָדנע — האָט באַ זיך מוישעלע געטראַכט — די גאַנצע וועלט ווייסט פון דער מייסע מיט מוי־שען!...” און ער האָט זיך פאַרטראַכט. אַט דער־מאָלט, פאַרנדיק אפן פערד מיט דעם רויט־אַרמיי־ער, האָט מוישעלע באַשלאָסן, אַז ער וועט אַלעס טאָן אויסצוואוואַקסן אַ גרויסער העלד, ווי יענער באַרימטער מוישע, וואָס די גאַנצע וועלט ווייסט

וועגן אים, ־כאָטש ער איז שוין טויזנטער יאָרן טויט.

און די דריי רייטער האָבן געבראַכט מוישעלען אין אַ הויז. דאָרטן זיינען געווען אַ סאַך רויט־אַר־מייער. און צווישן זיי איז געווען אַ אידישער שריי־בער רויט־אַרמייער. און דער אידישער שרייבער, וואָס איז געווען אַ רויט־אַרמייער, האָט אויסגע־הערט אַלע מייסעס פון מוישעלען און עס פאַר־שריבן, פאַרשריבן אויף פּאַפּירלעך. ער האָט גע־שריבן אויף גיך, זייער גיך. און אַז דער שרייבער האָט געענדיקט שרייבן, האָט ער צו מוישעלען אַזוי געזאָגט: „מוישעלע, הער זיך איין מיט קאָפּ און געדענק עס גוט, זייער גוט. מיר שיקן דיך אַפּ אין דעם לאַנד ביראָ־בידזשאַן. דאָרטן בויט זיך אַ אידיש לאַנד. מיר האָפן, אַז דו וועסט אויס־וואַקסן אַזוי גרויס, ווי אַ רויטער אַרמייער, וועט שוין ביראָ בידזשאַן זיין אַ גרויס אידיש לאַנד. און מיר וועלן דאַרפן האָבן גרויסע פירער פון דעם לאַנד. ווילן מיר, אַז דו, מוישעלע, זאָלסט זיין איי־נער פון די פירער. געדענק זשע, מוישעלע, צו זיין אַ גרויסער פירער, דאַרף מען זיך אַ סאַך, אַ סאַך לערנען. מע דאַרף ליב האָבן די וועלט. און דאָ, אין דעם פּאַקעט, ליגט פאַרשריבן די מייסע, וואָס איך האָב אָנגעשריבן וועגן דיר און עס אַ נאָמען געגעבן „און פון שטעקן איז געוואָרן אַ שלאַנג!” זאָלסט עס איבערגעבן דיין לערערין און זי וועט

עס האַלטן פאַר דיר ביז דו וועסט ווערן אַ גרויסער. פאַר געזונט און לאָז גריסן אין דעם לאַנד בירא־בידזשאַן! . . .".

ליגט טאַקע אין דער פאַרשלאָסענער שאַפע פון דער לערערין סאַרע, וואָס איז די מאַמע און די לערערין פון דער היים „אידישע קינדער אין בירא־בידזשאַן", דער פאַקעט. וואָס מוישעלע האָט געבראַכט מיט זיך.

און מוישעלע לערנט זיך גוט, ער שניצט און שניצט זיין שטעקן, און ער טראַכט און טראַכט זייער אַ סך וועגן דעם „שטעקן, וואָס איז געוואָרן אַ שלאַנג!"...

(„מאָרגן־פרייהייט", 7 סעפּ. 1946).

ערשטע אידישע סאָוועטישע רעפּובליק בירא־בידזשאַן

(אַ פּראָיעקט פאַר אַ שפּיל)

(אַרבעטער בריגאַדע אַף רעשטאַוואַניע פאַרענדיקט אַ גרויסן אויפשריפט מיט עלעקטרישער באַלייכטונג. די האַמערס און זעגן שפּילן אויס אַ ליד „אַרבעט". עס הויבט אָן טאָגן).

ערשטער אַרבעטער: האַמער האָט אַ נאַכט גע־האַמערט.

זעגל האָט זיך מיטגעשפּילט —
און קיינער האָט דאָ ניט געפּילט.
אַז מיד
איז אימיצנס אַ גליד.
„האַמער האָט אַ נאַכט געהאַמערט",
דאָס איז אונדזער אויפבוי־אַרבעט,
דאָס איז אונדזער אויפבוי־ליד.

צווייטער אַרבעטער: זעגל זינגט,
זעגל קלינגט.

פלינק	אַ וואַנט
און גרינג	אַ קלוב
שפּילט אויס אַ ליד.	אַ שטוב —
בויט מען אויס	קליין און גרויס
אַ הויז	בויט דאָס לאַנד.

דריטער אַרבעטער: לעניס אַרבעט־בריגאַדיר!

משוועקעס, ברעטער אָן אַ שיר,
וואַרטן נאָך אַף אונדזער האַנט.
סע שפּעט,
נייער טאָג קומט אָן.

קוק אף הימל! —
עמיץ דרימלט,
וואו איז אונדזער וועט? —
יאג
דעריאג
ביז סע קומט דער נייער טאג,
און דעריאג!
בריגאדע, שלאג!
ביז סע קומט דער נייער טאג.
אויפגעבוים דארף זיין דאס לאנד!
אַלע אַרבעטער: טשוועקעס, ברעטער אן א שיר,
ווארטן נאך אף אונדזער האנט,
בריגאדע, שלאג!
יאג, דעריאג און איבעריאג!
אין קאמף און אויפבוי רוף און פיר,
לענינס ארבעט־בריגאדיר.
פערטער אַרבעטער: און איך האב גאר פארגעסן,
אז מיר ארבעטן באנאכט.
איך האב געטראכט:
מיר האבן אויפגעוואכט
אינמיטן פינסטער,
מיר פירן דא א הייסע שלאכט
אנטקעגן סוינע, —
איך און איר
און נאך אזוינע —
אין קאמף

אין רויטן, גערבויטן, —
פאַר נייעם לאַנד, סוינגע, היט זיך,
פאַר יעדן טראָט, סוינגע, שטיי!
דעם מינדסטן, עם שלאָגט
פאַר יעדן שפּאַן די רויט־אַרמיי!

פינפטער אַרבעטער: „ניו־יאָרק, בערלין, פּאַריז און כאַרקאָוו,
אומעטום זיינען לענינצעס פאַראַן" —
עס פייערט פּראָלעטאַר דעם יאַנטעוו,
פון לאַנד סאָוועטישן, ביראָ־בידזשאַן.
אידן־אַרבעטער און אידן־פּויערים,
שיקן גרוסן פון אַלע טיילן וועלט,
צו הייסע לענינצעס, שלאָגלערישע בויער,
אין פעלד, פאַבריק, אין געוועט געשטעלט.
הייסער האַמער, סאָוועטישער און מאָסקווער,
דערלאַנג דעם לעצטן קלאַפּ פון שלאָגלערס האַנט;
הייסע זעג,
זינג איצט אויס אַ ליד „סאָוועטן־לאַנד".
(די אַרבעטער קריכן אַראָפּ פון דער רעשטאָוואַניע מאַכן זיך גרייט צו פאַרלאָזן).

בריגאַדיר: „רויטע פאַן"
איז שטענדיק גרייט,
איז קיינמאָל שפּעט,
שטענדיק ענדיקט
אַרבעט פאַר דער צייט.

בריגאדע שלאגט
יאגט
דעריאגט
און איבעריאגט.
מיט לענינס מוט
האבן מיר געשפארט,
פאר פלאן פון לאנד,
א שא מיט צען מינוט.
לעבן זאל
בריגאדע „רויטע פאן”!
אַלע אַרבעטער: לעבן זאל
— בריגאדע „רויטע פאן”!
(עס הערן זיך שטארקע טריט)
בריגאַדיר: טריט פון רויטע אַרמייער,
אונדזער היטער שפאנט,
טראט פון שטאלצע גייער,
גרייט פאר אונדזער לאנד.
(שטעלן זיך אין רייען. איינער מיט רויטער פאן פאראוים. רויט־ארמיי אפטיילונג קומט אן).
קאָמאַנדיר: זייט געגריסט,
ארבעטער בריגאדע,
„רויטע פאן” —
וועג איז ווייט,
וועג איז ווייט,
זיינען מיר א נאכט געגאנגען
אבי צו קומען דא אין צייט.

רויטע אַרמיי־
איז שטענדיק גרייט!
בריגאַדיר: זייט געגריסט,
רויטע אַרמייער,
איר זיינט שטענדיק אויף דער וואַך.
אַרבעטער, פּויער,
אַרמייער און בויער,
בויען דאָס לאַנד
און בויען די וועלט!
(ער גיט אַ קוועטש אַ קנעפּל, צינדט זיך אָן אַ שילד.
„ערשטע אידישע סאָוועטישע רעפּובליק". אַרבע־
טער ציען פון ביידע זייטן אַראָפּ דעם צודעק.)
בריגאַדיר: לענין האָט געזאָגט:
אין פינסטער־לאַנד
זאָל ווערן טאָג!
קאָמאַנדיר: לאַנג לעבן זאָל די 1־טע אידישע סאָ־
וועטישע רעפּובליק!
(סאַלוטירט. אַלע זינגען דעם הימן.)
בריגאַדיר: רויטער אַרמייער,
שטייט אויף דער וואַך,
מיר האָבן געבויט
אַ טאָג מיט אַ נאַכט!
קאָמאַנדיר: שטענדיק גרייט!
(בריגאַדע גייט אַוועק מיט אַ ליד „שטייען יאַטן באַ
וואַרשטאַטן". רויטע אַרמייער קוקן זיי נאָך מיט אַ
שמייכל. עס הערן זיך פון ווייטן די לעצטע ווערטער

פון ליד. סאָלדאַטן שטעלן זיך אין אַלע זייטן אַף וואַך).

קאָמאַנדיר: היט די טריט פון סוינע,
וואָס לויערט נאָך אַף אונדז!

(מע זינגט דאָס ליד „רויטער אַרמייער, באָלשעוויק". קורצע פויזע. עס הערן זיך טריט פון פויערים מיט געזאַנג „איבער פעלדער").

ערשטער אַרמייער: די פויערים קומען די ערשטע!

צווייטער אַרמייער: די ערשטע זיינען געווען די בוי-ער.

דריטער אַרמייער: אונדזער פויער איז שוין איצט א בויער,
טראָט אין טראָט מיט אַרבעטער פון לאַנד,
בויען מיר צוזאַמען דעם פאַרבאַנד.

פויער־בריגאַדיר: זייט געגריסט, רויטע אַרמייער!

קאָמאַנדיר: זייט געגריסט, פויער־קאָלעקטיוו!

ערשטער פויער: דער פויער קומט דער ערשטער אָן.
כאָטש ער טראָגט שוין רויטע פאָן,
וועקט אים אַלץ נאָך אויף דער האָן,
וואַכט ער אויף נאָך פאַר דער זון!

צווייטער פויער: אַרבעטער האָט שוין דאָ געבויט,
אַרמייער היט שוין דאָ די וואַנט,
דערלאַנגען מיר זיי איצט די האַנט,
א האַנט פון רויטן פויער.

פויערטע: און די פעלדער האָבן מיר פאַרזייט,
וואַקסן וועט פאַר אַלעמען ווייס ברויט.

פון רויטע בלומען פלעכטן מיר אויס קרענץ,
מיט רויט־ארמייער ווירבלען מיר די טענץ.

פיוערטעס: פון פרייד.

פון ברויט,
פון פעלד — וואָס ברענט
ווי גאָלד. און שיינט
פון סערפּ ווי זון —
און האַמער, די רויטע
פון פאָן — פאָן!

(אונטער דער באַגלייטונג פון הארמאָשקעס און קלאַפּער־אָרקעסטער, טאַנצן אַלע און זינגען, פאַרענדיקן די טענץ מאַרשירן אָן די אָקטאָבערלעך און פיאָנערן פּאַרפּוצטע, מיט אָן אָרקעסטער, זינגען „פויקן־ליד", מאַרשירן אַרום די טענצער, זינגען און שפּילן, די פיוערים און אַרמייער פאַרענדיקן טאַנצן און פּליעסקען מיט די הענט. די אָקטאָבערלעך און פיאָנערן פירן דורך אַ „סערפּ און האַמער" מאַרש און דערנאָך שטעלן זיך אויס פון ביידע זייטן בינע).

קאָמאַנדיר: לאַנג לעבן זאָלן לעבנים קינדער!

אַלע: הוראַ!

פיאָנערן־פירער: פיאָנערן, ביסטו גרייט הורכצו־
פירן לעבנים געבאָטן?

פיאָנערן: שטענדיק גרייט!

(עס הערט זיך דער אָנקום פון אָרקעסטערס און באַרן מיטן הימן. די יוגנט און אַרבעטער בריגאַדעס קומען אָן) (אַלע סאַלוטירן. שטעלן אויף רויטע פאַ־

נען צו באַגעגענען מיט געזאַנג און פרייד. צווישן די יונגע און אַרבעטער בריגאַדעס מאַרשירן דעלעגאַציעס פון פאַרשיידענע לענדער. „איקאָר" — דעלעגאַציע פון אַמעריקע און כינעזישע דעלעגאַציע שיילן זיך אויס. פאַרשטייער פון דעלעגאַציעס, פּיאָנער, יוגנטלעכער, אָקטאָבערל, פויער, רויט-אַרמייער, און אַרבעטער גייען אַרויף אויף דער בינע. מע פאַרענדיקט שפּילן דעם הימן).

פאַרזיצער: כאַווירים! היינט איז אַ גרויסער יאָנטעוו פון אַרבעטער, פויער און האַרעפּאַשניק איבער דער גאַנצער וועלט. מיר פירן היינט דורך לעבנס אַ פאַרזאָג: פולשטענדיקע זעלבסט-באַשטימונג פון נאַציעס. מיר פּראָקלאַמירן היינט די ערשטע אידישע סאָוועטישע רעפּובליק בירא-בידזשאַן!

אַלע: (דונערן) הוראַ!

פאַרזיצער: מיר נעמען אַריין אין דער גרויסער מישפּאָכע פון סאָוועטישע רעפּובליקן אַ כאַשעוון מיטגליד, וואָס וועט צוזאַמען מיט די האַרעפּאַשנע מאַסן פון גאַנצן פאַרבאַנד בויען אַ פריי לעבן.

אַלע: (דונערן) הוראַ!

פאַרזיצער: די אידישע אַרבעטער מאַסן אין די קאַפּיטאַליסטישע לענדער לעבן איצט אין אַזעלכע באַדינגונגען, ווי עס האָבן געלעבט די אידישע מאַסן באַם צאַרישן רעזשים. מיר

שיקן זיי אַ גרוס פון דער ערשטער אידי־
שער סאָוועטישער רעפּובליק און זאָגן צו,
אַז פּונקט ווי זיי האָבן אונז געהאָלפן בויען
בירא־בידזשאַן, וועלן מיר זיי העלפן אין קאַמף
פאַר אַ בעסער לעבן!

אַלע: הורראַ!

פּאַרזיצער: זאָל לעבן די ערשטע סאָוועטישע רע־
פּובליק בירא־בידזשאַן!
זאָל לעבן דער סאָוועטן פאַרבאַנד!

אַלע: הוראַ!

ראַדיאָ: מאָסקווע. עס רעדט דער סעקרעטאַריאַט
פון דער קאָמפּאַרטיי. אין נאָמען פון דער
קאָמוניסטישער פּאַרטיי באַגריסן מיר די
פּראָקלאַמירונג פון דער ערשטער אידישער
סאָוועטישער רעפּובליק בירא־בידזשאַן. מיר
זיינען זיכער, אַז דער פּראָלעטאַריאַט פון
דער נייער רעפּובליק, אונטער דער אָנפירער־
שאַפט פון דער קאָמפּאַרטיי, וועט פירן די —
דאָרטיקע באַפעלקערונג צום קאָמוניזם!

אַלע: הוראַ! (אָרקעסטערס שפּילן)

ראַדיאָ: מאָסקווע. קאָמיסאַריאַט פון פאַרבאַנד.
אין נאָמען פון אַלע אָנגעשלאָסענע סאָווע־
טישע רעפּובליקן באַגריסן מיר די פּראָקלאַ־
מירונג פון דער ערשטער אידישער סאָווע־
טישער רעפּובליק בירא - בידזשאַן. מיר נע־
מען אריין די רעפּובליק אין אונדזער פאַר־

באנד. צוזאמען וועלן מיר גיין צום קאמו־
ניזם!

אַלע: הורא! (כאר־געזאנג)

אַרבעטער: אונטער אונדזער רויטער פאן,
האבן מיר אלין געטאן,
פארענדיקן צום טאג,
לענינס גרויסן פארזאג:
פולע זעלבסט־באשטימונג פון נאציעס.
און אין נאמען פון ארבעטער,
דעם העלד,
באגריסן מיר און הויבן העכער
אונדזער רויטע פאן
איבער דער גאנצער וועלט!

אַלע: הורא!

פויער: פון אקער צום טראקטאר,
פון פערד צום קאמביין, —
זיינען מיר אין קאלעקטיוו אריין.
מיט סאציאליסטישן געוועט —
אף יעדער שפאן פון פעלד,
וואס איז נאר פאראן
אין בירא־בידזשאן,
זאל ווערן אויסגעבעט
פון רויטן פויער־העלד,
מיט ברויט, מיט רויטן.
לעצטן קלאפ דערלאנגען
וועלט פון רויבער, הערשער און פאררעטער,

וואָס ליגט צעפּוילט, צעפּאַלט ווי דאַרע בלע־
טער —
און אין אונדזער לאַנד,
סאָוועטישן פאַרבאַנד,
זאָל זון אַף פעלד, אין שטאָט, פאַבריק
אויפגיין מיט געזאַנגען!
אַלע: הוראַ!
רויט־אַרמייער: מיט ביקס פאַרקלאַמערט,
מיט שטערן באַהערבט,
פאַר שטאַרקן האַמער,
פאַר שאַרפן סערפּ,
קומען מיר אָן
מיט רויטער פאָן.
שטענדיק גרייט!
איז רויטע אַרמיי.
היט די טריט
פון סוינע
אין שטורם, אין רעגן,
שניי און קעלט —
מיט שלאַכטן נאָך אַזוינע
באַפרייען מיר די וועלט!
אַלע: הוראַ!
קאָמוניסט: פרעמד איז אונדז די אַלטע וועלט,
ווי פרעמד עס איז אונדז שרעק און זאָרגן.
עס זינגט בײַ אונדז פאַבריק און פעלד,
אַ ליד פון אַרבעט, פרייד און מאָרגן.

װער דערשרעקט זיך פאַר די הױכער,
װער האָט מורא פאַרן טױט?
אונדזער בלוט איז רױט און זױבער,
אונדזער פאָן איז זױבער, רױט.
װעט אַרבעטער זיך נײטיקן אין העלדן,
און לעצטע שלאַכטן צו באַפרײען ערד,
פאַרלאָזן מיר אַ טאָג פאַבריק און פעלדער,
און נעמען אין דער האַנט די פאָן און שװערד.
פרעמד איז אונדז די אַלטע װעלט,
װי פרעמד עס איז אונדז שרעק און זאָרגן.
עס זינגט בײַ אונדז פאַבריק און פעלד,
אַ ליד פון פרײד, פון הײַנט און מאָרגן.
אַלע: הוראַ!
פּיאָנער: עס שײַנט די זון אין ברײטן פעלד,
עס שטראַלט די פרײד אױף גראַמער שטאָט.
עס גײט דאָ קינד אין לעניִנס טראָט.
עס איז דאָס קינד פון שול אַ העלד,
פּיאָנער איז שטענדיק גרײט,
צו העלפן לאַנד אין יעדער קאַמף
פאַר פּלאַן, פאַר ראַדיאָ און ברױט,
מאַשין און טראַקטאָר, פאַבריק און דאַמף.
עס ברענט די זון אױף ברײטן פעלד,
עס שטראַלט די פרײד אױף גרױסער שטאָט.
עס איז דאָס קינד פון לאַנד אַ העלד,
עס גײט דאָ קינד אין לעניִנס טראָט.
אַלע: הוראַ!

אָקטאָבערל: מיר, אָקטאָבערלעך,
די אייניקלעך,
פון איליטש לענין,
ווילן אַלעס קענען.
מיר לערנען זיך,
מיר גרייטן זיך,
צו העלפן אונדזער לאַנד!
— זאָל לעבן דער סאָוועטן פאַרבאַנד!

אַלע: הוראַ! (עס ווערט דורכגעפירט אַ מאַרש פון אָקטאָבערלעך)

איקאָר־פאַרשטייער: אין נאָמען פון די אַמעריקאַנער ארבעטער מאַסן,
באַגריס איך די אידישע סאָוועטישע רעפּובליק —
נים לאַנג צוריק, איז בײַ אייך געווען
דער הונגער, בײַ אונדז — דאָס גליק...
היינט שטורעמען שוין בײַ אונדז די גאַסן,
עס הונגערט יעדער יונגער,
מאַן און פרוי און קינד —
עס טראָגט זיך איבער שטאָטן רויטער ווינט —
שטרעקן מיר אויס אַ ברודער־האַנט,
צום וואונדער־לאַנד, צו לענין־לאַנד!

אַלע: הוראַ! (כאָר זינגט „איבער פינף אָקעאַנען")

כינעזער: מיט צײַן, מיט רויטער פאָן, מיט נעגל,
האָבן מיר געקעמפט, געבלוטיקט
און פאַרטיידיקט

ש ל ו י מ ע ד אַ ו ו י ד מ אַ ן

די ברעגן פון ארבעטער-שאנכאי —
מיר וויסן גוט די פרייז
פון ברויט און רייז און פרייהייט,
מיט בלוט איז יעדער שפאן פארזייט!
סערפ און האמער, שטערן, זון און רויט,
פיר הונדערט מיליאן מיינע ברידער,
שיקן היינט א גרוס צו אייך:
איצט גייט אויף א נייע וועלט,
אונדזער שפראך
איז קאמוניזם,
אונדזער ווארט
איז לענין-ווארט,
אין יעדער ארט,
אין יעדער שטאט,
אין יעדן דארף
אין אונדזער לאנד!
אין לענין-לאנד!
לעבן זאל דער
סאוועטן-פארבאנד!

אַלע: הורא! (מע מארשירט אוועק מיט געזאנג און שפיל פון הימן).

דעטרויט, 1932.

ש ל ו י מ ע ד אַ ו ו י ד מ אַ ן

עס ווערט פאַרשריבן אין בירא-בידזשאַן!...

(צום 30־יאָריקן יובילײ פון סאָוועטן־פאַרבאַנד)

עס איז געווען אין דער באַנוקע־וואָך פון 1946. פון הימל האָט אָנגעהויבן אַראָפּפליען דער ערשטער שניי. קינדער האָבן געקוקט דורך די פענצטער און זיך געפרייט. אָט באַלד וועט זיך דער שניי אַוועקלייגן אויף די גאַסן. די וועלט וועט ווערן ווײַס און ווייך. די קינדער וועלן אַרויסשלעפּן די שליטלעך און זיך אַוועקלאָזן אויפן שניי מיט פרייד.

אויך די אייניקלעך פון ז ײ ע ר ע כ ײ ע ם האָבן זיך געפרייט. זיי האָבן געוואוסט, אַז זייער זיידע וועט באַלד קומען און זיי ברענגען מאַטאַנעס. און מיט יעדער מאַטאַנע, וואָס ער וועט זיי גיבן, וועט ער זיי דערציילן אַ מייסע, אויסזינגען אַ ליד און מיט זיי גוט פאַרברענגען.

די אייניקלעך פון ז ײ ד ע כ ײ ע ם באַריִמען זיך אָפט פאַר זייערע שכײנישע קינדער, אַז זיי האָבן דעם בעסטן און שענסטן זיידן אין ב ר אַ נ ז ־ ו ו י ל . די אַלע זיידעס, וואָס וואוינען דאָ־אַ, אין הערצל גאַס, שטראוס גאַס, לעבן פּיטקין עוועניו, זיינען עפּעס אַ ל ט ע זיידעס. זיי טראָגן בערד. אייניקע קרעכצן און הוסטן אונטער צו ביסלעך. זייער ז ײ ד ע כ ײ ע ם טראָגט ניט קיין באָרד. ער איז

שמענדיק אָפּגעראַזירט און אויסגעפּוצט, פריילעך און זינגט לידער. זייער זיידע איז נאָך גאָר אַ יונגער, כאָטש ער איז שוין אַלט זיבעציק יאָר.

און אָט האָבן זיי, די אייניקלעך סעמי און פרענציס, טאַקע דערזען דורכן פענצטער אָנקומען זייער זיידן. אונטערן אָרעם האָט ער געטראָגן אַ פּעקל. ער איז שוין געווען אײַנגעטאַנצן באַדעקט מיט שנייעלעך. דער שוואַרצער קאַפּעליוש איז געווען באַזעצן מיט שניי. זײַן מאַנטל איז שוין געווען אײַנגעטאַנצן קימאַט ווײַס. אַפילו זײַן שטעקן, דער ברוינער שטעקן, איז שוין אויך געוואָרן ווײַס.

די אייניקלעך זײַנען געלאָפן צו דער טיר באַגעגענען דעם זיידן מיט אַ באַזונדערער פרייד. דער זיידע איז אַרײַן אין הויז אויף גיך און געבראַכט מיט זיך אַ סך פרישע קאַלטע לופט און שניי. זײַנע באַקן זײַנען געווען רויט, ווי בײַ אַ קינד. ער האָט אַרומגעכאַפּט די אייניקלעך און זיך מיט זיי צעקושט.

און אַזוי ווי ער האָט נאָר אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם מאַנטל און דעם קאַפּעליוש און אַוועקגעשטעלט דעם שטעקן, האָט ער זיך גלײַך גענומען אויפּפּאַקן דאָס פּעקל.

די קינדער האָבן געטאַנצט און געשפּרונגען פון פרייד און אומגעדולד. זיי האָבן שוין געוואָלט וויסן

וואס דארטן, אין דעם פעקל, געפינט זיך.

און דער זיידע כייעם האט אנגעהויבן ארויס־שלעפן פון פעקל מאטאנעס, און מיט יעדער מאטאנע, וואס ער האט ארויסגעשלעפט, איז די פרייד געווארן גרעסער: אן עראפלאן, א באן, א שיף, א ליאלקע און א בילד פון א וואלד.

די אייניקלעך האבן גענומען די שפילעכלעך אין די הענט אריין, זיי באקוקט און באטראכט. זיי האבן זיך איבערגעקוקט איינער מיטן צווייטן און זיך עפעס פארטראכט: ערשטנס, זיינען דא פינף זאכן, ווי אזוי זשע וועלן זיי זיך צעטיילן? — און פאר וועמען איז די באן, און פאר וועמען איז די שיף? — דער עראפלאן איז איינשטימיק באשטימט געווארן פאר ס ע מ י ן. די ליאלקע איז באלד, אן קריגעריי, ארי־בער צו פ ר ע נ צ י ס ן. אבער צו וואס איז דאס וואלד־בילד?

אבער באלד האט דער זיידע כייעם ארויסגע־באפט פון קעשענע צוויי דריידלעך און זיי אוועק־געלאזט איבערן טיש. זיי האבן זיך גערדרייט שנעל, ווי א ווינטל, א וויבערל. די קינדערשע אויגן זיינען צוגעצויגן געווארן צו די דריידלעך. און אז די דרייד־לעך האבן זיך אנגעמאטערט ביים דרייען, האבן זיי זיך אנגעהויבן וואקלען, ווי שיקערע, געפאלן פון די

פיס, ביז זיי זיינען אנטעכטיק אוועקגעפאלן אויפן טיש און געבליבן ליגן שטילע.

— און איצט, מיינע טייערע קינדערלעך, — האט דער זיידע זיך אוועקגעזעצט, — רוקט אריס צווי בענקלעך, זעצט זיך אוועק די פיינע מענטשן, וועלן מיר אייך דערציילן א מייסע מיט מייסעס.

די אייניקלעך האבן זיך אוועקגעזעצט און אנגעשטעלט מויל און אויערן און גרויסע אויגן. זיי קענען שוין זייער זיידן. ער, אז ער דערציילט זיי א מייסע, איז דאס ווי אין טעאטער, ווי אין א מואווי. ער מאכט דערביי פארשיידענע גרימאסן, באוועגונגען. ער זינגט צו א לידל און ביים אפילע עטלעכע מאל די שטימע.

און דער זיידע האט זיי נאכאמאל דערמאנט, אז זיי זיינען אידישע קינדער. און אידישע קינדער דארפן וויסן די געשיכטע פון אידישן פאלק, די געשיכטע פון די אידישע מאסן פון אלע צייטן און אין יעדן לאנד.

ער האט אנגעהויבן מיט דער מייסע פון כאנוקע. דערביי האט ער געדרייט דאס דריידל און דערקלערט די בוכשטאבן נ. ג. ה. ש. ער האט דערציילט פון די מאקאבייער און זייער קאמף פאר פרייהייט. און

דערביי האָט ער זיך אויפגעשטעלט און נאָכגעמאַכט די העלדן מאַטיסיאָהו און דערנאָך יעהודע.

און דערנאָך האָט ער זיי דערציילט פון פיל אַנדערע העלדן אין דער לאַנגער אידישער געשיכטע.

ביז ער איז געקומען צו דער לעצטער וועלט־מילכאָמע. ער האָט זיי דערציילט פון דעם גרויסן היסטאָרישן ווידערשטאַנד פון דער „וואַרשעווער געטאָ" און פון אַנדערע געטאָס.

ער האָט זיי דערציילט פון אידישע פּאַרטיזאַנען און העלדן פון די אַרמייען, וואָס האָבן זיך געשלאָגן קעגן היטלערן.

ער האָט זיי דערציילט פון אידישע קינדער־פּאַרטיזאַנען, קינדער־העלדן —

אידן האָבן אין יעדער צייט און אין יעדן לאַנד געקעמפט פאַר פרייהייט. אָבער ניט יעדעס לאַנד האָט געגעבן אידן פולע פרייהייט, פולע גלייכהייט מיט אַלע אַנדערע מענטשן, פעלקער.

בלויז איין לאַנד איז דאָ אויף דער וועלט, דער סאָוועטן־פאַרבאַנד, וואו מע טאָר קיין אידן ניט זידלען, מ׳טאָר ניט שלאָגן קיין אידיש קינד, מ׳טאָר ביכלאַל ניט רעדן קיין שלעכטס אויף אַ מענטשן דערפאַר, וואָס ער רעדט אויף אַן אַנדער שפּראַך, אָדער האָט אַן אַנדער־אויסקוק, אַן אַנדער הויט.

און דאס לאנד, — דערציילט וויטער דער זיידע כייעס, — ווערט באלד ד ר י י ס י ק י א ר י ו נ ג.

אמאל האט דארטן געהערשט א קעניג, א צאר. ער האט געהאלטן די ארבעטער און פויערים ווי שקלאפן. ער האט אויך פארשקלאפט די אידן און זייער אפט געהייסן מאכן פאגראמען אויף זיי, ווי היטלער און זיינע פאשיסטן.

איז געקומען א ז י י ד ע ל ע נ י ן אין יאר 1917. ער האט געלערנט די ארבעטער און די פויערים ווי אזוי איינצופירן א פריי לאנד. די ארבעטער און דאס פאלק האבן ארונטערגעווארפן דעם קעניג און איינגעפירט א נײ, פריי לעבן. און די אידן פון יענעם לאנד האבן געהאלפן איינפירן א נײ לעבן.

זיבן יאר האט דער ז י י ד ע ל ע נ י ן גע־פירט דאס גרויסע לאנד מיט א סאך פעלקער. און אלע פעלקער האבן זיך אויסגעלערנט צו זיין פריינט־לעך איינער צום צווייטן און לעבן צווישן זיך אין שאלעם.

און ווען דער ז י י ד ע ל ע נ י ן איז גע־שטארבן אין 1924 האט זיין פלאץ פארנומען א צווייטער פריינט און פירער פון די ארבעטער און פעלקער פון יענעם לאנד, דער ז י י ד ע ס ט א ל י ן.
און ווען היטלער און זיינע פאשיסטן זיינען בא־

פאַלן דעם סאָוועטן־פאַרבאַנד, האָט דער זיידע סטאַ־לין, דער גרעסטער און קליגסטער גענעראַל איבער דער וועלט, געפירט די אַרמייען פון די פעלקער, די ר ו י ט ע אַ ר מ י י , און די שלאַכטן און צעשלאָגן די פאַשיסטישע אַרמייען.

און אַ סאַך אידן האָבן זיך געשלאָגן ווי גרויסע העלדן. און אַ סאַך אידישע קינדער זיינען געוועזן גרויסע העלדן.

דערפאַר האָבן די אידן דאָרטן אַ גרויס לאַנד, וואָס ציט זיך פון איין גרויסן טייך בירא צו אַ צווייטן גרויסן טייך בידזשאַן. און דאָס לאַנד הייסט טאַקע דערפאַר ב י ר אַ ־ ב י ד ז ש אַ ן .

און ווען די מילכאָמע האָט זיך געענדיקט, האָט מען געפונען אַ סאַך אידישע קינדער אין די וועלדער, וואָס זיינען אַנטלאָפן פון היטלערס סאָלדאַטן, ווייל ווען זיי פלעגן כאַפּן אידישע קינדער, די היטלעריסטן, האָבן זיי זיי גלייך געהאַרגעט. האָט מען גענומען אָט־די אידישע קינדער, יעסוימים, וואָס זייערע טאַ־טעס און מאַמעס זיינען געהאַרגעט אָדער דערמאַר־דעט געוואָרן פון די היטלער־פאַשיסטן, און מ׳האָט זיי אָוועקגעשיקט אין דעם אידישן געגנט־לאַנד „בי־ראַ־בידזשאַן״. און דאָרטן וועלן זיי אויסוואַקסן גרויסע געלערנטע מענטשן...

און אימעטום, וואו עס זיינען פאַראַן אידן, וואָס האָבן ליב אַזאַ לאַנד, ווי דער סאָוועטן־פאַרבאַנד, וואָס האָט געגעבן פולע פרייהייט צו די אידן, גלייך מיט אַלע פעלקער; וואָס האָט געגעבן „ביראָ־ביד־זשאַן", — העלפן זיי יענעם לאַנד, העלפן זיי יע־נע אידישע יעסוימים . . .

דער זיידע בייעס איז געבליבן שטיל. ער האָט אַריינגעקוקט אין די אויגן פון זיינע אייניק־לעך. ער האָט געוואָלט זען צי זיי האָבן פאַרשטאַנען זיינע רייד. ביידע אייניקלעך, סעמי און פרענצים, האָבן זיך פריער דורכגעקוקט מיט די אויגן, דערנאָך האָבן זיי זיך שטיל געסוידעט. און דערנאָך האָבן זיי מיטאַמאָל געזאָגט:

— זיידע, זיידע, מיר האָבן אַזוי פיל שפּילע־לעך, לאָמיר אַ טייל שיקן קיין ביראָ־בידזשאַן, צו יע־נע קינדער!

דער זיידע האָט זיך שטאַרק געפרייט און נאָכ־אַמאָל אַרומגעכאַפּט קושן זיינע אייניקלעך.

— איר ווייסט מיינע קינדערלעך, די גאַנצע וועלט וועט וויסן, אַז איר זייט גוטע אייניקלעך. ווייל יעדער איינער, וואָס שיקט עפּעס אַהין, ווערט עס פאַרשריבן. דאָרטן, אין ביראָ־בידזשאַן, זיצן גרויסע שרייבער און זיי פאַרשרייבן יעדן איינעמס

גאָמען, וואָס איז אַ פּריינט צו זיי, וואָס העלפט זיי אין אַ נויט. ס'וועלן ווערן פאַרשריבן די נעמען פון אייך, מיינע אייניקלעך, סעמי און פרענציס, וואָס האָבן געשיקט מאַטאָנעס . . .

— ס'וועט פאַרשריבן ווערן אין בירא־בידזשאַן?! — האָבן די אייניקלעך געקוקט צום זיידן.

— און עס קען נאָך זיין, — האָט דער ז י י ד ע כ י י ע ם געשפּונען פאַר זיינע אייניקלעך אַ כאַלעם, — אַז אין צוואַנציק יאָר אַרום, ווען איר וועט שוין זיין גרויסע, דערוואַקסענע, וועט די וועלט גאָר האָבן אַן אַנדער פּאָנים. איבער דער גאַנצער וועלט וועט מען לעבן פריי. דער פרייער סאָוועטן־פאַרבאַנד וועט פראַווען אַ פופציק יאָריקן יובילעי. פון דער גאַנצער וועלט וועט מען פאָרן אהין באַגריסן דאָס לאַנד; און אויך אידן פון דער גאַנצער וועלט וועלן פאָרן באַזוכן „בירא־בידזשאַן". און איר, מיינע אייניקלעך, וועט פאָרן פון ב ר אַ נ ז ו ו י ל אַלס דעלעגאַטן. און איר וועט אַריינקומען אין דעם גרויסן מוזיי־אַרכיוו־ביבליאָטעק אין בירא־בידזשאַן און איר וועט לייענען און לייענען נעמען פון אידן, אידישע קינדער פון דער גאַנצער וועלט, וואָס האָבן אַמאָל געהאָלפן זייער לאַנד, וועט איר באַגעגענען די נעמען סעמי און פרענציס פון בראַנזוויל . . .

יאָ, יאָ, עס ווערט פאַרשריבן אין בירא־בידזשאַן!

אין אַ לאַנד

אויף יענער זייט יאַם געפינען זיך אַ סאַך לענ־דער. צווישן אַלע איז דאָס גרעסטע געווען ניקאָלאַי־לאַנד. און דאָס לאַנד איז געווען זייער און זייער גרויס און ברייט און לאַנג. זילבערנע טייכן האָבן דאָרטן געפלאָסן. גערדיכטע וועלדער האָבן זיך גע־צויגן און ביימער זיינען געווען דאָרטן אַזוי פיל, ווי די טראָפּנס אין יאַם.

הייזער זיינען געשטאַנען דאָרטן פּאַלאַצן — פון גין־גאָלד. באַלויכטן פון דרויסן און אינעווייניק מיט גרויסע לאָמפּן. יעדער לאָמפּ האָט אַזוי געלויכטן ביי־נאַכט, ווי די זון ביי טאָג. די פּאָדלאָגעס זיינען גע־ווען געמאַכט פון מאַרמל־שטיינער. טעפּיכער — פון די שענסטע פאַרבן און קאָלירן האָבן זיך צעשפּרייט. די פענצטער זיינען געווען געמאַכט פון גאָלדענע בריליאַנטן.

אַ יאָ, קינדער, זייער אַ רייך לאַנד!

אָבער אין דעם לאַנד האָבן געוואוינט עפּשער הונדערט זיבן־און־פופציק מיליאָן מענטשן. און אַלע האָבן זייער שווער געאַרבעט. ווער ס׳האָט זיין מי אוועקגעלייגט אויף די פעלדער, ווער ס׳האָט זיינע קרעפטן אוועקגעגעבן אויף די פאַבריקן, אין די שע־פּער. אַלע האָבן ערלעך געאַרבעט, נאָר זיי זיינען גע־ווען זייער אָרעם.

זיי זיינען געווען אַזעלכע אָרעמע מענטשן, אַז זיי האָבן אפילו ניט געהאַט גענוג געלט צו קויפן זייערע קינדערלעך שיך און קליידער.

פלעגן די קינדער פרעגן:

— פּאַפּעס, מאַמעס, איר אַרבעט אַזוי שווער אַ גאַנצן טאָג; ווער נעמט צו אייערע פאַרדינסטן?

— אָט זעט איר דאָרטן, קינדערלעך, די רייכע פּאַלאַצן? אינעווייניק וואוינט אונדזער קייסער ני־קאָלאַי. ער דאַרף האָבן אַ סאַך גאָלד און זילבער און בריליאַנטן צו באַשיינען און באַלייכטן זיינע גאָלדענע צימערן. וואו זאָל ער נעמען? אַז אַרבעטן וויל ער ניט, פאַרדינט ער ניט. שיקט ער אַרויס שלעכטע מענטשן מיט בייטשן. זיי שלאָגן אונדז, מיר זאָלן אַוועקגעבן אַלץ דעם קעניג. גיבן מיר אַוועק. זיינען מיר אָרעם, און דער קעניג רייך.

האָבן קינדער געטראַכט און געטראַכט, ווי אַזוי צו העלפן זייערע עלטערן.

איינמאָל האָבן זיי געהערט, אַז אויף דעם הויכן און גרויסן באַרג „קאַמפּאַרט" וואוינט אַ שמיד. ער מאַכט ס ע ר פּ ן פאַר די פּויערים און ה אַ מ ע ר ס פאַר די אַרבעטער. און ער איז זייער אַ קלוגער מענטש. און ער איז זייער און זייער אַ גוטער. און קינדערלעך האָט ער ליב, ווי זיינע אויגן אין קאָפּ. און

זיין נאָמען איז לעני ן.

האָבן זיך צונויפגענומען אַלע קינדער פון ניקאָ־לאַי־לאַנד און זיינען אַוועק צום שמיד. אַז דער לענין, דער שמיד, האָט זיי דערזען, האָט ער זיך זייער און זייער דערפרייט. ער האָט אַלע אויסגעזעצט אויפן בארג, געגעבן צוקערקעס און לעקעכלעך און זיי גע־מאַכט צאַצקעס.

האָבן די קינדערלעך געדאַנקט דעם שמיד פאַר אַלע גוטע זאַכן און זיי האָבן צו אים אַזוי געזאָגט:

— הער זיך איין, פעטער לענין. מ׳האָט אונדז געזאָגט, אַז דו ביזט זייער אַ קלוגער מאַן. ווילן מיר דיך פרעגן דריי פראַגן. אויב דו וועסט אונדז גוט פאַרענטפערן, וועלן מיר דיך אייביק און אייביק ליב האָבן און געדענקען.

ערשטנס: ווען וועלן אונדזערע עלטערן אויפ־הערן צו אַרבעטן אַזוי שווער?

צווייטנס: וויפיל ברויטן עסט אונדזער קעניג ניקאָלאַי אויף איין טאָג?

דריטנס: ווי אַזוי מאַכט מען שיך?

האָט דער שמיד זיך צעשמייכלט און האָט זיי אַזוי געענטפערט:

— איך זע דאָך, קינדערלעך, אַז איר זענט זייער טייערע און ליבע און איר האָט גוטע קעפּלעך אויף

זיך. וועל איך אייך ענטפערן אויף אַלע דריי פראַגן.

אייערע עלטערן וועלן אַרבעטן אַזוי לאַנג שווער ביז זיי וועלן קריגן סייכל, פאַרשטאַנד, און נישט אַוועקגעבן זייערע פאַרדינסטן צום קעניג.

דער קעניג ניקאָלאַי עסט זייער ווייניק ברויט. אָבער ער מאַכט זיי קאַליע. אַ שטייגער, ער גיט איין בים אין אַ ברויט, דאָס איבעריקע הייסט ער אַריינ־וואַרפן אין יאַם אַריין. אַזוי קען ער הייסן אַרויס־וואַרפן עפּשער הונדערט ברויטן אַ טאָג.

און שיך, קינדערלעך, קענט איר ניט מאַכן, איר זענט נאָך קליין.

נאָר איך וועל אייך געבן אַ גוטע עצה. אויב איר וועט מיר פאָלגן, וועט זיין גוט פאַר אַלע מענטשן פון אונדזער לאַנד.

אַזוי ווי אונדזער קעניג איז זייער אַ שלעכטער, און אַרבעטן האָט ער פיינט, און אַ מענטש, וואָס גייט אַרום ליידיק, און איז נאָך אַ בייזער אויך דערצו, ד אַ ר ף ש ט אַ ר ב ן . יאָ, יאָ, קינדערלעך, איין מענטש, וואָס נעמט צו דאָס עסן און די קליידער ביי הונדערט זיבן־און־פופציק מיליאָן מענטשן, טאָר ניט לעבן. זאָלן מיר אים א ו י ס ה ו נ ג ע ר ן .

אַלע אייערע עלטערן, וואָס אַרבעטן אויף די פעלדער, אין די פאַבריקן, אין בעקערייען, זאָלן

אוועקלייגן די אַרבעט. זאָלן זיי אַלע קומען אַהער, אויפן באַרג. וועט דאָרטן, אין זייגע פּאַלאַצן, דער קע־ניג ניט האָבן וואָס צו עסן, וועט ער שטאַרבן פון הונגער. וועלן אייערע עלטערן ניט דאַרפן אַרבעטן שווער, און איר וועט האָבן שיך.

האָבן די קינדערס אויגן אָנגעהויבן צו שטראַלן פון פרייד. ס׳איז זיי זייער געפעלן געוואָרן די אייצע פונעם שמיד. האָבן זיי געשלאָסן די הענט און אַוועק צו זייערע עלטערן מיט אַ געזאַנג:

„לאָמיר קינדער,
אַלע קינדער,
זינגען אַ שיינע ליד
אונדזער גוטן,
אונדזער קלוגן
לעניגען דעם שמיד״.
און אַזוי איז טאַקע געווען.

אין אַ מיטוואָך פאַרטאָג, איידער די זון האָט זיך אַרויסגערוקט פון הינטערן באַרג, האָט לעניגן דער שמיד אויפגעהאַנגען אויפן שפּיץ פון „קאָמפאָרט״ אַ גרויסן האַמער און אַ ברייטן סערפּ. דער האַמער און דער סערפּ זיינען געווען רויט, ווי פייער. ווייל דאָס אייזן איז געווען אָנגעברענט און צעגליט. און פונ־דערווייטנס האָט זיך אויסגעדוכט, אַז אַ נייע לעוואָנע

האָט זיך באַוויזן.

דאָס איז געווען דער צייכן.

און אַלע אַרבעטער און פּאַרמערס פון ניקאָלאַי־לאַנד, מיט זייערע פרויען און קינדער, האָבן זיך געלאָזט צום באַרג, צום שמיד. אויפן וועג האָבן זיי געבונדן דעם קעניגס שמייסערס און דינערס און מיטגעשלעפּט מיט זיך.

און ווען דער שלעכטער קייסער ניקאָלאַי האָט זיך אויפגעכאַפּט (און קעניגן און פּרינצן שלאָפן דאָך שפּעט. וואָס האָבן זיי צו טאָן?), איז געווען זייער שטיל אין זיין לאַנד. די קוימענס פון די פאַבריקן און שעפּער האָבן נים געפייפט. די האַמערס און די מאַשינען האָבן נים געקלאַפּט, און די קאַסעס און סערפּן האָבן נים געקלונגען אויף די פעלדער.

איז געלעגן דער פוילער קעניג אַ נאַקעטער אויף זיין בעט. ער איז געוואוינט געווען, מ׳זאָל אים אָנטאָן, באַדינען, ווי אַ פּיצעלע קינד. ער האָט געשריגן, געוויינט און געקלאַגט, אָבער קיינער האָט אים נים געענטפערט. מ׳האָט אים נים דערלאַנגט קיין עסן און קיין טראָפּן וואַסער. איז ער אַזוי געלעגן, ביז ער איז אויסגעגאַנגען.

האָבן זיך אַלע מענטשן אַראָפּגעלאָזט צוריק אין לאַנד אַריין. זיי האָבן זיך מיט אַמאָל דערפילט אַלע

שלוימע דאווידמאן

פריי, אלע גלייך.

און דעם שמיד, לענינען, האבן זיי געמאכט פאר זייער פירער. און זייער לאנד האבן זיי א־נאמען גע־געבן לענין־לאנד.

פון דעמאלט־אן ארבעטן שוין ניט די עלטערן אזוי שווער, און די קינדערלעך האבן אלע שיך.

אלע טאג שפאצירן זיי אין די גאסן, די קינדער, און זינגען זייער ליד:

„לאמיר קינדער,
אלע קינדער,
זינגען א שיינע ליד
אונדזער גוטן,
אונדזער קלוגן
לענינען דעם שמיד".

(געדרוקט ארום 1928 אין דער „פרייהייט")

גודמאַן, סילוויע און ה. ראָזענטאַל, דר. א. קאַפּלאָוויץ, דר. מאַקס סילווער, דר. ל. י. גליקמאַן, סאָפּאָלסקי, ב. אַדלער, ס. בערעזניאַק.
דר. העררי ליבאָוויץ, דר. סי. גלאַסמאַן, שמואל וואָלאָוויץ, דר. מענועל מאַנטעל, דר. ס. שומאַכער, דר. ס. לובין, דר. מאַקס־וועל קאָופמאַן, דזשעק קופּער, דר. מ. ל. מיזולמאַן, י. קאַל, דזשאָ גראַנד, ס. קוגלער, לואיס דראַבקין, יוסף פּריז, ל. פּייוו, פּעני אָרעצקי, דייוו גינגאָלד, פּיליפּ ראָטמאַן, ראָזע וובראָוו, העררי מינץ, י. ראַבינאָוויץ, ב. קוואַט, סעם דזשעקסאָן, י. מאַרגאָלין, יוסף מ. רוסלער, העררי גימפּל, מאָריס הורוויץ, אָסקאַר, פּרענציס און גלעדיס פּאַפּאָוויץ, מילטאָן פּיין, אייב פרידמאַן, ב. מיסאָן, דאָרע בעלסקי, וויליאַם שוואַרץ, א. קראַוז, סאָניא דעיע, מ. שאַפּיראָ, רימיים, דר. ס. י. קאָהען, העררי מ. ווייגבערג, י. פּרעס, ראָזע פיינגאָלד, אָסקאַר א. ראָמאַן, דאָרע וואַקסמאַן יעקב סאָבל.
ס. וועקסלער, רובין רעזניקאָוו, מיריעם פרידמאַן, דזשאָרדזש סיגאַל, דר. מעטיו לעווין, י. שילער, קלמן סאַקס, ה. י. ווייצמאַן, עסטל וואַגנער, דר. אברהם ראָטענבערג, דר. לואיס שאַצאָוו, פּערל בראָדסקי, ר. און ס. סמיט, נ. באָרנשטיין, פּיליפּ יאַקיר, מאיר מראַכטמאַן, י. מראַכטמאַן, פּאָריערס דזשווינס קאָנסיל, העררי קאָזאַן, ג. זוקאָף, מ. מילשטיין, דר. טשאַרלס מ. פּיין, דר. ס. י. בריטמאַן, מ. קליין.
מיר האָפן, אַז איר, אייערע פריינט, באַקאַנטע, אייגענע, וועלן העלפן אַרויסגעבן דעם צווייטן באַנד, דורך אַריינשיקן אַ באַלדיקן ענטפער מיט אַ באַשטעלונג.

אייער מיט בעסטע גרוסן,

שלמה דאַווידמאַן.

מאַן, רבקה ליבאָוויץ, ר. מילסאָן, ל. בעקער, סאָניע אַראָנאָוויץ, ל. גערש, איזידאָר אָפּנבערג, ה. קאַוועצנסקי, י. סטיפּעלמאַן, גיטל גאַרעליק, ל. סאַנקאָ, אברהם ראָזנבאום, מרדכי יחסן, מ. קאָהען, ס. מאַנדעל, ה. גרינשפּאַן, סעם קריסטמאַן, ס. װינער, ה. סמאָ־לינסקי, דוד און ראָזע באָהאַרס, דוד שטריקמאַן, סעם לעמבערג, מאַלי סיימאָן, גוטמאַן, חוה סטאַר, מאָריס האָפּמאַן, בערטאַ שולץ, ל. װאַסערשטיין, ל. אונגער, הערי טויבין, ב. איצקאָוויץ.

ראַבינאָוויץ, ה. באַבראָװ, יצחק ראָס, א. איזראַיל, ר. קראַוויצקי, ל. גרינבלאַט, שרה ניומאַן, ה. ראַבינאָוויץ, איידע שניידערמאַן, ה. גענדעל, א. מעלער, ס. מאזער, יעקב אייזנבאַנד, ה. פּאַרמעט, סעם בערג, ראָזע װאַלאַך, ראָזע יאַנושעווסקי, ר. סילווער, בעלאַ לערמאַן, א. סיגעל, אַדעל ראַבינאָוויץ, ר. אַלפּער, הערי אַדלער, קאַרל בראָדסקי, א. קאַבינסקי, ריווע קאָהען, ב. שולמאַן־בלום, בנימין ליפּשיץ, לעאָנאַרד פּ. לובערמאַן, ט. קאַפּלאַן, נייטן קאַנטאָר, ה. זעמסקי, מייער מילשטיין, שטיינער, שמואל װערנער, סעם גינגאָלד, א. גאַרסטמאַן, מ. מיקעלבאַנק, בעלאַ ה. מיטשעל, פּעני גינדוס, אַנע ראָזען, סעם בלינדערמאַן, ישראל טימאָנער, מ. ספּאַנ־דושין, מ. גורעוויץ, ה. שולמאַן, מאַקס ספּאַרבער, סעם זיסמאַן, מעלווין טאָקאָלאָװ, דוד גאָלדין, ד. פּערלמוטער, י. גאָלד, אברהם טשאַפּאָװ, י. װייסמאַן, ט. סי. שובערט, יעקב טאַדאָװסקי, אַלעקס ראַפּאַל, א. י. גאָלדמאַן, ראָזע סאַרווער, ראָזע און ל. װייספעלד, ה. פּרעקער.

י. גאַלעצקי, מאַקס לעווין, אַלעקס װיטקין, װיליאַם עקשטיין, ד. נייבערג, ראָזע קאָהען, מאַקסיס, סיידי האַלפּערין, אידיס סרול, מאַניאַ לעווין, ס. מייערס, פּ. עפּלבוים, י. קאָרן, ל. נודעלמאַן, לואיס װאַנדלער, ד. ליבלין, רחל סלאָבאָדקין, יאָסל זאַלאַװיץ, מאָריס טראובער, אָסקאַר שניידער, דר. מאַקס גאָלדשטיין, דר. לעאָן ג. פישער, י. פּאָסט, דר. א. גאַרבער, דר. מ. מ. גאָלדשטיין, פּ. ראַבינאָוויץ, דר. ד. גינגאָלד, דר. מ. פרידמאַן, טשאַרנע און א. נאַזימאָוויץ, מ. דזשעראַל, דר. רודאָלף גאָלדבערג, א. פּיטערס, דר. ד. פּאַרבער, באָריס און מאַלווינע גאָלדשטיין, דר. ל. גרינבערג, דר. רובין פינקעלשטיין, דר. יונה הוירש, דר. ס. פעלדמאַן,

נױרדזשוירזי שטאַט

מ. און ע. דראַבקין, איידע באַדאַש, סילװיע נאַטקין, יוסף גאַרבער, פּיליפּ קאַרפּ, יוסף אַרנאָלד, שמואל לעװין, אַלפרעד קיניג, א. מיקס, שרה ליבערזאָן, לאה יאַפע, א. װיינבערג, װאַרטסקי, הערי עפּלבוים, יוסף שניידמאַן, ב. ראַבינס, י. שורעק, מאיר קושניר.

קאָנעקטיקוט שטאַט

ש. שוקאָװסקי, עסל, י. װיינשל.

װיסקאָנסין שטאַט

װיליאַם און ראָזע לייזער, לייזער און בתיה ליטװין, מאַטיס און גיטל ליטװין, ביילע שעכטמאַן, ה. גענדעלמאַן.

ניו־יאָרק שטאַט

סעם בילער, רבי שמואל ע. טיקטין, פּ. לעדערמאַן, יאַנקל סטילמאַן, מאַלי קאַסלער, י. קופּערמאַן, י. מאַנוק, מאַקס פּערלאָװ, ה. קעסלער, גאָלד פּעלדמאַן, דר. קאַרל שוגער, בעלאַ און אָסקאַר לאַנדיס, דר. בערנאַרד װעלט, מ. שיינעס, איזידאָר פּערסקי, מאַלי בערשען, הערמאַן בראון, דינה ליטװין, ב. פּאָרטנאָי, אָסקאַר דיקשטיין, י. קוסטאַנאָװיץ, עלי דאַבריס, דזשעק פרידמאַן, בעלא פישמאַן־שניידער, בלענטש גודמאַן, אגוסטא גראָסער, י. אַלשאַנסקי, העלען ליפּשיץ, לעאָן גערץ, י. קאַסמאַן, רבקה גאָ־לאָמב, ר. גאָלד, שמואל הייבער, י. גאָלוב, בערטאַ פינקלער, גאָסי מורינסאָן, גאָלדע גרינבערג, ג. קאַץ, פּיליפּ קאַמפּ, יעקב לייזעראָװיץ, ל. שיין, האַנע העלפּמאַן, מאַקס ניװערט, מייק מילער. אַנע אָסטראָװ, ה. נאָװיק, י. פּאָדאָלסקי, פּיליפּ פּרושאַנסקי, יעקב ז. האָלמשטאָק, איזידאָר גודװיג, שמואל דעמבוס, סעם נעלסאָן, יוליוס קימבערג, פּאָל הייבאָװיץ, ל. גאָלאָװיץ, יוסף הער־

וואשינגטאָן, ד. ס.

ש. שינבערג, אַנע מירין, י. יאַסע.

קאָלאָראַדאָ שטאַט

סעם באַדיס, בערנאַרד בערמאַן.

אַרגענטינע

עליע שמערקאָוויץ.

קאַנאַדע

אידישע פאָלק ביבליאָטעק, ש. שואַם.

אילינאָי שטאַט

דוד ליפשיץ, מיני גיבס, י. צנענבערג, שרה לאַנגבערג, מאיר פרילוצקי, קייט קריגער, ע. ה. גודמאַן, פאולין בוירגס, ס. מ. קאָהען, א. י. גוסינאָוו, דזשאָרדזש כסעק, סעם יאַשאָן, לואיס קאַסעל, ס. חיים, דר. מאַנוס, שרה און סעם אַראָנאָוו.

מאַסאַטשוזעטס שטאַט

ס. מ. הייד, ה. עדעלשטיין, ה. ד. לין, ס. ל. מילער, יעקב שטיינער, סעם פאָלאַק, ראָוז מאַלין.

קאַליפאָרניע שטאַט

מ. מילמאַן מאַקס פאַגאָרעלסקי, ה. אַלטמאַן, א. קאָהען, אַנאַ שטיינבערג, אוירוויצ, סאָפיה, אַרטור, ריי ראָד סייבערג, רוט קאַסטין, מיני ריווקין, ס. קלאַפערמאַן.

אַ האַרציקן דאַנק

איך, אַלע מיינע פריינט, לייענער, באַקאַנטע און אייגענע, וואָס האָבן צוגעשיקט אַ געהיטע סומע געלט און דערמיט מיטגעהאָלפן אַרויסצוגעבן דעם ערשטן באַנד פון מיינע שריפטן:

פענסילוועניע שטאַט

גרשון און מערי באַרנשטיין, ב. פערלמאַן, משה מוזיקאַנסקי, יוסף ליטווין, משה מאַראַף, אברהם לערנער, א. מאַקלער, מאַקס דזשענקינס, סילווערמאַן, י. בראַנשטיין, מאַקס פאַנשעל, מ. פלעגיל, דוד שוחט, דאָרע און יוסף קירשבוים, מ. סיגאַל, אַנאַ קרייצער, מאָריס מיכלין, ה. סיגאַל, יודים קאַבאַקעריס, שמואל קריימער, אַלבערט קיסין, משה סידער, פיליפ גווירסאַן.

מישיגען שטאַט

ה. פערלמאַן ה. קאַרפ, מ. קאַרפ, לואיס גאַרין, אַ. קראַסמאַן, מאיר אַלפערט, משה שעכטער, איטע שוחט, סאַל שוחט-שייפער, פרויעם סיגל, דוד בראון, י. קימעל, מ. גורעקי, י. ווײַנשטיין, ה. קראַפט, אַנע קושניר, עד באַסעל, לואיס ריווקין.

מיזורי שטאַט

ג. אינגעלשטיין, ה. סילווער.

אָהייאָ שטאַט

מאָריס בין.

STORIES AND NOVELS
by
SOLOMON DAVIDMAN

1. A Jew's Head.
2. The Heroic Aviator of Kinderland.
3. "Out of the Ghetto I Cry to Thee."
4. The Merchant of New York.
5. Bronx Millionaires.
6. Biro-Bidjan.

To be published:

7. In an Ailing World.
8. The Novel Is Finished.
9. The Mother of Brooklyn.
10. And Again the Red Army Liberated Us.
11. The Hunchbacked Rabbi and His Wife.
12. The Nurse and the Soldier.
13. Heroes of Camp Kinderland.
14. to 25: Short Stories of Jewish Life.

The price of each book will be two dollars.

Miriam Friedman, Bronx
George Segal, B'klyn
Dr. Matthew Levine, N. Y. C.
Bernard Berman, Denver
J. Schiller, B'klyn
Kolman Sacks, B'klyn
H. J. Weitzman, N. Y. C.
Ethel Wagner, N. Y. C.
Meyer Kushner, Union City, N. J.
Dr. Abraham Rothenberg, N. Y. C.
Dr. Louis Schatzov
H. Segal, Phila.
Minnie Rivkin, Venice, Calif.
P. Brodsky, Bronx
J. Kabakeris, Pittsburgh
R. & S. Smith, B'klyn
N. Bornstein, B'klyn
P. Yaker, B'klyn
I. Trachtman, B'klyn
Meyer Trachtman, B'klyn
Furriers Joint Council of N. Y.
Harry Kazan, Bronx
I. Korn, Bronx
G. Zukof, New York
M. Millstein, New York
S. Klapperman, Los Angeles
Dr. C. M. Fine, B'klyn
Dr. C. Breitman, B'klyn
M. Klein, Bronx
S. Kramer, Phila.
A. Kissin, New Castle
Moishe Seder, Pittsburgh
Max Jenkins, Pittsburgh
Philip Gerson, Pittsburgh
B. Itskowitz, B'klyn

Dr. Manuel Mantell, Brooklyn
Dr. S. J. Schumacher, Bronx
Dr. S. Lubin, B'klyn
Dr. Maxwell Kaufman, Brooklyn
Jack Cooper, B'klyn
Dr. Murray L. Meiselman, B'klyn
I. Kahl, Woodside, N. Y.
Geo. Grand, Forest Hills, N. Y.
S. Kugler, B'klyn
Louis Drabkin, B'klyn
Joseph Price, Bronx
Harry Applebaum, Newark, N. J.
Fanny Oretsky, N. Y. C.
Dave Gingold, Bronx
Philip Rothman, Bronx
Mrs. Rose Dubrow, Rockaway
Harry Mintz, B'klyn
I. Rabinowitz, N. Y. C.
J. Kwatt, B'klyn
Sam Jackson, B'klyn
I. Margolin, B'klyn
Morris Hurwitz, Bronx
Joseph M. Russler, Bronx
Harry Gimple, B'klyn
Oscar Popowitz, B'klyn
Rrances Popowitz Brooklyn
Gladys Popowitz, B'klyn
Milton Fein, Bronx
Rae Rudd Thyberg, Los Angeles, Calif.
Abe Friedman, Bronx
Ed. Bussell, Detroit
Mrs. B. Missan, Bronx
Louis Riklin, Detroit
Joseph Shneidman, Newark, N. J.
Dora Belsky, Bronx
Mrs. B. Robbins, Bayonne, N. J.
William Schwartz, Brooklyn
A. Krause, B'klyn
Mrs. Sonia Daye, N. Y. C.
M. Shapiro, B'klyn
Remais, B'klyn
I. Shurek, Guttenberg, N. J.
Dr. Samuel J. Cohen, Brooklyn
Dr. Levy, B'klyn
Harry M. Weinberg, Brooklyn
Rose Mollin,
Mr. I. Press, Corona, L. I.
Mrs. Rose Feingold, Brooklyn
Mrs. S. Schwam, Toronto
Sarah & Sam Aronow, Chicago
Oscar A. Roman, B'klyn
Dora Waxman, Bronx
Roth Costin, Santa Monica, Calif.
Jacob Sobel, N. Y. C.
S. Wexler, B'klyn
Rubin Resnikoff, B'klyn

D. Lieblein, Bronx
Lea Jaffe,
Bloomfield, N. J.
J. Jaffe,
Washington, D. C.
Rochel Slobodkin,
Bronx
Joe Walowitz, B'klyn
H. Silver, Kansas City
Morris Trauber, Bronx
Oscar Schneider,
Brooklyn
Dr. Max Goldstein,
Brooklyn
Dr. Leon G. Fisher,
Brooklyn
Mrs. Anna Steinberg,
Hollywood, Calif.
M. Segal, Phila.
I. Post, B'klyn
Dr. Alexander Gerber,
Brooklyn
Dr. Max M. Goldstein,
Brooklyn
P. Rabinowitz, B'klyn
Dr. D. Gingold, B'klyn
Irving Soffin,
Los Angeles, Calif.
Dr. M. Freedman, B'klyn
Ch. R. A. Nazimowitz,
Brooklyn
M. Gerol, Bronx
Dr Rudolph Goldberg,
Brooklyn
Anna Kreitzer, Phila.
Mrs. Kadish, B'klyn
A. Weinberg,
Flanklinville, N. J.
O. Peters, B'klyn

Dr. David Farber, B'klyn
Wartsky Embroidery,
West N. Y., N. J.
Boris Goldstein, Bronx
Dr. L. Greenberg, B'klyn
A Friend, B'klyn
Anna Kushner, Detroit
Dr. Reubin Finkelstein,
Brooklyn
Dr. John Hircsh, B'klyn
Sophia Hircsh, B'klyn
Sam Pollack,
Chelsea, Mass.
Dr. S. Feldman, B'klyn
G. Wiss,
Rock Island, L. I.
M. & E. Dropkin,
Millburn, N. J.
L. Goodman, B'klyn
Sylvia & H. Rosenthal,
Bronx
Dr. A. Kaplowitz, B'klyn
Dr. M. Silver, Bronx
Dr. M. Manus, Chicago
Dr. L. I. Glickman,
Brooklyn
Elias Smerkovicius,
Argentina
Mrs. Sapalsky, B'klyn
Morris Been,
Youngstown, Ohio
Morris Michlin, Phila.
B. Adler, B'klyn
S. Berezniak, Bronx
Dr. Harry Leibowitz,
Brooklyn
Dr. C. Glassman, B'klyn
S. Walowitz, B'klyn

Sam Gingold, Bronx
A. Gartzman,
Washington, D. C.
Samuel Levine,
Hillside, N. J.
M. Mikelbank, N. Y C.
Alfred Keanig,
West N. Y., N. J.
Bella H. Michel, B'klyn
Fannie Gindus, Bronx
Mrs. A. Mix,
Newark, N. J.
Max Fanshel, Phila.
A. I. Nusinow, Chicago
H. D. Linn, Boston
Anna Rosen, Bronx
S. L. Miller,
Allston, Mass.
Sam Blinderman, B'klyn
Israel Timoner, B'klyn
M. Flegel, Phila.
M. Spongin, Bronx
M. Gurewitz, Bronx
H. Shulman, B'klyn
Max Sporber, Bronx
Sam Zussman, B'klyn
Melvin Sokolow, B'klyn
David Schachet,
Pittsburgh
Dave Goldin, B'klyn
J. Weinstein, Flint, Mich.
Jacob Steiner,
New Bedford, Mass.
D. Perlmutter, B'klyn
J. Gold, B'klyn
Amie Mirin,
Washington, D. C.
Abraham Charoff,
N. Y. C.
Sarah Liberson,
New Brunswick, N. J.
J. Weissman, B'klyn
S. C. Shubert, Bronx
Jacob Sadowsky, B'klyn
Alex Rafal, B'klyn
A. J. Goldman,
Yonkers, N. Y.
George Steck,
Rock Island, Ill.
Rose Sorver, N. Y. C.
L. & Rose Weisfeld,
Joseph & Dora Kirsh-
baum, Phila.
Bronx
H. Precker, N. Y. C.
Ethel I. Weinsel,
New Haven, Conn.
Sam Yashan, Chicago
I. Galatsky, B'klyn
Louis Kassel, Chicago
Max Levin, N. Y. C.
Alex Witkin, B'klyn
Wm Eckstein, B'klyn
D. Neiberg, Bronx
Rose Cohen,
Pickskill, N. Y.
Maxis Clothes, N. Y. C.
Saddie Halperin, Bronx
Edith Srul, B'klyn
Mania Lewin, B'klyn
A. Kohn,
Los Angeles, Calif.
S. Myers, B'klyn
H. Kraft, Detroit
Ph. Applebaum, Bronx
I. Koren, Bronx
L. Needelman, Bronx
Louis Walder, B'klyn

F. Siegel, Detroit
David Brown, Detroit
E. H. Goodman, Chicago
David & Rose Bohart, Bronx
David Strickman, Bronx
Sam Lemberg, B'klyn
Mrs. Mollie Simon, Brooklyn
Gutman, Ozone Park, N. Y.
Eva Starr, B'klyn
Morris Hoffman, N. Y.
Bertha Schultz, B'klyn
L. Waserstein, B'klyn
L.. Unger, Bronx
Harry Taubin, Yonkers, N. Y.
Rabinowitz, Brighton Beach
H. Bobroff, Bronx
Isaac Roth, N. Y. C.
A. Israel, Bronx
Mrs. R. Kravitzky, Bronx
L. Greenblau, B'klyn
A. Mackler, PhPila.
Sarah Newman, Bronx
Philip Karp, Atlantic City, N. J.
H. Rabinowitz, B'klyn
Ida Schneiderman, Brooklyn
H. Gendel, B'klyn
A. Meller, B'klyn
S. Moser, B'klyn
Pauline Burns, Chicago
Jacob Eisenband, B'klyn
H. Parmet, N. Y. C.
Sam Berg, B'klyn
S. Shinberg, Washington, D. C.
Rose Wallach, N. Y. C.
Mrs. Rose Yanushevsky, Bronx
Joseph Aronold, West N. Y., N. J.
Silverman, Phila.
H. Altman, Los Angeles Calif.
Mrs. R. Silver, Bronx
Mrs. B. Lerman, Forest Hills, L. I.
A. Siegel, Bronx, 60
Adele Rabinowitz Bronx
J. Kimmel, Detroit
R. Alper, Richmond Hills, L. I.
Harry Adler, Bronx
Carl Brodsky, N. Y. C.
S. M. Cohen, Chicago
Abr. Kaminsky, Bronx
Reba Cohen, B'klyn
Mrs. B. Shulman-Blum, N. Y. C.
J. Bronstein, Phila.
M. Gurecki, Detroit
Benjamin Lipshitz
Leonard F. Luberman
Ch. Kaplan, B'klyn
Nathan Kantor, B'klyn
H. Zemsky, B'klyn
Meyer Milstein, B'klyn
Steiner, B'klyn
Samuel Werner, Bronx
A Friend, Linden, N. J.

L. Schein, N. Y. C.
Hanna Helfman, Corona, L. I.
S. M. Hyde, Roxbury, Mass.
Joseph Litvin, Phila.
Max Newwirth, N. Y. C.
Mike Miller, Bronx
Mrs. Anna Ostrow, Bronx
I. Ensenberg, Chicago
Louis Goren, Detroit
H. Novick, Bronx
Ida Chodosh, Carteret, N. J.
J. Podolsky, B'klyn
Sylvia Natkin, Newark, N. J.
Philip Pruzansky, N. Y. C.
Max Pogarelsky, Santa Monica, Calif.
Sara Lansberg, Chicago
Jacob . Holmstock, St. Albans, N. Y.
O. Krotman, Detroit
M. Moroff, Reading, Pa.
Isidore Gudwig, Richmond Hill, N. Y.
Samuel Dembus, N. Y. C.
Sam Nelson, B'klyn
Julius Kimberg, Bronx
Meyer Alpert, Detroit
Joseph Garber, Newark, N. J.
Paul Habowitz, Bronx
H. Edelstein, New Haven, Conn.
Mr. S. Shukovsky, Roxbury, Mass.
Mrs. L. Galowitz, Bronx
Joseph Herman, Bronx
Mrs. Rebecca Leibowitz, Brooklyn
R. Millson, B'klyn
L. Becker, B'klyn
Sonia Aronowitz, N. Y. C.
Meyer Prelutsky, Chi.
L. Gers, B'klyn
Mrs. H. Gendelman, Mil.
H. Kavensky, B'klyn
M. Schechter, Detroit
A. Lerner, Phila.
Jewish Public Library, Montreal
Kate Krieger, Chicago
J. Stipelman, B'klyn
Gitel Gorelick, Kew Garden, L. I.
Mrs. Ita Schoichet, Flint, Mich.
L. Sonkin, Bronx
Sol Schoichet-Shafer, Flint, Mich.
Abraham Rosenbaum, Bronx
Mordechai Yachson, N. Y. C.
M. Cohen, B'klyn
S. Mandel, B'klyn
H. Greenspon, B'klyn
Sam Kreitman, Bronx
S. Wiener, B'klyn
Mrs. H. Smolinskqy, Bronx

The following friends and readers are supporters of S. Davidman's "Subway Library":

Sam Biller, B'klyn
Rabbi S. E. Tiktin, Bronx
F. Lederman, B'klyn
Y. Stillman, B'klyn
H. Pearlman, Detroit
Molly Cutler, Bronx
I. Cooperman, B'klyn
G. Burnstein, Norristown, Pa.
J. Manuk, B'klyn
Max Perlow, B'klyn
H. Karp, Detroit
H. Kessler, B'klyn
M. Milman, Los Angeles
Golde Feldman, Bronx
Dr. Carl Sugar, N. Y. C.
Wm & Rose Leizer, Mil.
David Lipschitz, Chicago
B. & O. Landis, Bronx
L. Letwin, Milwaukee
M. Letwin, Milwaukee
Dr. Bernard Welt, N. Y. C.
M. Shanes, B'klyn
Sam Bodis, Denver
Beilah Sheetman, Mil.
Isidor Persky, N. Y. C.
Mollie Bershen, Bronx
Herman Brown, B'klyn
Dina Letwin, Bronx
Mrs. B. Portny, N. Y. C.
Oscar Dickstein, N. Y. C.
J. Kustanowitz, Bronx
Eli Dobris, Bronx
Jack Friedman, Bronx
Bella Fishman-Schneider,, Bronx
Blanche Goodman, B'klyn
B. Pearlman, Phila.
Augusta Grosser, Bronx
Mimmie Gibs, Chicago
J. Olshansky, B'klyn
Helen Lipshutz, N. Y. C.
L Gertz, B'klyn
I. Kassman, Bronx
Rebecca Golomb, B'klyn
Mrs. R. Gold, Bronx
G. Eagelstein, Kansas City
Samuel Haber, Bronx
I. Golub, B'klyn
Bertha Finkler, N. Y. C.
Gossie Murenson, Bronx
M. Musikowsky, Phila.
Mrs. Goldie Greenberg, Bronx
Mr. S. G. Katz, B'klyn
Philip Kamp, Bronx
Jacob Lazarowitz, N. Y. C.

honorable Soviet train. I am drawing into a Jewish land! I am bearing children into Biro-Bidjan!

And hidden, somewhere, deeply in Mashe's heart are such warm words as these: "Speed onward!" A heroine I must be . . . I want to grow up fast . . . And my father shall be born again! . . .

July 1946, New York

told generation after generation. . . You are young, but you know that when you will grow up and be ripe for it, you will marry and have children, and it may well be that a son of yours will be born in the image of your father, the heroic, honest Sholemke. . . So you must be brave, healthy, jolly and well-educated. If you love life well, a greater hero, tales of his mother may tell. . ."

And little Mashe opened her eyes wide. A new light shone in them. She put both her arms around her teacher, Mashe's neck, and kissed her and flooded her with tears.

Now Mashe sits in the train together with all the other boys and girls. She looks out of the window and her eyes are full of cheer. She sees and hears so much. The world now speaks to her. Each and every man, woman and child, who stands somewhere along the road, building the country, is a hero. The land is a land of heroes, and Mashe, too, wants to be a heroine.

It seems to her that the Soviet train races along with an exceptional speed. She hears its language: "Ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta, whoop, whoop. Make room, make room! I am an

The Nazis and the fascist Rumanians were forcing the printers to set up a notice that all the Jews gather in one place, from where they would be transported to a Ghetto. Sholemke refused to print such a notice. They beat him and threatened him with rifles, but he refused. Then the Nazis bound his hands, and pasted the Ghetto notices on his body and led him through the town.

But Sholemke was not cowed. With his last breath, he shouted: "Jews, don't let yourselves be shut up in Ghettos. Resist. Fight the enemy for the honor, the culture and the freedom of our people and all other peoples."

And Mashe, the teacher, walked up to the absent-minded little girl, Mashe, and embracing her, as a mother her daughter might, she said to her: "You are still so young, my daughter Mashe, and yet are so wise already, so experienced, so grown-up. I shall talk with you as with a sister, a brave, heroic sister . . . Heroes never die. . . Your father is not dead. . . He lives now and will forever live with the other heroes of history. . . His words and deeds sweep through the world, into all parts of the earth. His words and deeds will be

was a big girl then, six years old or more. She remembers how she went to meetings with her parents. Her father would talk to many people. All loved to hear him. They applauded him and called him "The hero Sholemke." He was elected to the local Soviet. He became Secretary of the Workers' Union. He worked on a newspaper. Her mother was the president of a Relief Committee, and Mashe lived happily with her parents.

But only for a year.

Hitler then sent his bandit armies to attack the Soviet Union. The Great War began. Mashe and her mother soon start to wander through the towns and villages of the Soviet land. Her father remains behind, working in his printing shop in Bessarabia. Days and months and years of the terrible war follow. To Mashele it seems a thousand years. She is no longer called Mashele—little Mashe—but Mashe, for she is now ten years old. The war is finally ended. The Red Army has driven out the German bandits; but where is papa?

When Mashe and her mother returned to their Besarabian town, they were told that "The hero Sholemke" died the death of a hero.

The Rumanian government makes him a soldier. He receives military training for about three years. His parents die. Sholemke is all alone in the world. He is now fully grown up, but is an orphan. He meets a girl, who is herself a worker, a seamstress. They get married. Both continue to work. A daughter—Mashe—is born to them. Papa and mama are overjoyed. Mama sang to her child and sewed for her, pretty little dresses, stockings, shirts and underwear. Papa played for her on his fiddle and told her pretty stories, and Mashe had a very good time, indeed.

But once, and Mashe remembers it but too well, it was on a terrible rainy night, there was loud knocking on the door. Rumanian policemen entered. They rummaged in all the dressers, wardrobes and trunks, took away a good many things, and arrested papa, once more. Mama would sing yearning songs for Mashe. Papa would be released; soon he would be arrested again, and so on, all the time.

And once, a very fine day arrived at their Bessarabian town. It was in the year 1940. The Red Army then marched into Bessarabia. Father and mother were quite jolly. Mashe

persed and some men are arrested. Sholemke alone among all present stood up to protest: "By what right do you disperse the gathering of a legal Rumanian organization? What right have you to arrest its members?—Have you a warrant for that?"

Instead of a reply, the Rumanian "Siguranzi" knocked out a few of Sholemke's teeth and beat him up besides. They arrested him together with a few other of his comrades. He was in jail for three months.

His ailing mother brought him food to the jail. Her son was such a big, grown-up hero. He soon would be eighteen years old. When Sholemke was finally allowed to go free, his bosses were afraid of him. He could not get any work to do in his Bessarabian native town. So he starts wandering through the towns and hamlets of Rumania: Bucharest, Galacz, Jassy, and elsewhere. He works but a short time everywhere until his revolutionary temperament is known. Illegal literature is found at his home. He is often arrested, and must wander off. He sleeps one night here, another night there.

Soon Sholemke reaches his twentieth year,

things as if he were an adult. Why should he be studying while his ailing mother worked so hard? So he left High School and went to work in a printing shop. That place was a regular university for him. He read and studied a great deal there. Each letter he set taught him something. The older workers soon learnt to love him very much. He was young but their equal, a fellow-worker.

The workers of this Bessarabian town established a "Culture-League" at that time. They organized lectures, meetings, supper parties, pageants and dances. They held classes for adults. Sholemke took an active part in these affairs. He made his contribution to the work of the "Culture-League" by playing his violin, and teaching adults. He worked modestly, calmly and loyally in all that. He was growing fast, though he was so young.

Till . . . it happened one evening. There was a peaceful gathering of the "Culture-League." There was talk of how the life of the Jewish worker could be improved by study of the theater and by literature. . . Suddenly, the door opens and the Rumanian "Siguranzi" and the police appear. The gathering is dis-

eyes. She did not want to play with the child-ren. She thought a great deal. She did not wish to tell her teacher what she was thinking about, but her teacher, Mashe, knew her thoughts well enough. The little girl, she knew, was thinking of her father. Her papa had been murdered by the German assassins. He had been such a good papa, such a fine papa, such a kind papa.

"The hero, Sholemke," was his name in his hamlet, located on the Bessarabian shore of the Dniester River. He was born in the Bessarabian land in 1909. He suffered a great deal even as a child. Sholemke's mother had worked hard and too fast, so she cut her hand and developed blood-poisoning. All the drudgery of the family was expended on curing Sholemke's granny, so that when his mother became ill, they all suffered much. When his mother, however, had cured herself a bit, she went back to her hard labor. She sent her boy to the Jewish school and to High School. She also sent him to study music, how to play the trumpet and the violin.

When Sholemke, however, reached his fourteenth birthday, he began to understand

whose name, like the teacher's, was Mashe, too. She seemed quite lost in thought at the beginning and kept aloof from her teacher. That was when they were still in the "Temporary Home for the Children of Podolia and Bessarabia," It was here that her own mother had brought the little girl, Mashe. The mother wept as she related her story to the teacher, while she wrote it all down.

When Mashe's mother bade her little girl farewell, the child and mother both wept. Later, when her mother was gone, Mashe, the teacher embraced the child and said to her: "You surely want to have a healthy mama, a strong and pretty mother. Our country sends all the sick mothers and fathers away to sanitariums. There, they are cured of their illnesse, and afterwards are assigned to important tasks. Your mother is a great heroine. She has saved herself and you from a sure death. She gave aid to her land. You surely want to be as much a heroine as your mother, don't you? Well, you know, heroes never cry! . . ." So Mashele never cried again.

She would sit, however, at the window of her Home and gaze outside with yearning

SOLOMON DAVIDMAN

the battle against the foe or as partisans in the campaign. Their parents were tortured by the Hitlerite Germans as well as by the Rumanian Hitlerites. Soviet Red Army men found these Jewish children in the woods and on the farms, secreted there by the kind folk.

Mashe, their teacher, goes along with them, the genial Mashe, with the coal-black eyes. She is now a mother to more than forty of these children. Mashe knows how to sing all the pretty Jewish songs; she can tell many a beautiful Jewish tale. She knows, too, by heart the life-histories of all her children. She has a warm word, and a wise one, for each of them, such as penetrates the little hearts of all her fledglings. They feel so well with her; so close and intimate are their feelings for Mashe, their teacher. They know that she has an answer ready for all their questions. She knows everything and comprehends all. They fear no one when they are with her, with Mashe, their teacher. Then their eyes sparkle, their lips smile while their little hearts flutter so merrily. Such joy and pleasure with her awaits them.

Among the children there was a little girl

(This tale is based in part on material supplied by Abraham Lerner of Philadelphia.)

AND FATHER WILL BE BORN AGAIN! . . .

(Dedicated to Our Bessarabian Townsmen)

TA-TA-TA, ta-ta-ta, ta-ta-ta. Where does this Soviet train race and gallop along? It ends across the Bessarabian towns and villages. It speeds over the wide Ukrainian plains. It climbs and crackles with its wheels over the rails. It howls and hisses; it threatens and grates ever onward: Make room, make room! I am a stately Soviet train! I am bound for the Jewish land! I am bearing children to Biro-Bijdan! Ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta! Whoop! Whoop!

The train passes through wrecked towns, hamlets and villages, scars left by the German fascist armies. The train meets also construction brigades at every road, symbols of the Soviet will to clean up the wreckage, to repair and rebuild the workers' land.

In the train, there is a group of orphans, half or whole. They are *en route* to a permanent home in Biro-Bidjan. Lads and girls of various ages they are. Their parents fell in

"His friends came to bid him a last farewell, friends from his shop and from the various workers' organizations where he had been active. Eulogies were made. Men spoke of his kind heart, of his devotion to his people and his class—they told the story of his hard life, a life full of poverty, of toil, but also rich in song and in love. . .

"Grandpa Feivel, my child, is now gone on a long, long journey. . . He will no longer return to us, my child! . . ."

Still, from here, from the streets of New York to the streets of Uman, and to the streets of the towns and villages of Biro-Bidjan, the name of this plain tailor, Feivel, of the singing heart will long be remembered.

And whenever we recall this man, the grandfather, we will sing:

"Two rivers race each other,
Biro and Bidjan!"

August 1946, New York

had not watched his health. He had only sought the good of others. He had helped now one, now another, his own children and the Jews in Biro-Bidjan. He had helped the poor, the workers of the world. He had exceeded his strength, so that at 55 he was ill and old. He had an operation and the doctors told him to be careful if he wished to live.

"But grandpa soon forgot what the doctors had told him. As soon as he recovered, he began to work hard as ever. He said: 'How can I be idle, my children? Hitler and his fascists have launched their war upon the world. Millions of Jews have been slaughtered. There are so many orphans among them. The safest spot in the world for them is Biro-Bidjan. There, we must settle and educate our surviving children to know a better world!'

"Working thus, he forgot that he was a sick man. One day, his heart beat no more. The great, noble, human heart of his had stopped.

"On his lips, however, now hung forever that broad smile of his, that keen delight, which he always bore to all, when he sang the song of Biro-Bidjan.

New Jews daily are at hand,
In Biro-Bidjan's fresh, new land.
The sun glows bright o'er the fields,
The new-laid roof-tops gleam as shields.
Ah, Jews will now learn to tell
How and why they can laugh so well.
So listen to the new earth's tale,
For never such laughter
Did a new land hail! . . .
May the earth built up thereafter
Be as sound in its every pace
As now glows hqpe in every face,
Here in Biro-Bidjan!

"And this song he sang always. Wherever he went, he sang and hummed this song. At his work in the shop, he blew the song into his machine, the while he sewed the pants he made. At all the gatherings and parties of his friends whether in the Peoples' Fraternal Order or in the Workers' Party or at the school assemblies or at Icor meetings, he sang this song. He sang it everywhere.

"Finally, however, he became ill. He was no longer young. He had worked hard during his whole life and had never had a rest. He

He told them all of the new Jewish land, Biro-Bidjan, that was being built, and urged them to aid in its development. He collected substantial sums and many useful things for the new land. He gave away all of his money he could spare, and distributed many books and magazines about Biro-Bidjan.

"Once he came home in a mood of real delight: 'Children,' he said, 'I have a new song. A teacher in one of our Order schools, a Proletpen writer, Bezalel Friedman, wrote the song. The music, too, was composed for it by Ben Yamen, a musical director in our schools. Listen to it, children, and sing it with me':

"Two rivers race each other,
Biro and Bidjan.
Where the rivers waters gather
A jolly land awaits everyman.
The forests provide them wood,
The fields provide them food;
Fish they catch in the streams,
As the sun on their table beams.
Through dense woods in a clearing,
The train runs merrily into hearing.

in Russia, the workers finally had toppled over the evil Tsar, their king. So the people of that country at last became free. The Jews in Uman, too, were now free. He was very lively and jolly at this time. Through their leaders, the workers of that country arranged so that each nation there which lived on its own soil, could speak its own language freely as they wished, and sing its own songs.

"The Jews, however, who had the hardest life in the bad old times, had no land of their own, so the leaders of the workers' government, now known as the Soviet Union, located a large tract of fallow land, lying between two rivers—Biro and Bidjan—and made a gift of it to the Jews.

"And many poor Jews, workers from Uman and elsewhere, left for that country and there began to build for themselves a new Jewish life.

"And father gave his word of honor that he would do all in his power, no matter how hard, to help build this Jewish land of Biro-Bidjan.

"And when his hard day of work in the shop was over, he would go visiting the homes of his friends, of workers and acquaintances.

town to town at night, until he fled the king's country and reached America.

"But here, too, he had a hard time. He was so poor. He had nothing but his two hands, and so worked in a shop the whole day. He sang the song of hard toil.

"Here he married. His wife gave birth to two daughters. One of them is your own mother, Ida. Your granny became ill and was taken away to the hospital. Her daughters never saw her again.

"But their father, Feivel, was so good a father, that he was both father and mother together toward them. He took care that the girls had enough to eat and drink, that they have shoes and clothing, and that they attend school and learn all they could. He would tell them stories even as he told stories to you, and he would sing nice songs for them.

"And here, too, he would attend all the workers' meetings. He would help the workers to get better pay for their work, so that they and their children might have a finer and better life. He also learnt here to sing many new songs.

"But once he told us how in his old country,

a cloth-shop, owned by Miriam Chayeh, shopkeeper in Uman. There, he helped to sell cuts of cloth for garments, and in this way earned something for bread or shoes for himself and his parents.

"And because Feivel loved to sing, he became a singer in a cantor's choir.

"And when he grew older still, he began to understand that it was harsh that a king, a Tsar, ruled over the land and enslaved all the people. He learnt that workers gathered secretly somewhere, in out-of-the-way places, beyond the town, in the woods, where they debated plans how to depose the king and liberate the country from its bondage. He was very anxious to see all men live free and equal, so that there be no rich and poor. He learned new songs from the workers, songs of a freer and better world.

"But when he reached his twenty-first birthday, he had to become a soldier in the king's army. The king had need of many soldiers to be able to hold the people in bondage. Feivel was a soldier for several years but then he escaped from the king's barracks, hid himself away in basements and on garrets, riding from

baby boy was born in the town of Uman, Feivel. His parents were quite poor. There were many poor Jews in that town, because in that country, then called Russia, there reigned a Tsar, a king, who held all people in slavery, and among them all, the Jews had the worst time.

"When the boy, Feivel, grew up he was very slim. He did not grow up to be tall, for he had but little nourishment. His father was a fur cap-maker. He made fur caps for the farmers, but the peasants were all very poor themselves. They did not always have the money with which to buy a new cap. His father, therefore, did not earn much and the children lived on scanty fare.

"Nor did the lad have any new clothes. His father or mother would sew over old garments to provide a pair of little trousers for the boy.

"The lad, however, had a fine voice. He loved to sing the songs his father and mother taught him.

"And when he was older, he was called Feivel, the errand-boy. He was still quite young when he began to work and drudged away at

time. He promised to buy me an airplane that would fly from New York to Biro-Bidjan. . . Ma, why are you crying, ma?—"

And the child huddles close to its mother. The mother strokes her child's head and nestles it to her bosom:

"'Grandpa today went away on a long, long journey. . . He will never return to us, my child! . . ."

"But how could that be, that he should go away and not bid us good-bye, ma. Why, he loved us so much. Ma, it could not happen unless he died! . . . He was such a jolly grandpa . . . He was always singing and dancing . . . Ma, why do people die? . . ."

"You wouldn't understand it, my child, you are too young."

"I'll understand, ma, I'll understand. Grandpa used to tell me stories and I understood them all. I loved his stories. Tell me grandpa's own story, mother, tell me!" the child pleaded.

Its mother bit her lips. First, she wiped away the tears from her eyes. She mused a little, then began to weave a long tale for her child:

"Long, long ago, fifty-seven years ago, a

TWO RIVERS RACE EACH OTHER— BIRO and BIDJAN

(Dedicated to the memory of the venerable worker, Feivel Faider from Uman.)

It is a fine mid-August day but Ida, the young mother, seems not inclined today to venture out. Ida takes out her child daily for a short stroll. She sits close to the house while her child plays on the side-walk. She cannot now go far off. That would be difficult for her. She bears in her womb a little brother or sister for her child. She has informed her child of it. Today, however, the young mother stays inside. She sits at the window and moodily gazes outside. All at once, she bursts into low singing:

Two rivers race each other,
Biro and Bidjan,
Where the river waters gather,
A jolly land awaits everyman.

" Mama, ma, that is grandpa's song. . . What is grandpa Feivel doing? . . . When does he return? . . . He has been away a long

CHINESE:

With our Red Flag, and tooth and nail,
We fought and bled through shots of hail,
Defending
Workers' homes in Shanghai streets—
We know full well the price
We've paid for freedom, bread and rice,
As our every foot with blood was sown!
Yet sickle and hammer on our flag was
flown!
Today, four hundred million of our sons
Send their greetings to you all.
Today, a new world dawns.
Communism
Now is our speech.
Our words
Are Lenin's words.
On every village lawn,
In each and every town,
Red Lenin's flag is known.
Forever live Lenin's land!
Forever live the Soviet holy band!

ALL:

Hurrah! (All march off, singing and playing their hymn.)

Detroit, 1932

Of Ilyitch Lenin.
We want to know all,
We study to win,
We answer each call
To aid our land!
The Soviet Union live forever!

ALL:

Hurrah! (The October Youth execute a march.)

ICOR—REPRESENTATIVES:

In the name of the American masses who
labor,
I greet the Jewish Soviet Republic—
Not long ago you knew the bitter savor
Of hunger when plenty for us was found,
Today our streets with keen rage resound,
Since now we know the hunger wound,
Man, woman, child—
Through our cities blows a red-wind wild—
Hence to you we extend our fraternal
hand,
In greeting of Lenin's wondrous land!

ALL:

Hurrah! (The chorus sings: "Over All the Five Oceans.")

And go forth to war with flag and sword!
Alien to us is the Old World's sorrow,
Even as care and fear to us is strange;
In our fields and workshops we exchange
A song of joy, of work for the morrow.

ALL:

Hurrah!

PIONEERS:

The sun shines clear o'er the lea,
In the spacious town keen joy flows free.
Lenin's step our child pursues
Since a hero a school-child needs must choose.
The pioneer is ready to defend his right,
To aid his land in its bravest fight
For the Plan, whether it be for bread,
Or rădio, tractor and machine instead,
In workshop or in the factory.
The sun shines clear o'er the lea,
Lenin's step our child pursues
A hero at school he needs must choose

ALL:

Hurrah!

OCTOBER YOUTH:

We are the October Youth,
Grandsons, forsooth

Its star gleams bright
As with sickle and hammer
We march to the fight,
Our Red Flag ever in front.
Our Red Army
Ever is ready!
It awaits the tread
Of a foe most dread.
In storm or rain,
In snow, in cold or pain,
Our battle-flag is unfurled
To free the world!

ALL:

Hurrah!

COMMUNIST:

Alien to us is the Old World's sorrow,
Even as care and fear to us is strange;
In our fields and workshops we exchange
A song of joy, of work for the morrow.
Who fears among us the robbers breath
Who among us fears death?
Our blood is pure and rich in red
If our peril needs heroes instead,
For the last battle to free the earth,
We leave our workshops and fields with
mirk,

PEASANT:

We have exchanged the plough
For the tractor and we know how
To use the truck in lieu of the horse.
We have joined the Collective—
And as Socialists we know our course,
To measure each foot of the plain
We now hold
In Biro-Bidjan
And sow it with the golden grain
Of our peasants bold,
For bread, Red Workers' food,
While we give a knockout blow for good
To the world of robbers, rulers and traitors
Who now rolling lie, like sere leaves strewn
As in the Soviet Union soon
The sun shall rise over all our land
And workers in the fields, towns and factories shall band
Together in singing one great song!

ALL:

Hurrah!

RED ARMY MEN:

With rifles drawn,
Our Flag is flown.

ALL:

Hurrah! (The orchestras play.)

RADIO:

Moscow! The Commissariat of the Union. In the names of all members of the Soviet Union Republics we greet the proclamation of the first Jewish Soviet Republic of Biro-Bidjan. We receive the Republic into our Union. Together we shall march to Communism!

ALL:

Hurrah! (The choir sings.)

WORKERS:

Under our Red Flag
We have marched this way
And have fulfilled today
Lenin's great command:
The full self-determination of nations.
And now with our worker's hand
We greet our hero
And raise aloft
Our Red Flag
Over the world!

ALL:

Hurrah!

CHAIRMAN:

The Jewish workers in the capitalistic countries today live under conditions similar to those under which the Jewish masses lived under the Tsaristic regime. We send them greetings from the first Jewish Soviet Republic and promise them that just as they have helped us to build up Biro-Bidjan, we shall help them in their struggle for a better life, everywhere!

ALL:

Hurrah!

CHAIRMAN:

Long live the first Jewish Soviet Republic—Biro-Bidjan!

Long live the Soviet Union

ALL:

Hurrah!

RADIO:

Moscow now speaking, the Secretariat of the Comparty. In the name of the Communist Party we greet the proclamation of the first Jewish Soviet Republic of Biro-Bidjan. We are certain that the proletariat of the new Republic under the leadership of the Comparty will lead its population to Communism!

song. Delegates from many lands march together with the Youth and Workers Brigades. Among them, the "Icor," an American and a Chinese delegation stand apart. Representatives from other delegations are present—pioneers, youth, October, peasant, Red Army men, workers all ascend the stage. They hymn is ended.)

CHAIRMAN:

Comrades! Today is a great holiday for workers, peasants and toilers the world over. We are implementing today one of Lenin's commands: Full self-determination of nationalities. We now proclaim the first Jewish Soviet Republic—Biro-Bidjan!

ALL:

Hurrah!

CHAIRMAN:

We are receiving a valuable member today in the great family of the Soviet Republics, one which together with the laboring masses of our whole Union, will help us to build a free life for all.

ALL:

Hurrah!

(To the accompaniment of accordions and of percussion-instruments, all dance and sing. Before the conclusion of the dance, there march in troops of "October children," workers and pioneers, attired in gala style, with an orchestra. They sing the "Drum-Song." They whirl about the dancers, and sing and play. The peasants and Red Army men finish their dance and beat time with their hands. The October band and the pioneers lead a "Sickle and Hammer" march, then array themselves on either side of the stage.)

THE COMMANDER:

Long live Lenin's Children!

ALL:

Hurrah!

PIONEER LEADER:

Pioneers, are you ready ever to fulfill Lenin's commands?

PIONEERS:

We are ever ready!

(The approach of orchestras and of choirs chanting hymns are heard. The Youth and Workers Brigades enter. All salute. They raise Red Flags and greet one another with joy and

THE COMMANDER:

Greetings, Peasant Collective!

FIRST PEASANT:

The peasant is always the first to come.
Though the Red Flag now adorns his home,
The cock still wakes him in the dawn.
And he rises as ever with the sun!

SECOND PEASANT:

Workers here have been building.
Army men—watch our lands!
We extend to you our hands,
The hand of the Red peasant.

PEASANT WOMAN:

And now that we have sowed these plains.
Soon here will grow the rich, yellow grains.
Into a wreath we'll weave red flowers,
And Red Army men will dance in our
bowers.

PEASANT WOMEN:

Oh joy
Of bread—
The fields hold
Sheaves of gold
As on the sickle
And hammer bold

Of our flag—
Which gleams
And streams
Like the sun—
Our Red Flag!

THE COMMANDER:

Be ready!

(The brigade exits singing: "Mechanics Work at Their Machines." Red Army men regard them with a smile. The last words of the song are heard in the distance. The soldiers take their places on the watch.)

THE COMMANDER:

Watch for the enemy's tread,
The foe that lurks for us!

(They sing the "Red Army, Bolshevik" song. There is a pause. The steps of the peasants is heard together with their song, "Over the Fields.")

FIRST RED ARMY MAN:

The peasants always are first!

SECOND RED ARMY MAN:

The peasants were the first.

THIRD ARMY MAN:

Our peasant is now a real builder,
Step by step with workers of our land,
We build the Soviet Union's native strand.

PEASANT BRIGADIER:

Greetings, Red Army men!

But the Red Army men,
Are ever ready for war.

BRIGADIERS:

Greetings, Red Army men!
You are ever on the watch
Worker and peasant
You stand at the door latch
Ever ready to build our land.
With the sweat of your hand
To build the world!

(He pushes a button and illuminates a sign: "First Jewish Soviet Republic." Workers pull off the cover from either side.)

BRIGADIER:

Lenin said:
In the Land of Darkness
Shall light be made!

THE COMMANDER:

Long live the Jewish Soviet Republic!

(He salutes, and all sing the hymn.)

BRIGADIER:

Red Army men
Be ever on the watch
We have built
By day and by night

With Lenin's zest
We have met the test
We have built our land
Even as he had planned
Now let ten minutes of silence hold
As we our Red Flag do unfold:
"Long live
The Brigade's 'Red Flag' bold."

ALL WORKERS:

"Long live
The Brigade's 'Red Flag' bold."
(Heavy footsteps are now heard.)

BRIGADIER:

The heavy tread of Red Army feet,
Of our warders are near at hand,
Feet of men that proudly beat
Marching to defend our land.

(They line up in rows; one comes forward with a red flag. A Red Army detachment enters.)

THE COMMANDER:

Greetings Workers Brigade,
"Red Flag" men—
The way is long,
The road is far,

Proletarians there a common holiday
    approve
For the Soviet-land, for Biro-Bidjan.
Wherever Jewish workers and peasants
    are found,
They send their greetings to all free men,
To ardent Leninists, to peasants who toil
In town factory, or on Russia's fertile soil.
Hot hammers, Soviet or Muscovite,
Strike the full blow of the warrior's hand.
~~Hot~~ saw,
Sing now your song of the "Soviet-land."

(The workers now climb off the platform and are ready to leave it.)

BRIGADIER:

The "Red Flag" Brigade
Is ready ever,
And tardy never.
It always ends
Its work in time,
The Brigade's hands
Speed ever onward,
Rush ever forward,
In the end as in the prime.

Building or fighting, in joy we bask,
_The Lenin Workers'-Brigade!

FOURTH WORKER:

And I forgot we had no lark.
But even must work at night,
I thought we were forsaken
When at night we did awaken
In the dark
Bravely we must wage our hot fight
Against the foe.
I and you
And others, too—
We must make the full fight
With all our Red Army might
In behalf of our new land,
For each and every space,
Even the least we ken,
We must fight at every pace
Where we built—
So, beware our foe!
We'll fight you to the hilt,
We, Red Army men!

FIFTH WORKER:

"In New York, Berlin, Paris and Kharkov,
Good Leninists everywhere abound—"

A wall is made,
A club-house fair
A home forsooth
As age and youth
Build the land with care.

THIRD WORKER:
Lenin's Labor-Brigade!
Nails, boards, all are laid
Ready for our hands
Upon the sands
A new day dawns.
Behold the sky!—
We must not dream or lie
And lose our wages with a sigh.
Let's rush our work
And our labor never shirk
Till the new day dawns.
Drive for the finish,
Strike up, Brigade.
The land must be built and made!

ALL WORKERS:
Nails and boards, without end,
Await the labor of our hand.
Strike-up, Brigade!
Hurry, rush, complete your task.

JEWISH CHILDREN IN BIRO-BIDJAN

THE FIRST JEWISH SOVIET REPUBLIC — BIRO-BIDJAN

(A Play)

(A labor-brigade on a platform finish a large sign with electric illumination. The hammers and saws play a ditty of labor. The dawn is breaking.)

FIRST WORKER: —

The hammer beat the whole night long.
The saw, too, its work did ply,
And no one heaved a sigh.
To say that weariness
Their limbs oppressed.
"The hammer beat the whole night long."
We build our home without rest
We sing as we build with zest.

SECOND WORKER: —

The saw swings.
The saw rings.
Quick and bright.
With measure light.
It plays an air
Soon a house is laid.

big man. Go your way in health and greet the Land of Biro-Bidjan for us!"

And so in the locker cabinet of Sarah, the teacher, who is both a mother and a teacher in the Home of the Jewish Children in Biro-Bidjan, there lies the packet which Moshele brought along with him.

And Moshele studies hard. He carves his stick with great zest. He reflects a great deal on the "stick" that was turned into a "serpent."

October 1945

great hero, like that famous Moses which the whole world knew though he was dead these many thousands of years.

The three horsemen brought Moshele to a house where there were many Red Army men. Among them was a Jewish Red Army writer. He listened to all the stories Moshele could tell him and recorded them on separate bits of paper. He was very fast in writing them down. When he had finished his writing, he turned to Moshele and said: "Listen carefully to me, Moshele, and remember what I shall tell you. Remember it well. We are sending you off to Biro-Bidjan. There, a Jewish land is being built. We hope when you will grow up to be as big as a Red Army man, that Biro-Bidjan will be a great Jewish land. We shall need great leaders from that land. We want you to become one of them. See to it, Moshele, that you become a great leader. You will have to study a great deal. We must all love the world. And here in this packet lies the story which I have written up about you and which I have entitled "And the Stick Turned into a Serpent!" Give it to your teacher and she will keep it for you until you are a

They took him in their arms. They sat down with him and asked him what had happened in the village.

Moshele told them only what he knew and what Miriam, his sister had related to him. He could not say who had wrecked and buried the village nor where the Germans and the village folk had fled. He was there all alone in the world.

"You won't be alone in the world, any more," one of the horsemen told him. "We'll provide you with a home, a good home now!"

And the Red Army man mounted Moshele on his horse and rode off with him. On the open road, they fed him with what they had, and afterwards they talked again.

Suddenly the Red Army man leading Moshele exclaimed: "Why, his name is Moshe, and he lived in a box-hole, and his sister's name was Miriam, like in the Bible which tells of Moshe, the liberator of the Jews in Egypt!"

"How odd," mused Moshele, "that the whole world should know the story of Moses!" Riding on horseback with the Red Army man, Moshele then decided that he would grow up to be a

the trees so that no one might notice him till he came closer to the village. He could not recognize the village, anymore. The houses were all wrecked and burnt up and no human beings were anywhere to be seen.

He wandered across the broken bricks and boards and sought for something to eat. He looked everywhere. Suddenly, he heard the galloping of horses. He was terribly scared. He was afraid to run away lest some of the horsemen notice him, so he threw himself on the shatterer boards and began to crawl along on the ground like a snake. He hid under a board and peered out at the sight.

When the horsemen came nearer, they halted. They talked to one another. Moshele recognized them to be Russians. They talked the language. Still, he lay low for a while, till he heard one of the riders cry out: "Heh, people, creep out from your hiding places!"

Only then did Moshele throw his board away and start in their direction with shaky tread.

When the three riders saw him, they leaped down from their horses and ran to meet him.

She left him food when he would become hungry again. She told him many stories. In the middle, however, of one of her tales, a loud shooting was heard. Brother and sister were frightened. Miriam immediately let Moshele creep back into his pit and shut his door. She hid herself in the forest.

Miriam never visited her brother again. Moshele does not know how long he remained shut up in his pit but it must have been a long, long time. He had eaten up everything his sister had left him. He became dreadfully hungry in time, so hungry indeed, that he thought he would die. He then opened up his door very quietly and slowly crawled out of his hiding place. The forest was quiet. He could hear nothing from the village. Moshele thought the whole world had died. Suddenly, he saw a snake creeping along. He was very frightened and wanted to run away. The snake, however, raised its head, stared into Moshele's eyes, then lowered its head and crawled away.

And so Moshele no longer feared the creatures of the forest so much. He only feared the Germans in the village. They, if they but see him, will surely kill him. He slunk along

" 'I die for my people, for my country, for my village. Protect my children!' Father shouted: 'We will rather die than betray our friends!' And grandfather cried out in a very strong voice. He seemed to have gained a powerful voice ere he died: 'No people can be annihilated and no people can be enslaved forever. One lad, Moshele, who was saved in the land of Egypt, liberated his people and gave the world his Ten Commandments. Other lads will arise who will take vengeance for us and destroy the evil in the world. . . ."

"When all were already hanging from their scaffolds, a deep silence fell on the throng. When their bodies bagan to sway back and forth, the entire village wept. The sky and the earth seemed to sway also.

And when I looked up, I met mother's gaze, and father's and grandfather's eyes. They gazed at me and their lips mumbled. It seemed to me, they muttered: 'Take care of Moshele, take care of our lad, Moshele!' "

When Miriam was finished, she seized her little brother again in an embrace and wept, once more.

And Miriam gave Moshele food and drink.

itself to the torch, and rather than to see that happen, he was ready to offer up his own life.

"Father, however, replied that he would not permit father to go up to him alone. No matmer what happened, he would not leave him. Mother said so, too. All three of them embraced and kissed me and told me: 'You, Miriam, must take care of Moshele, you must bring him his food. Do you hear us?' and nothing more they said to me.' They pushed me out of the house and ordered me to hide out in cellars and on garrets, only to see to it that the Germans do not catch me.

"All at once, however, there was a great noise in the village. The Germans strutted about and beat the drums at every house. They called everyone from their homes. All gathered in the large square. I went there together with our neighbors. I kept my head low so that they would not recognize me. The Germans were leading forward grandfather, father, mother and seven other persons.

"They halted in the large square, and before they were hanged, each one of them bade the village farewell. Each one of them cried out a few words. Mother shouted:

Miriam. Open up!" Only then did Moshele unchain the innermost latch to open the door.

"Why didn't you open up when I knocked at the door?" asked Miriam.

"But how could I tell who it was that was knocking? It might have been a German who had found my place and had come to kill me?" said Moshele, speaking like a grown-up.

Moshele could see in Miriam's eyes that she had been weeping. He gazed at her and pleaded: "Tell me, Miriam, have they hanged my grandfather?"

Miriam embraced her little-brother and wept out loudly. Moshele responded, weeping. When they had had a good cry, Miriam told Moshele a terrible tale, which Moshele could not fully understand but to which he listened most attentively.

"Grandfather begged father and mother to escape somewhere, and because he was so old anyway, and had lived a long life, he would surrender to the commander of the Germans for him to do with him whatever he pleased. He said, that unless he reported to the Commander, the latter and his soldiers might kill all the people in the village and put the village

mother and sister wept. Moshele could not grasp it all, but wept with them.

Later on, they led Moshele away into the forest, not far from the river where grew eight thick trees in a row. Father, mother, sister and grandfather dug out a large pit like a grave. Little windows faced the thick trees. A door covered the entrance to the pit. On the door were lain splotches of earth and grass so that no one might recognize that there was a kind of little hut there.

"You must live here," his father told Moshele, "till we drive the Germans out of our country. We shall bring you food here every day, and if we cannot do so, we shall see to it that someone brings it to you. Keep the little door open. You can go out, too, from time to time, but when you hear a noise from anyone, go inside and hide yourself. Understand?"

Moshele nodded to show he understood everything, but he feared to be alone.

His sister, Miriam, visited him the next day. She knocked at the little door, but Moshele did not reply. She was frightened and shouted to him, inside: "Moshele, it is I, your sister,

enough. You cannot deceive me. We have slain your people in every city and country. We will annihilate you the world over. Such is the decree of Hitler and of our Nazi party. We will enslave the whole world, like the ancient Egyptian king enslaved your people in his land of Egypt. You can purchase your life from us but you won't do it. I'll give you 24 hours. Prepare for me a list of all the communists in the village, a list of the families whose kin have joined the partisans of the Red Army, and list as well of what the peasants have buried in the earth, else you will hang in the village center even as the ten peasants hang there. . . .

Having given his orders and bawled them out, the commander drove his father and grandfather out of his room.

His father grew pale as the wall at once. He did not know what to do. Grandfather, however, who was a very clever man, called us together and said many, many things to us. He used words and spoke of things that Moshele had never heard of before. He repeated many [illegible] he words "Kidush Hashem." (Martyro[illegible] God's name.) Father,

Moshele's family understood something of what they were saying in German.

It was not long, however, before everyone began to understand their German speech: For these Germans carried away all the horses, cows and oxen from the village. They dragged off all the ducks, geese, chickens, roosters, and pigs. They lashed the bare backs of the peasants when they discovered things they had which the Germans "needed." And what did the Germans not need?—

And once they found a German soldier dead in a garden. The German officers then ordered all the village people to array themselves in the open. They chose ten young peasants and hanged them in the sight of all.

The village wept, and Moshele's family wept, too.

And once, Moshele listened to conversation held between the German commander and his father and grandfather. The door was shut, but Moshele, his Sister Miriam, and their mother stood close to the keyhole and heard it.

The commander yelled at his father and grandfather: "You are Jews. I know that well

rumors. The stories he heard about the Germans were such he did not believe they were human beings. He thought they were a kind of beast he had never heard of before, and that they—the beasts—came from an alien land and devoured men alive,

Moshele began to dread these Germans very much. His father, mother and grandfather, as well as his older sister began to talk to him a great deal now. They told him he was a Jew. They told him many stories about the ancient Jews, and about the Jews who now lived in the large cities; also of the Jews who lived elsewhere in the world. Moshele listened to the talk of his own kin, though he could not grasp too much of their meaning.

But when the Germans entered the village where Moshele lived, he began to understand them well unough . . . They arrived in handsome uniforms with iron helmets. They rushed in on motorcycles and in automobiles. Each one of them seemed so strong and brave. Their officers wore monacles. They looked like doctors or important people who formerly had come to the village on occasion.

But no one knew their speech. Only

For they could well observe of their own accord that these fishermen were honest folk, that they worked hard to earn their livelihood, that these fishermen wore the same poor clothes that they themselves did and lived in the same peasant huts, and that they were kind and friendly neighbors, so why trouble them?

And because there was only this one Jewish family in the village, there was no Jewish school there, neither for the grown-ups or the children. It was their custom, however, as soon as their child reached the proper years to bring it to town for the entire winter. There the child learnt Yiddish until it was grown-up and could undertake the work of a fisherman. Thus they lived for many, many years.

Until—

The Germans attacked the Soviet land. The Germans penetrated every village no less than the towns. They beat up and slew the best of the folk, everywhere. They robbed everyone of all their possessions, barely leaving the shirt on their backs. Terrible rumors about them spread, too, to Moshele's village. Moshele was quite young at the time, barely seven years of age. He could not grasp the meaning of these

Dniester River. Moshele's father was a fisherman. He would catch fish in the river and sell them to the cooperative. His grandfather had been a fisher, and his great grandfather as well. Even his great great grandfather had been a fisherman.

They were all hale and healthy men, brave men and Jews. They knew their boats well. They had no fear of the most furious gales, nor of the highest billows or severest frosts. Their faces and hands were as strong as the wood of a tree and because they were so strong and healthy, they lived even up to a hundred years.

The village folk, the Ukrainian peasants, were always very friendly to this Jewish fisher-family. Even in the old days when there was no Soviet land, and Russia was ruled by a Tzar, and the men of the village had a hard life, and knew but little of the government of their country, and they were incited against the Jews who were being blamed for their hard lot, and went to the city to share in the beating up, the plundering and even the killing of the Jews, they did not harrass this fisher-family.

one of their guards and called upon all the Jews to unite and fight for their freedom.

Meanwhile, he fled to the mountains. There, he made plans as to how he might free the Jews from their bondage. One of his notions was to make a serpent out of his stick or staff. He could do lots of things with this staff of his. When he threw it on the ground, it turned into blood. Perhaps it was the blood of the little Jewish children that had been drowned there. Later on, this Moshe cleaved the sea with his wooden-serpent so that all the Jews could cross it on dry land from Egypt and be delivered from their bondage.

The first Jewish liberator and hero, Moses, is recorded in the Bible together with this story of his wooden-serpent. . .

"But what our Moshele will accomplish with his wooden-serpent, we cannot tell as yet!" remarked Sarah, the teacher, in concluding her stories from the Bible,

But how do all these stories concern our Moshele in the Children's Home of Biro-Bidjan? Well, there's a relationship there, well enough!

Moshele was born in a village near Mohilev-Podolsk, in Ukrainia, near the beautiful

"And now we reach the stories which made our Moshele propose to turn a stick into a serpent," declared Sarah, their teacher.

And the Jewish children of Biro-Bidjan hearkened even more carefully to the tale of their dear teacher:

"And a boy was born among Jewish parents. His mother's name was Jochebed and his sister was called Miriam. And the mother feared to keep the child in her home, so she lay her boy, Moshele, in a box and deposited the box at the shore of the Nile River, while his sister, Miriam, stood at a tree nearby to see what would happen to her brother. And the evil king's daughter came with her maidens to bathe in the river, and she was a good person. When she saw the fine baby boy in the box, she had compassion for him and took him with her to her palace, and there raised the child as her own son.

But when Moshele grew up and wandered through all the streets of the Land of Egypt, and saw how the Jews were beaten up and were being tortured, and how they drudge on as slaves, he took their part. He struck down

and clever lad. He, however, was very haughty, being a dreamer, a fellow absorbed all in himself, who thought he would be the leader of all his brethren.

So his brothers sold him as a slave in Egypt which in the ancient speech was called Mizraim. But instead of remaining forever a slave, Joseph became the Viceroy of that land. Later on, Joseph brought over his father, his brothers and all their families, to the Land of Egypt and settled them there in the province of Goshen, and for many years the Jews prospered there.

After a number of years, Joseph died, and the king who had raised up Joseph to his high position also died, and the new king hated the Jews and he made them his slaves. They kneaded the lime and carried bricks under the watchful eye of their taskmasters who lashed them with whips, so that their lives became exceedingly hard to bear.

And the king issued a decree that all Jewish boys that are born among Jewish parents be cast into the Nile River because he feared that a great Jewish hero would arise among Jews to free them from slavery.

of stone from Terah. Abraham, Terah's son, however, was too clever to believe in them. Because he refused to do this, his father, Terah, banished him from his home.

And Abraham went out into the world to seek a true God, the kind of God about whom it could be said that He had created the heavens, the earth, the stars, the moon and the sun.

Abraham was the first of all the Jews in the world.

And when Abraham was grown-up, he married a girl whose name was Sarah.

(Now the children in the Home of Biro-Bidjan know whence their teacher got so lovely a name.)

And they had a son, Isaac, and when Isaac grew up, he married a girl by the name of Rebecca, and they had a son, Jacob. Now when Jacob grew up, he married a girl by the name of Rachel. She died, and he was married to her sister, Leah. Together Jacob had thirteen children, twelve boys and one girl.

Among these children was one called Joseph. (Perhaps Stalin got his name there, mused the children.) He was a very handsome

But what he would do with his wooden serpent, even he, Moshele, did not now know. The children of the Home and their teacher, Sarah, of course knew even less of that.

But all the children are grateful to Moshele because his preoccupation with his wooden serpent prompted their teacher, Sarah, to tell them many nice stories from the Bible of olden times. Whether the stories are true or inventions of the mind, Sarah could not say. It may be, their teacher, Sarah, said that men may yet find in Egypt, inscriptions etched in stone, which would tell us which stories are true and which have been invented.

In the meantime, however, until these inscriptions are found, the children of the Biro-Bidjan Home of Children sit entrances listening to the beautiful stories from the Bible. which their teacher, Sarah, now tells them.

"There was once a clever lad, called Abraham. His father's name was Terah. and he was a stone-cutter. He made human figures out of stone and called them gods. Poor people, whose lives were burdened heavily with their lot, thought that perhaps they could get help from these gods, and so they purchased these idols

and "Moshe the Dreamer," and by like names.

When, however, they realized that Moshele made no pretense of being absorbed but that his reverie was natural to him, they became accustomed to him, and allowed him to follow his own thoughts.

Moshele always carried a stick. He never beat anyone with it. He was so quiet a fellow, he could not even harm a fly on the wall. He was, however, very fond of his stick. Sarah, the teacher, and the children of the Home now know well enough why he loves his stick so much that he even sleeps with it in bed. They let him do it.

When the children were wont to play in the yard, Moshele would retire to some nook or other and use his penknife to make carvings on his stick. He would make notches in it, bore holes in it, and then poring into a book and examining his stick thereafter, he would soon resume his task. Moshele wished to turn the stick into a serpent. As soon as he would finish his carvings and notches, he would take green and yellow colors and paint his stick-serpent over. And he would keep it all his life long.

AND THE STICK TURNED INTO A SERPENT

MOSHELE's skin is dark, like a gypsy lad's. His eyes, too, are black. His hair is glossy and grows thick, and is as black as pitch.

Moshele seems always to be in a state of reverie. He communes but little with his mates at the "Home for the Jewish Children in Biro-Bidjan." His teacher, Sarah, who is as much a mother as a teacher to all her children, knows that Moshele is a dreamer. She, therefore, watches him in all his tasks. Even when he eats, he can become absorbed so deeply in his thoughts that he actually becomes oblivious he is in the very middle of his dinner. In the class-room, too, he lets his thoughts drift far away in the midst of the lesson so that he is unaware he is at school.

At first, when Moshele was yet a newcomer at the Home, and the young folk knew him but little, they were inclined to poke fun at him. They called him the "Enraptured Angel"

Peoples' Fraternal Order" to help the Jewish Children's Home in Biro-Bidjan, the children who have suffered from the war. Little Chavelle (Eva) now writes about her white little dog Mutzik, the dog with the yellow spots, who wept like a human being.

Neie Leben, Dec. 1945

scream and weep and yell. They ran to the windows and the doors, hoping to escape the fire. At each door and window, however, stood German soldiers who shot all who appeared there. Soon the big house with all its inmates was burning fiercely in the huge, great fire.

We, the little children, lay in our hiding place and wept. We wept endlessly. My little dog lay nearby and wept also."

Days of hunger and suffering and fear followed. Little Eva had to keep clear of the Germans. She had to avoid speaking a word of Yiddish. She was told her name was Helena. She was taken away and led from village to village, and was in a strange new house all the time, till the Red Army came . Then she was afraid no longer. She could talk Yiddish again, and her name was Chavelle (Eva), once more. . .

Sarah, the teacher, helps Eva record everything she has lived through. Today, when Eva celebrated her tenth birthday, she writes a big letter to America. In America, her teacher, Sarah, told her, there are many Jews who work together with such organizations as the "Icor," the "Ambidjan" and the "Jewish

But, of course, she was a child. She could not teach grown-ups!—

All at once, however, airplanes began to fly over the village. The war sent airplanes into the sky and they threw bombs down which started fires. Then all the people, horses, cows, ducks, chickens and dogs began suddenly to be very much afraid.

The whole village began to pack away everything on wagons and trucks and the people started off to Moscow, but 'ere they had gone far, the Germans came along in automobiles and on motorcycles and ordered everyone to return to the village.

And once the Germans drove a large number of people into one big house, the biggest in the village. My father and mother were there, my brothers and sisters, and many other people. They wanted to take me there, too, but neighbors dragged me away and hid me in a garret together with other small children.

My white doggie with the yellow spots, Mutzike, was with me. We lay stretched out through the window. All at once, we saw how the Germans put fire to the house from all four sides of it. All who were inside began to

children that when she grows up, and becomes big, she will marry and have a great many children. One child will be called "my daddy," another "my mummy." Two of her girls she would call "little sister Manya and little sister Tanya." And two of her boys she would call "little Brother Mosheh and little Brother Chaym." She would call the others with the names of her friends and acquaintances, who were burnt in her village . . .

Indeed, all the children in the Home in Biro-Bidjan know the story of Eva's life. She was born in a village near Odessa. Her parents worked in the fields together with the other farmers of the collective. Eva had two older brothers and two older sisters, a cow, a calf, ducks, chickens and a dog—a white dog with yellow spots. She also had many friends and had a jolly life in the Soviet land, in the land of the great leader, Stalin.

"Once," relates Eva, "someone said there was a war. Eva did not know what a war was. She was told that in a war people are being killed. She could not understand why a war was necessary and why people should be killed.

AND THE YOUNG CUR ALMOST WEPT

EVA (Chavelle) was ten years old today. She is a big girl now. She has gray eyes and blond hair. Her face is serious but wan. Whenever she looks at anyone, they know that she is clever and has learnt a great deal in her young life.

She is a good student in the Children's Home in Biro-Bidjan. She is one of the best children there. She knows how to wash her own clothes and socks. She knows how to sew a bit, too, and how to cook. She likes to write and to paint a great deal.

Sarah, her teacher, who is a mother to all her children, loves Eva very much. Eva helps her a great deal. A mother who has twenty children to take care of is sure to have her hands full, so Eva plays with the smaller children and tells them stories and shows them how to paint pictures.

The picture, little Eva loves best to paint, is a house that has a father, a mother and many small children in it. She, little Eva tells the

Yoselle knows many stories about the partisans and can sit a long time relating them. When Sarah, the teacher, builds a fire and plays the game of partisans, he is very glad. He then fears nothing and no one. Together with the other children, Sarah, herself has composed:

"The jolly, good partisans here,
And there, yea everywhere,
Miracles perform where'er they appear
Saving the children, far and near."

"And as many years as I may live," remarks Yoselle, "I shall remember and see distinctly as before my eyes, and shall never forget how the Germans threw up the Jewish children in the air, how they caught them on their bayonets and murdered them with keen delight, like monstrous assasins, while they patted a young colt, that is not a human creature, and showed love for it, and warmth!"

"Jungwarg," January, 1946

out of the country. They save the people from danger, especially the Jewish children.

"I want to be a partisan, too!" Yoselle pleaded.

"No, you're too young. We'll hide and shelter you. We'll give you food and drink and when we'll be able to, we'll send you off to Moscow, to Stalin. He'll find a home for you. . ." thus the kind-hearted partisans spoke to Yoselle.

And for many days and nights, how many he cannot really remember, he dwelt with the partisans in the forest. Yoselle learned to distinguish between the rustle the leaves make and the noise a man makes when he slinks into the woods. Like a bloodhound, he listened to each and every sound. He wished to do his share for the partisans, to guard them against danger.

He helped Old Vassil gather up twigs for a fire. He helped to peel the beets for a borsht-soup. He helped as much as he could.

Once the Germans surrounded the forest. They let loose a volley of shots into the thicket. The partisans hid themselves, then left for other woods. . .

crest, and thence saw several peasant-clad persons sitting around a fire. They were cooking and humming quietly. He took a good look at them and recognized some people of the village among them. He immediately slid down from his perch in the tree and ran forward to meet them. They recognized him at once and began to hug and embrace him: "Yoske—Taras, Yoske—Taras, so you're alive?" They were all so glad.

They told him that the note he left behind him, saying, "It is better to dwell among the beasts of the forests than with the Germans," was read throughout the village and in many other villages besides, and that many persons like him went into the woods to live, as partisans.

"What do the partisans do?" asked Yoselle of the forest people.

"They tear up the bridges, so that the trains carrying German soldiers might fall into the water. They destroy the rails, so that the trains overturn. They burn the houses where the German fascists live. They seize all weapons, They fight the enemy and so help the Red Army to drive the Nazis more rapidly

There was a loud yell of triumph, a wild hubbub of voices. A small wagon was then brought forward. There, the children were dumped in, even as slaughtered chickens are. A young colt was put into harness, a black creature, it was. The officers approached the animal and patted it. They admired it warmly!

Yoselle saw no more. He left the roof and went down into the house. He left a note to the family telling them that he did not want to live with such people as the Germans in one village. He was running away to the woods. He'd rather live among the animals. . .

He then fled the village.

He endured days and nights of hunger and fear. He does not know how many days and nights they were, but a good many, to be sure. He does not remember, however, when he became gray.

Once, while he was wandering through the forest in this manner, he chanced to see a smoke curling up in the air. He was quite frightened, at first. He thought the Germans had come there to look for him. He soon, however, slowly clambered up a tree to its very

night. The people were afraid. They did not know what to do with the Jewish children whom the Germans had not recognized as such. What could be done with them? Where could they be hidden?

The next morning the drums beat to call the inhabitants of the village together again. This time, however, the family did not take Yoselle with them. They told him to remain at home and not to venture out until they would return. Yoselle, however, could not remain alone in the house. He slunk out quietly and clambered up to the roof. He watched the scene from thence.

What Yoselle saw he could hardly believe was really happening. He had never heard of such a thing and had never even read of anything like that even in the books that told of ancient times when men still ware cannibals: There were rows and rows of German soldiers with fixed bayonets. Some German officers threw the ten Jewish children into the air whom the soldiers were to catch on their bayonets. They threw the children back and forth until they were all transfixed on their rifles. . . .

would not get there. Yoselle lived with an Ukrainian family, with people of the village. He was told not to say that he was a Jewish child. If he were asked his name, he was to say he was called Taras.

Bad news was reported in the village. It was said the Germans had captured Kiev and had killed all the Jews who had not been able to escape in time. Yoselle (or Taras) was then lying in his bed. The people in the household thought he was asleep and told how the Germans had buried many Jews alive. Yoselle then stepped off from his bed and asked with tears in his eyes: "And my mother, father and sisters?". . . The people in the household lowered their eyes and made no answer, but Yoselle well understood their meaning.

The next day, the Germans arrived on motorcycles and in automobiles. They ordered all the people to report in the large square. German officers walked through their ranks and peered deeply into the eyes of everyone. Whoever failed to please them, they arrested at once. Ten Jewish children who looked Jewish were among these.

The whole village could not fall asleep that

partisan-warriors which she herself, in fact, has composed:

"The jolly, good partisans here,
And there, yea everywhere,
Miracles perform where'er they appear
Saving the children, far and near"

The children all join their teacher in the song. They dance around the fire and clap their little hands. Then it is, that Yoselle appears from somewhere. He slinks in from among the trees and approaches them with a smile. He loves the partisans, because it was they who saved him from the Germans.

Then Yoselle takes his seat. The children and the teacher sit around him, and he tells them the story of his life:

He was born in Kiev. Kiev is a large city. Many Jews live there. Yoselle attended there a Jewish school. He was already a big boy then, almost nine years old. It was in the summer of that year, in 1941, that the war began. The Germans attacked the Soviet land.

One day, many children were gathered in a group, Yoselle among them, and were sent away to a village. It was thought the Germans

THEY PELTED THE YOUNG COLT ONLY!

YOSELLE has deep-set eyes and gray hair. He is the only lad in the Home of the Jewish Children in Biro-Bidjan who has gray hair. He is easily startled. He is alarmed at the merest trifle. If any one cries out loudly, he is ready to make his escape. To escape where?—Why, into the woods.

Yoselle has strayed away from the village on several occasions already. His teacher, Sarah, then gathers a few of her older youngsters. boys and girls, and goes off with them to the woods. They yell in their loudest voices calling him: " 'Yoselle, Yoselle, come home, Yoselle!" He, however, does not answer. He hides somewhere in a tree. "Yoselle, your teacher, Sarah, is calling you, Yoselle!" but he does not answer, hiding himself away in the tall grass.

But Sarah, his kind-hearted teacher, knows what she must do next: she gathers her children into a ring. She provides twigs, and bits of wood and lights a fire. Then together with them, she starts singing a new song of the

there? And if they wish to send me some gift, why, let them send me a cow, a white cow with yellow spots, because such a cow has saved me, a little lad!" . . .

November, 1945
New York

On the way, while riding so far away with the train, little Meyer told the other children he never again in all his life would swear at other people and say to them: "You're an ox; You're a cow!" since his cow showed so much sense, even more than men do, because she turned her head to the right and left and mooed so loudly calling her calf to come up to her, and be saved from the Germans. . . .

When their teacher, Sarah, wrote a letter to America in behalf of her children in their Home in Biro-Bidjan, she sent along all her children's greetings. She said that in America there was an organization called the "Icor" which did something quite unusual. It tried to find such Jewish men and women as wished to become parents to children who had lost their own fathers and mothers during the war.

"Well, what kind of greeting shall I send them from you, Meyer, our little shepherd?" asked the teacher.

"Do you know what, dear teacher, you can write for me? You can tell them the story I related to you. Ask them to look for my father and mother. Perhaps they have gone

chose to stand in her tracks. She raised her head and looked about, then mooed loudly. She seemed to be addressing her calf in her cow's language to return to her for protection. Indeed, the calf soon hid herself under her mother's belly. When little Meyer saw that his cow and calf did not stir, he too, hid under the cow and waited.

Suddenly the Jews from little Meyer's village came running up. When they saw him under the cow, they grabbed him and ran off with him—

These Jews who had seized little Meyer and had fled with him to the forest were partisans. They told him that the cow had saved his life because the Germans who had been chasing them had only aimed to kill the people. They let the cows and other cattle live. They did not aim at him because he lay under the cow.

He was with the partisans in the woods for a long time. Afterwards, they led him along by-paths and criss-cross ways until they reached a city. There, they placed him together with other children on a train which went to Biro-Bidjan.

One day, he cannot recall which day it was, Wednesday or Thursday, he, little Meyer, and other children of the village, were driving the cows to the pasture. The children were all carrying little sticks or whips. Meyer's dog accompanied him, watching over him. The young calf was tracking after its mother and was mooing in a thin, low voice. The children sang a song which the writer, Welvel, had made up. As little Meyer recalls it, it ran like this:

"Over the pastures green,
Over the high-hill's crest,
The German soldiers can be seen,
Lashing the old folk in their rest.
The soldiers plunder and burn
Wherever they turn,
All night—all day—
To the fields, O children, run away!"

While the children thus merrily were trotting along, singing their song, and while the cows mooed and the dogs barked, suddenly shots were heard: "Ta-ta-ta-ta" and "Tra-ta-ta-ta." Frightened, the children, cows and dogs fled in all directions. Only little Meyer's cow

run up to him and start kissing him: "How are you, Meyer?" they will ask him. We have looked for you over all the Bessarabian fields, in all the thick forests; we have been asking for you throughout all the cities of the world, —we couldn't find you. So you are now in Biro-Bidjan?!". . .

Little Meyer says, his father and mother were so strong and healthy that no one could hurt them, though he does not know where they have vanished.

It was, Meyer says, in the time of the Great War, though in their village they did not know anything about the war. In the first place, the children knew that the war could not reach them, because near their village was the great river, the Dniester. That stream is so deep, it is like the sea. There was a great mountain, too. The mountain was so high, it hid the village, so that strangers who did not know the road would never come to their place.

When the war, however, came close to their village, men flew over the mountain and from high up, it would seem they could see little Meyer's village, too.

light! So he is quite contented, laughs and is always merry.

Sarah calls him "Meyer, our little shepherd!" This name pleases him more than any other. In the first place, he likes to be a little shepherd; he loves sheep, calves, goatkins, a young colt and big cows. He especially loves large white cows with yellow spots. We shall tell you why later on. He likes the name, "Meyer, the little shepherd." however, above all because the first Jews in the ancient world were all shepherds. In the stories of the Bible, which Sarah tells them, it is recorded that Abraham, the first Jew, was a shepherd, and that his son and his grandson were shepherds, too, as well as his great grandchildren, the twelve sons of Jacob. It is from these first Jews that all the millions of Jews now in the world are descended.

So?—So from our "Meyer, the little shepherd," too, many millions of Jews will be descended over the whole world—and so little Meyer is quite happy about it.

He is sure, little Meyer is, that his father and mother will eventually come to Biro-Bidjan. They will open the door of the Home,

HOW A COW SAVED A LAD

WHENEVER Sarah, the teacher, and the children of the Home in Biro-Bidjan walk of to the fields, they recall the story little Meyer told them.

Meyer is a healthy, merry youngster. He has a long, pointed nose, and his hair is red The children say he looks like a big carrot, and so the childen who come from Ukrainia and Bessarabia who call a carrot—a Mer, are wont to call him "Meyer, the red Mer or Carrot."

Meyer, however, is not offended. He is not bothered by the fact that their teacher, Sarah, had just said that carrots are good for eating, that if one eats many carrots, one will get red cheeks, that carrots make a good dish and are sweet.

Their teacher, Sarah, told them something else besides. She knows a good deal. She said that in ancient Jewish speech, in Hebrew, Meyer, means a torch-bearer, one who brings

" 'And from then on, the long name clung to him: The Boy No. 18 who told the story of the cat which died at the door!'. . ."

When the children and their parents went home from the Order's school that day, they involuntarily let their eyes roam over the threshold as if they wished to see whether the cat which died at the door did not lie there. . .

October, 1945
New York.

to the forest. I lived with them in the woods for a long time. Then I was brought to Moscow, from where I was brought here. I cannot remember anything else. That's the whole of my story!'

The little lad with the black eyes continued gazing at Sarah, his teacher, as he concluded his story.

She regarded him with kindness. She wished to cry, but she was afraid that if she wept, the child would weep, too. So she held back from weeping. She embraced him and kissed him and said to him: 'Listen to me, *Boy*. We'll call you for the time being, *Boy No.* 18. You are the eighteenth in our Children's Home. In our ancient Jewish speech, in Hebrew, eighteen is *Chai*, and that means life. You will live and be strong and healthy and handsome and educated. One of your descendants may well be a great Jewish writer, a great leader, a unique and significant man.'

" 'And when you have grown up, you will yourself do so many good things to others, that they will not allow any new wars. You, and others like yourself, will build a beautiful world!'

mother, father and sister. I crept quietly out of the wardrobe, slunk up to the window and saw how one soldier was dragging away my sister while the others were beating up my parents. My parents struggled against them; they pleaded and cried out. So the Germans shot them and left them for dead, while they seized my sister and went off with her.

" 'When they were gone, I went outside. I called and wakened them but they did not answer. They were dead.

" 'I felt someone was tickling me. I looked around and saw it was the cat, our gray cat that was near me. She was rubbing her head against my foot. She was looking at my father and mother. It seemed to me she was weeping. She mewed. She went close to my mother's hand and licked it with her tongue. She looked at me rather shrewdly. Then very quietly she walked off, and lay down upon the threshold of the door. There she stretched out and died.

" 'I tried to waken her, to rouse her, but she was dead.

" 'I feared to stay home alone, so I went into the garden and hid myself there. Two partisans found me at last and took me away

of this cat had lived all her years in our home until she died. The grandmother of the cat had also lived in our house all her years until she died, but this cat, the last gray cat which I knew died at the door and left no kittens.

" 'Ah, what a clever cat she was! She always caught on whenever we called her by a gesture of the finger. She was a dear cat. I liked to play with her, but she died at the door.

" 'It was a long time ago. The Germans were in our town. Many Jews fled before the Germans came. We were delayed and remained in town.

" 'The Germans went from house to house, looking for Jews. When they arrived at our house, they beat strongly on our door. We were all very much afraid. I hid in a wardrobe and looked through the chink of the door.

" 'The Germans crashed through the door and broke into the house. Cruel, evil soldiers they were. They carried rifles in their hands. They immediately seized mother and father and sister and led them out of the house. I began to shake in my hiding place and wept silently. I heard the Germans yell and beat up

Children's Home. There he will live and learn until he grows up and can work and earn his living.

"There, in the Children's Home, there is a woman-teacher by the name of Sarah. She has large, black and kindly eyes, and loves the children of the Home very much. She records all the stories the children tell her.

"When the little lad of our story arrived there, she greeted him at once with a kind smile. She dressed him in new clothes that had been sent there from America. She gave him food to eat and sat down to talk to him.

" 'What is your name, my boy?' she asked him with a broad smile.

" 'My name is *Boy*!' replied the lad, looking into her black eyes. He soon saw, however, that she somehow did not believe him, so he started telling her the whole story of his life.

" 'I remember,' he said, 'my mother called me *My Boy*, my father, too, called me *My Boy*. My sister called me *Boy* and all people called me *Boy*.'

" 'We had a gray cat at home. We loved her dearly. My mother told me that the mother

"I now want to tell you the story of a boy who became an orphan. It's a true story, that is recorded in the booklet here 'Jewish Children in Biro-Bidjan'. . ."

And saying so, he raises up his tablet-book and shows it to all present.

"It was in the days when the Hitlerite gangs seized Jews in the streets as dog-catchers seize dogs, and threw them into large carts and drove away with them somewhere beyond the town where they murdered them.

"It was then that the partisans of the Ukrainian forests determined to save the little children first of all. Two partisans found a little lad in a garden. They took him on their shoulders and brought him into the forest.

"They kept him there a long time. They gave him food and drink and took care of him, and when the time came when the Germans were driven out of the Russian land, they sent the lad together with many other children and aged people by airplane to Moscow.

"They kept the boy in Moscow for a while, then sent him away to Biro-Bidjan.

"In Biro-Bidjan the boy was placed in a

AND THE CAT DIED AT THE DOOR

MANY children are gathered at the Order's school-rooms. A number of their parents, too, are present, and school executives. It is a school affair.

The teacher again occupies his place near the large table. He gazes at all the little people present as if he would say: "If you children would like to hear a story, you must be quiet!" He holds up a tablet-book in his hand. On it is written: "Jewish Children in Biro-Bidjan." He does not read therefrom. He merely holds it up so that both the children and their parents know that there is a true story to tell. . .

"Do you know," he begins— "that the children, the parents and the friends of the Order, and of the Order's schools, are now collecting a million dollars in cash, in clothes and books for our brothers and sisters overseas, and that the 'Icor' and the 'Ambidjan,' and many other organizations are gathering aid for those who have suffered from the World War?

table and related to them the conversation he had with Lenin, how Lenin had given him a large apple and a big piece of bread, and had seen to it that his wife mended his pants. "And do you know why?" Mottelle concluded —"why, because all his life, Comrade Lenin has loved us children."

And so all the children of the Jewish colony in "Icor" raised their little hands and made an oath before the red flag:

"We shall all follow Lenin's path. We are ready to carry through all Lenin's orders!"

Detroit, 1931

"Take these pants off, at once," ordered Comrade Lenin.

And Mottelle did so. Then Comrade Lenin called in his wife and told her the whole story, as to who Mottelle was and whence he came. She was quite delighted, and seizing the pants she ran off. Comrade Lenin, in the meantime, kept on telling Mottelle many stories until Mottelle fell asleep.

In the morning Mottelle woke up and saw Comerade Lenin holding up his pants and smiling at him. Mottelle looked at his pants and could scarcely recognize them. They were so nice now, as if they were altogether new.

Thereafter, they went to the great parade. There were so many children with their parents there, that one really could not count them all. There were so many red flags! And they sang songs. It was merry, indeed!

After the parade, Comrade Lenin settled Mottelle upon a large wagon and hold the driver: "Take him home to his village "Icor," at once. He is a good pioneer."

When Mottelle returned home, all the children and their parents were glad. They met at a large gathering. Mottelle ascended a

is better for men to work. Your father followed my advice. I am content."

"All the children and their parents are so jolly. They mention your name daily. I made up my mind to see you and tell you about my parents, my village and my little calf."

"So you have a calf? Ha! Ha! Ha!" Comrade Lenin remarked, bursting into laughter. "Will you go with me to the parade tomorrow?"

"What kind of a parade?"

"Much bread grows on our fields. It is bread for our workers and children. So we have declared a holiday and shall march through the streets with red flags."

"I'll be ashamed to go with the parade."

"Why?" asked Comrade Lenin, alarmed.

"I've torn my pants on the road, and that way it isn't nice to go on a parade."

"Well, show it to me!"

And Comrade Lenin turned Mottelle around on all sides to examine his pants.

"Have you no other pants then?"

"No, Comrade Lenin, I have no other pants."

all write letters to me. I must answer them all, so I must write these fast all my life long."

And saying so, Comrade Lenin showed him ever so many letters on the table, in file boxes and desk drawers, more than even the grasses that grow in the fields in his village.

"Tell me, Mottelle, are you a good pioneer?"

"Certainly, I do everything you have told me to do."

"What do you do during the day?" Comrade Lenin asks him with a smile.

"In the morning I go to school. You have said we must get an education. I help mother at home. I help father in the field. And I do all the work which our collective village asks me to do. Of course, I don't do it alone, but work with the rest of the children in the village."

"What do they call your village?"

"Icor, the Jewish village. Why don't you know? It was you, yourself, who ordered us to move over from the town to the village so that we could work in the fields!"

"No, Mottelle, I gave them no order. I merely wrote them a letter and told them it

The comrade soldier went away and soon came back again with a smile: "Comrade Lenin has said you can come right up." And so Mottelle went up. At the door stood Comrade Lenin who with a smile waited for him: "Come in, Comrade Mottelle, what do you want to tell me?" and Comrade Lenin stretched out his hand in greeting.

Mottelle was so pleased with Lenin's smile and so comforted with the pressure of his hand that he forgot altogether what he wished to tell him. Comrade Lenin knew that at once, for Comrade Lenin is the cleverest man in the whole world. So he bade him sit down, gave him an apple, a large apple, and a big hunk of bread. Mottelle was busy eating them while Comrade Lenin wrote on. Mottelle had never in his life seen anyone write so fast.

"What are you writing so rapidly, Comrade Lenin? No one is hurrying you."

"You must realize, Mottelle, we have so many millions of workers and children in our country, and in the rest of the world there are perhaps a hundred thousand million workers and chilrren, really myriads of them, who

"What do you want here, little comrade?" one of them asked him.

"I must see Comrade Lenin!" Mottelle answers proudly, "and wish to enter."

"But why do you wish to see Comrade Lenin?" the other soldier asks him.

"I want to talk to him," replies Mottelle.

"What do you want to speak with him?" the first soldier queries him, once more.

"See here, why are you asking me so many questions,' retorts Mottelle, grown angry. "Why, does a bad king live here, a Tsar? It's Comrade Lenin who lives here!"

"But Comrade Mottelle, you must realize," the second soldier with a smile now tries to explain to him — "Comrade Lenin is one who is unique in the world. We have no other such comrade anywhere, so we take good care of him. Some of those rich enemies can come and hurt him. That's why we must know who it is that wants to see him and why."

"If that's so," Mottelle replied, realizing things at last, "tell him—Comrade Lenin—that a boy, a pioneer, by the name of Mottelle from the Jewish colony "Icor" wants to see him and tell him something."

be afraid and whom should he fear?—He'll go himself on foot there." And so he took up a sack of bread and cookies, of cucumbers and garlic and started off on the road to Moscow. He travelled thus for a day and a night. He lay down on the grass to catch some sleep, then rose and trudged on for another half a day, and finally reached Moscow.

When he reached Moscow, he was very jolly. He would soon see Lenin. In the meantime, he looked up and down the fine streets, gazed at the large buildings, at the street cars and motor vehicles that sped by so fast, and trotted ever onward. He stopped many passers-by asking them: "Comrade, where does Comrade Lenin live?"

They gazed at him, smiled and showed him the way. So he walked on.

All at once, he found himself on a large square—the *Red Square.* He could see a large building there, the *Red Kremlin.* There, he was told, Comrade Lenin lived. He brightened up. Soon he would see Comrade Lenin. At the building entrance, however, stood two soldiers with rifles, with little stars in their caps, too, and refused to let him enter.

the "Icor" village. They have now been dwelling there for some two years. They are now quite contented. The sky has such a wide expanse; there is so much land there; plenty of light and plenty of food, as well; and Mottelle can play with the little calf every day. The village collective has given him permission to take the calf out daily to the pasturage. When he leads the calf out, he plays as if he were racing. It's all so very good. Mottelle has no reason to worry. He studies well at school. He helps in the work on the field. He helps at the children's club. He feels so good that he is always full of laughter.

Only once he started musing and got into such a reflective mood that he walked around the whole day thinking and never slept a wink.

He wanted to see Comrade Lenin. He simply had to see him. Were it not for Comrade Lenin, he would not have had so fine a calf, and he would not have been so well off. He asked his older Comrades a few times to take him along to Moscow, but they merely laughed at him.

Mottelle thought it over. "Why should he

MOTTELLE FROM THE "ICOR" VILLAGE

Mottelle dwelt in the "Icor" village of the Soviet Union. He arrived there together with many other children, with their fathers and mothers from various hamlets and settled down in the colony. His parents had been shopkeepers. When the Revolution broke out and the workers and peasants seized power, they ordered all to work and live as equals. The shopkeepers who did no work were without a means of livelihood. They were hard hit and had no bread to eat. Mottelle and his parents, too, had no food.

Comrade Lenin then issued the following decree: "All persons who were formerly traders or who otherwise did no productive work but idled away their time yet ate the bread which the workers prepared for them, must now take up some labor at once. Those who want to work in the factories may do so; those who prefer to work in the fields may do so, likewise!"

Hence it was that Mottelle's parents packed away all their belongings and went to live in

And the Jews settled in that part known as Biro-Bidjan and there built a fine country, where all have an equal amount of work and live as equals, as indeed is the case in the whole of Leninland.

Soon the children must close their eyes. Children must go to sleep early. They need plenty of rest. They need to grow up strong and healthy workers."

In this way, the teachers conclude their stories. They extinguish the little lamps, wish the children a pleasant "Good Night" with sweet dreams while they, themselves, step forth to enjoy themselves on the smooth, fine and well-lit streets of Biro-Bidjan.

Detroit, 1931

ing people. All men and women work three hours in the morning, then return home to dine and rest. In the afternoon they all go to work again. In the evening they attend the theater or a concert.

Only the children have to go to sleep early. They have to grow up to be strong and healthy workers, so need plenty of rest.

And when the children lie in their beds and do not feel like falling asleep, then their teachers sit beside them and tell them stories in such manner:

"Long ago when men were still very foolish, they had rulers who waged war and murdered one another. Our ancestors were then called *aliens*. They were beaten up, tortured and were driven away from land to land.

Then came a man who was very wise, who had a broad forehead, fiery eyes and a smile upon his lips, and he freed men from all their kings.

And this man's name was Lenin.

Formerly, there were many different lands with various languages and boundaries, but when mankind liberated itself from all its kings, they called the whole world: *Leninland.*

SOLOMON DAVIDMAN

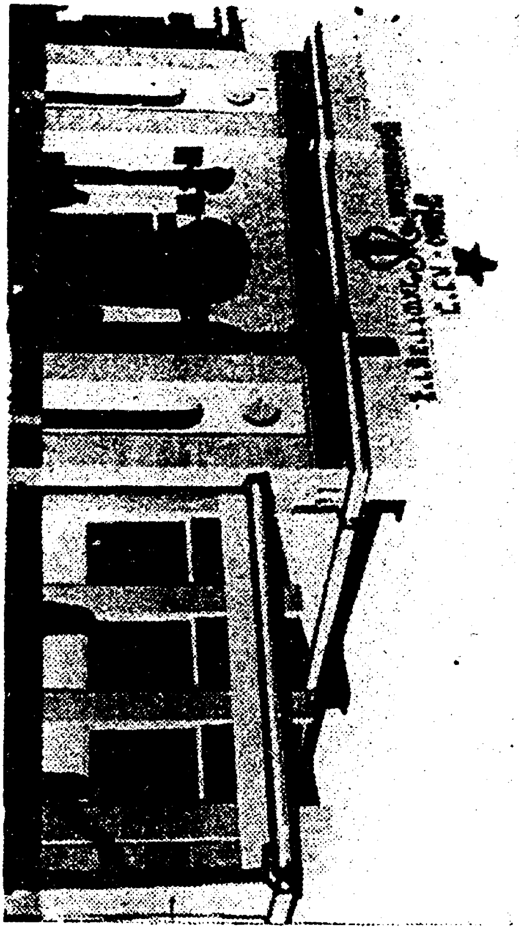

hence the kings drove them onward from land to land. And they were spread throughout the world. They were very good students. They were among the first wise nations of the earth, but they had no luck. They were tortured and beaten more than any other people.

And when the workers and peasants of each nationality received its tract of fallow land, then the Jews, too, received a large, fertile tract of territory which stretched from one river to another, and possessed many forests and much natural treasure.

This land was called Biro-Bidjan.

When the Jews heard of this land, they seized each one a hammer or a sickle, an iron rod or a pair of shears, and mounting their covered wagons they trekked eastward to Biro-Bidjan.

Soon they despatched letters throughout the world. In every country, there were Jews who sent them machinery, money, horses and cattle.

The Jews ploughed the land, built homes, opened up schools for both young and old, and organized fine theaters and halls for their entertainment. Their children are being brought up and trained by the best teachers of their labor-

His listeners soon knew that Lenin was right. They, therefore, bound the king with a heavy rope and cast him into a deep pit. He never rose out of that pit again.

And when they began to divide the land, they soon realized that there were many peoples with various languages in the country, and that their land was both huge and rich, and that its inhabitants were large in number.

How were they then to divide their wealth?

Then it was that Lenin wrote a letter to all the people of that country. He composed this letter in all the world's languages, first informing the workers and peasants of all countries that his own land had liberated itself from its king and that they, too, ought to free themselves in like manner; he also told the various nationalities of his own country that if they would select their best men, those who have worked hard and honestly, to govern them, these men would soon establish such an order as would give men a chance to both work and live as equals with all others.

Among the various nationalities there was one called the Jewish people whose language was Yiddish. They were an intelligent people,

garrets, he told them his words, and warned them to keep them secret, while he himself went onward.

When the king learnt of Lenin's doings, he despatched seven thousand horsemen to all the corners of his land, then known as Russia, with orders that this clever man be caught, the man who was advising the workers and peasants to remove him as ruler.

Lenin, however, often changed his clothes. Sometimes he would dress up as an old man, even as an old woman; sometimes, he would appear as a beggar, even as a cripple. He was never caught.

And the king of that country wanted to have yet another palace. So he armed his men and ordered them to wage war upon another country. The men took their rifles and were ready to fight. Then Lenin appeared and thus addressed them:

"Brothers and sisters!

"Now that you hold your rifles in your hands, you are strong, indeed. Depose the king, with his floggers and henchmen and divide the land among you."

Some there were who could not fight. These were taken prisoners. They toiled hard for the king and his aides. These captives were called aliens. There were such aliens, even whole nations in every country, that worked for its rulers.

Thus our world was managed for many, many centuries.

Once there came a man, a very wise man, with a broad forehead, two fiery eyes and a smile upon his lips, who spoke as follows:

"Brothers and sisters!

"We create everything in the world; we make clothes, bread, homes, gather up the gold and silver, provide shoes and books, and yet we ourselves have nothing. The king creates nothing yet he rules over us. Let us overthrow the rulers and divide our world."

The man's name was Lenin.

And men were quite pleased with Lenin's words. However, Lenin was a very clever man, so he first of all told his friends not to divulge the meaning of his speech. Instead, he went himself from village to village, from town to town, and there gathering up the folks that dwelt in the basements, in meetings in the

JEWISH CHILDREN IN BIRO-BIDJAN

BIRO BIDJAN

Long, long ago when men were still very foolish, they engaged in wars. They made boundaries between one part of the earth and the other. It was the custom then for one man, called a king, to rule over a whole nation. He would wear clothes woven of gold, and would dwell in palaces of silver, and would gorge himself on fried goose and drink the best of wines, while the men he ruled drudged hard in the factories and the fields. They sewed garments and baked bread but the king's floggers and henchmen always took these away for the king and themselves.

There were many kings in that day. Each king reigned over his people and ruled the land. Whenever these rulers wished for gold and silver, they would order the workers in the factories and the peasants in the fields to arm themselves with rifles and to attack another country, to murder its inhabitants, take away their property and to rob them of their land. Thus they were wont to do always.

building up the country, but you waste your time in idleness and are no help to them. Do not forget to bring your dues of five cents each to our next meeting.

The children smile and promise to bring their dues.

Ida buttons up her old coat, which is now too tight and short for her, as well as threadbare. She gathers up her papers, pads and pencils, bids everyone goodbye with a smile and strides off with an earnest and pensive face. She dreams of new stories about Biro-Bidjan and about the new day, when all persons will have new coats to wear.

Detroit, 1932

And orators of the Red Army, of the peasants, workers and children offered greetings to the assembly. All the children of the Icor section stood listening with wide-staring eyes and open mouths and with their hearts beating strong with joy.

Ida raised her hand in a salute when the orchestra played the anthem, She forgot to lower her hand when it was over . . .

When Ida awoke, her eyes were sparkling. She then related her dream to everybody.

Hence, when she comes to a meeting, she takes out her pad arranges her red membership cards and quickly reads over the inscription:

Icor Children's Section

At the end of the booklet she writes in ink:

Secretary
Ida

She forms her letters so neatly and perfectly that even the small children may read her name. She admonishes them in a fiery speech:

Comrades, the Jewish workers and peasants of Biro-Bidjan are expecting us to send them tools, machinery and tractors, so that they can go on with their work of tilling the soil and

Sometimes, too, her mother does the reading, and her father relates stories he knows.

Since especially *she* was chosen to be the secretary of the Children's section of the Icor, she reads with rapt attention tales of the Jewish colonies in the Soviet Union and in Biro-Bidjan. Indeed, one cannot take her away from her reading at all.

Actually, Ida invents stories of her own. She says she has dreamt a story of this sort:

A great parade was in progress. Red Army men were on guard. Workers, peasants and pioneers stood proudly by. She strode forward, and was followed by the children of the Icor section. In the center of the large square she and her group ascended a large platform, that had been especially erected for the parade. Red flags and posters hang about. One large sign reads:

"Children's Section of the Icor
of the
Jewish Peoples Fraternal Order
Greeting!
Our Country, the Jewish Soviet Republic
of Biro-Bidjan
Opens Its Gates for You!"

But even if he were able to sell daily a half-wagon load of apples, Ida would still be without a new coat, because in the two rooms of their household, three more of her little sisters and two more younger brothers skip about.

Ida is a very quiet girl. When she arrives in her class-room, she sits down in very earnest mood, and armed with pencils and pads of paper, she is ready to note down all the instruction of her proletarian teachers. They have explained to her why she lacks a new coat and why her family lives a life of such want, and Ida knows that the time must come when all will have the new coats they need.

Ida is somewhat plump, with large curves and red, smiling cheeks. Why she is so stocky, neither she nor anyone else can explain. Certainly it is not due to the nourishment she gets at home.

She is very eager to read and hear stories. Several times during the week, especially on Saturday and Sunday, she takes a seat, and gathering all her little brothers and sisters about her, also her father and mother, she reads to them stories of Jewish workers, of the lives of children in America and in the Soviet Union.

IDA

IDA is fourteen years old. She attends the second class in High School. Soon she will be graduated. She can play several musical instruments. She still lacks a new coat, however.

Her father is a peddler. From dawn till in the evening, he follows his shabby horse and

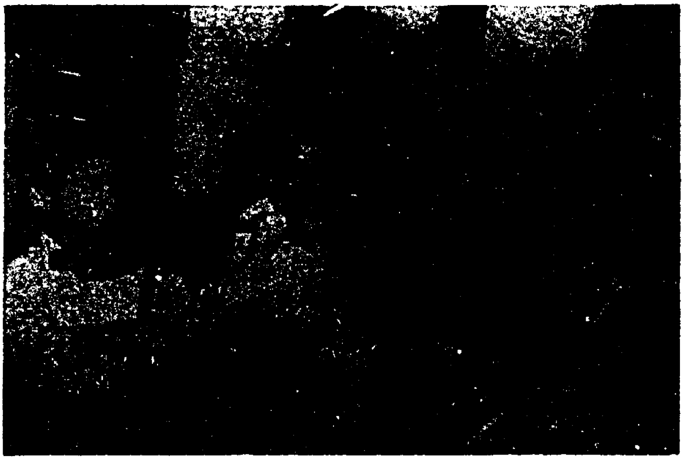

battered wagon and yells in his top voice.

"Apples, apples!"

He is well known everywhere, in all lanes and by-ways.

6. Write a letter telling your opinion of the book.

7. See to it that the newspaper and the magazine you read publish a review of the book.

8. Send us your contribution according to your capacity which should enable us to publish the succeeding volumes.

9. See to it that the list of friends of the author be more inclusive in the second volume.

10. Keep in communication with the author.

Cordially yours.

SOLOMON DAVIDMAN
3109 Brighton 7th St.
Brooklyn 24, N. Y.

Dear Friend:

We are sending you the first volume of a special edition which will appear on the 50th birthday of the author, soon to be celebrated.

We wish to remind you:

1. That without your aid the future volumes cannot be published.

2. Help to distribute this book to your neighbor, your friend, your acquaintance, and to members of your own family.

3. Send the volume as a gift to your relatives overseas (We can forward it to them).

4. Invite the author and his book to your J.P.F.O. lodge, to the Children's School Ferein, to your Progressive W.C., to your Landsmanshaft, your Icor-Ambidjan Club, your Choir or Orchestral Organization, your Dramatic Club—for a literary evening.

5. Arrange at your home a literary gathering of your neighbors, friends and acquaintances, as well as your own relatives—and invite the author and his book.

Copyright by
SOLOMON DAVIDMAN
3109 Brighton 7th St.
Brooklyn 24, N. Y.

(First Edition)
New York, January, 1948

Printed in the U. S. A. by
THE SHOULSON PRESS
227 West 17th St 255 New York, N. Y.

JEWISH CHILDREN IN BIRO-BIDJAN

STORIES

By

SOLOMON DAVIDMAN

S. DAVIDMAN

Jewish Children in Biro-Bidjan